

B

Guldägget, som glashönan värpte.

Svensk originalberättelse.

Af Ernst Arpi.

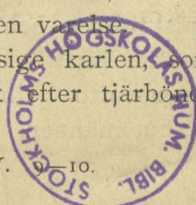
De blygrå molnmassor, som i skymningen stego upp vid horisonten, lofvade en dundrande åska till natten. När det mörknat, flammade det till då och då bak Silfåkraskogen, och på det matta skenet följde ibland ett svagt buller som af en vagn, hvilken rullar långt fjerran, men efter midnatt upphörde både blixterne och den aflägsna åskan, och, när morgonen bröt in, var himlen klart blå utan en enda molnfläck. Fast det endast var i midten af Juli, hade åkrarne en så gul färg som i skördetid, och gräsmarkerna voro alldeles rödbruna.

De magra hagtornshäckar, som löpa längs landsvägen, och de hängfärdiga popplarne voro pudrade med dam, och de skrupna skrappbladen sågo ut som om de varit hvitlackerade. Ån, hvilken drifver Forsa bomullsspinneri, larmade och kastade sig inte som annars, utan kröp lätjefullt och nästan ljudlöst under brohvalfvet.

På landsvägen, hvilken i det skarpa, hvitaktiga solljuset liknade en räcka linne, som man spänt ut till blekning, syntes inte en varelse.

Den lille rödbrusige karlen, som satt i skuggan af en häck på utkik efter tjärbönder, började blifva otålig.

Mag
Tidok
Su

Kanhända han ljög den der qvastmannen, som påstod, att han kört förbi tio lass vid Andrarums kyrka. Lundström reste sig upp, skuggade med handen för ögonen.

Öde och tomt så långt blicken kunde nå!

Sedan han stått der en liten stund, kröp han åter in under häcken.

Solen, som fann en öppning mellan grenarne, lät några glödande strålar sila sig genom Lundströms söndriga hattkulle.

Puh, så det brände på hans kala hjessa!

Den starka värmen, vattnets sqvalpande i ån och den enformiga drillen af en fågel, som satt och gungade i häcken, verkade som sömnpulver. Ögonlocken, hvilka han hela morgonen endast med största ansträngning mäktat hålla uppe, slötos, hufvudet sjönk ner mot bröstet, och snart blefvo hans snarkningar så bullrande att den lilla fågeln helt förskräckt flög undan.

Qvastmannen hade inte narrats. Inhöljd i ett moln af dam närmade sig allt mer och mer en karavan af tjärbönder.

Karlarnes, småvuxna, svarthåriga, gulhyade med mörka, mandelformiga ögon, låga pannor, platta näsor, tunna läppar och utstående kindknotor, gingo bredvid lassen, släpande benen efter sig och låtande tömmarne hänga slapt i händerna, som tjäran brunbetsat.

För de tre främsta vagnarne gingo hästar — i en spänning — små svajryggiga djur, hvilka voro så magra, att man kunde räkna refbenen på dem. De lurfviga hufvudena nästan vidrörde marken.

De sju öfriga vagnarne drogos af oxar, hvilka tycktes okänsliga för piskrappen och döfva för tillropen, ty de kommo knapt ur fläcken.

Uppå på lassen sutto qvinnorna, hvilka voro af samma mongoltyp som männen.

När den första hästens hofvar dånade mot bron, vaknade Lundström ur sin ljuftva slummer.

Qvick som en orm slank han ut ur häcken och nådde med ett par långa skutt den första vagnen.

Den karlen, som gick der bredvid, var snyggare klädd än de andra, och hans utseende vida fördelaktigare.

Lång var han till växten och bredaxlad.

Näsan, djerft krökt, liknade ett roffågelsnäbb.

Ögonen voro stora och stålgrå, men saknade glans och uttryck, läpparna fylliga, friskt röda, halföppna.

Den öfra beskuggades af fina, ljusa skäggfjun.

Tänderna hade ej blifvit förstörda af tobak eller snus, utan skimrade glänsande hvita i det blekröda tandköttet.

Pannan var snöhvít, men hyn i öfrigt starkt brynt.

Håret var stridt som en man och linfärgadt.

— God morgon, Sven Jonsson, sade Lundström.

— God morgon, Lundström, sade Sven Jonsson och nickade.

— Till salu? sporde Lundström och pekade med tummen på tjärtunnorna.

— Ja!

— Hvad begärs?

— Vet inte, hva' den gäller.

— Gäller blott tio riksdaler, men jag (stark tonvigt på jag) ger ändå elfva.

— För hvem köper Lundström?

— För konsul Dahlén!

— Jaså, för konsul Dahlén!

— Näh, ska' vi slå till? Schangtilt anbud, hva'!

— Hm — vill först känna mej för. Di säger, att konsul Kihlberg ger högsta priset i år.

— Konsul Kihlberg! Nej, det ä' då en evig lögn.

Under utbytet af dessa repliker hade de hunnit fram till Markmans garfveri.

Kyrktornet och klockstapel'n i X. syntes nu tydligt till höger om Systerbergen.

— Ptro! skrek Sven Jonsson och ryckte så häftigt i tömmarne, att hästen stannade.

— Nåh, ska' vi inte besluta oss för kommersen, hva'? sporde Lundström.

— Tolf riksdaler ä' då det minsta, jag vill ha, sade Sven Jonsson.

— Tolf riksdaler? Har inte rättighet att ge så mycket, men vi kan ju följas åt till patronen — han knusslar min själ inte — det vet Sven Jonsson lika bra som jag.

— Hvarthän ska' det bära? frågade karlen, som körde andra lasset.

— Ni får hålla här så länge! skrek Sven Jonsson.

Karlen stannade lasset, och det samma gjorde hvar och en af de andra tjärbönderna, så, fort han mottagit Sven Jonssons befallning. Snart var hela karavanen samlad. Qvinnorna hoppade ner från tjärtunnorna, skakade dammet af sina kjortlar, rätade på de brokiga hufvudkläderna, ströko håret ur ögonen och bildade sedan vid det andra lasset en lifligt gestikulerande och prattande grupp.

Sven Jonsson bad någon af qvinnorna se till hans häst, medan han följde Lundström upp till Dahléns.

— Det ska' jag göra, skrek en gammal enögd me-gära och linkade fram.

Lundström, som gått ett stycke i förväg, stod nu och inväntade Sven Jonsson bredvid den sten, som utvisar, hvarest norra stadsporten rest sig.

Han hade händerna i byxfickorna och ryggen vände han åt staden.

— God morgon, ljöd en tunn, andfädd röst alldeles bakom honom.

Han vred hufvudet åt sidan.

— Ah, se den satans Kihlberg, mumlade han och lyfte vårdslöst på hatten för den tjocka figur, som kom vaggande fram.

— Redan oppe och gråter inte, sade konsuln och sneglade på Lundström med sina stora, utstående ögon, hvilkas gulbruna iris drunknade i de starkt hvita porslinsglänsande globerna.

Öfveruppsyningsmannen Melin liknade konsul Kihlbergs ögon vid »ett par förlorade ägg».

Lundström vände bussen ett slag och grymtade några obegripliga ord.

— Tusan, så hett! utbrast konsuln och torkade sina pionröda kinder med en blårutig näsduk. Spekulerar Lundström i tjära, hvad?

— Ä' — ute — i samma ärende — som kon -- suln! stötte Lundström fram.

— Ärende, hm — jag är alls inte ute i något ärende, hm — tar mig blott en liten promenad, sade konsuln och spände upp sin blå en-tout-cas.

— God morgon.

Han tog artigt af den gula Stanley-hatten och fortsatte sedan sin väg.

När han nått fram till Sven Jonssons lass, stannade han.

— Se, god morgon, Sven Jonsson, utbrast han och nickade vänligt åt tjärbonden. Hur står det till?

— Tackar, som frågar, bra.

— Mycket tjära i dag, hvad?

— Ähja — 50 tunnor.

— Hvem skall ha dem? Konsul Dahlén, hvad?

— Ne-j! Inte sålda ännu.

— Inte sålda ännu — jäså! Hvad bjuder Dahlén.

— Tolf riksdaler.

— Tolf riksdaler — så mycket!

— Tjäran står godt i pris i år.

— Ja, det tror fan det!

— Tolf riksdaler ä' inte för *mycket!

— Nej, men mycket nog för att vara bjudet af konsul Dahlén.

— Hva' vill konsuln ge?

— Tretton riksdaler.

Det ryckte till i Sven Jonsson.

— Hur mycket sa' konsuln?

— Tretton riksdaler, skrek konsuln. Bra bjudet, inte sant? Ska' vi slå till?

— De ä' inte precis illa, men —

— Hvad för men?

— Men der ä' 5 tunnor som ä' litet gryniga. Hur mycket drar konsuln af för dem?

— Ingenting.

— Ingenting?

— Nej! Ser han, Sven Jonsson, 5 tunnor tjock spela ingen roll. Näh, vill Sven Jonsson sälja dem till mig — eller inte? Krusar ej! Tro mig, konsul Dahlén ger min själ inte mer än tolf riksdaler, och så drar han af två för den tjocka. Näh, ska' vi göra kommers, eller inte, hvad? Har Sven Jonsson varit en gång hos konsul Dahlén och frågat, så skall han inte bry sig om att sen komma till mig. Näh — jäså inte — god morgon då!

Och konsuln tog ett par steg framåt, men Sven Jonsson sprang efter och drog honom så hårdt i rocken, att det knakade till i det tunna sommartyget.

— Tag den! skrek han.

— Godt, sade konsuln och stack venstra handens tumme och pekfinger ner i den hvita västen.

— Här har Sven Jonsson handpengar. Och han lät en 50-öring glida ner i Sven Jonssons bruna hand.

— Tack, sade Sven Jonsson och stoppade pengan i byxfickan.

— Är inte Hans i tjärtomten, sade konsuln, så är han hemma hos sig. Sven Jonsson vet ju hvar han bor.

— Ja!

— God morgon.

Och konsuln vaggade åstad igen. Han nickade småleende och plirade med ögonen åt kvinnorna, hvilkas högljudda pladder afstannat.

När han väl var ur sigte, utbrast en af dem:

— Ä' den der konsuln vittig, som går med paraply midt i solskenet. Och der följde en bullrande skrattsalva på detta utrop, och så fortsatte man den afbrutna konversationen, men inte länge, ty Sven Jonssons ordre: till konsul Kihlberg! skingrade kvinnogruppen.

Lundström, som anat oråd, kom nu rusande fram.

— Har du sålt tjäran till konsul Kihlberg? skrek han.

— Ja, sade Sven Jonsson, vände hufvudet åt sidan och gaf hästen ett rapp.

— Hvarför väntade du inte, Sven Jonsson, tills vi fått tala med patronen? gnälde han.

— Åh, han hade inte gett så mycket som konsul Kihlberg.

— Hur mycket gaf han då?

— Tretton riksdaler öfver lag.

— Tretton riksdaler öfver lag! Åh, han ruinerar sig, den skojar!

Karavanen uppnådde emellertid Storgatan.

De tunga hjulen rasslade så hårdt mot den ojemna stenläggningen, att de goda X-boarne, som sofvo de rättfärdiges sömn, vaknade.

Vid första gathörnet vek den af till höger.

Lundström spottade ut den gamla bussen, tog sig en ny och fortsatte Storgatan rakt fram, svärjande som en turk öfver konsul Kihlberg.

När han kom till gästgifvaregården stannade han.

Dörren till krogen stod öppen. Han vidgade näsborrarna och insöp med välbehag den kvalmiga, söta lukt, som slog honom till mötes.

Han kände efter, om han hade kvar den der 25-öringen, som konsul Dahlén lemnat till handpengar.

Jo vars, den fans der!

Och så klef han beslutsamt öfver tröskeln in i skänkrummet.

— En liten »pinnè», om jag får be, sade han med ett förtrollande småleende till jungfrun, som stod bak disken och halfsofvande kammade sitt flottiga hår.

Bekymren öfver den misslyckade tjärfångsten ville han dränka i glaset. Gud välsigne »Smithens droppar»! De voro så oändligt rogifvande.

* * *

På en af dörrarne i konsul Kihlbergs nybygda hus lyste en stor messingsplåt, på hvilken stod graveradt med snirklade bokstäfver: Comptoir.

Hade ej den der inskriften varit, skulle man omöjligt kunnat tro, att rummet utgjorde en affärslokal, ty i stället för den klumpiga pulpet, som är obligatorisk på ett konter comme il faut, fans ett litet näpet skrifbord, öfversålladt med grannlåter.

I stället för stela soffor och högryggade stolar hade man här placerat en svällande divan och små trinda taburetter. Öfverdraget var ej af svart tageltyg utan af bordeauxfärgadt shagg. För fönstren hängde ej puritanska säckväfskappor utan veckrika draperier af brokigt siden, hvilka böljade utåt golfvet.

På väggarne syntes ej kartor och tidtabeller utan väldiga oljetryck i förgyllda ramar, oljetryck föreställande halfnakna odalisker. Och golfvet betäcktes hvarken af vaxduks- eller bastmatta utan af en kostbar brysselväfnad.

För att skona de fina buketterna hade man lagt en tras-matta mellan skrifbordet och dörren.

Vid niotiden samma dag, som Sven Jonsson kommit till staden med tjära, låg konsul Kihlberg utsträckt på den svällande divanen för att hemta sig efter den ansträngande promenaden.

Fötterna, instuckna i broderade morgonskor, fingo ej plats på den starkt hopsvängda divanen, utan hvilade på en stol bredvid.

Tummen på den venstra handen, hvilken var öfversållad med ringar, hade hakat sig fast i den massiva guldkedjan.

Den högra armen hängde slapt ner åt sidan.

Mellan fingrarne satt en cigarrett, från hvilken en fin rökstrimma hvirflade upp mot det målade taket.

De tjocka, liksom svullna ögonlocken, voro halfslutna.

Just då de höllo på att alldeles falla ner, hördes en svag knackning på dörren.

Konsuln öppnade ögonen på vid gafvel och svor till. Knackningen upprepades, men nu något starkare.

— Stig in! skrek konsuln utan att röra på sig.

Dörren gick upp, och Sven Jonsson trädde in.

— Jaså, Sven Jonsson, sade konsuln, reste sig långsamt upp och vaggade stönande bort till skrifbordet.

— Hit med lappen, som Hans lemnade!

Sven Jonsson räckte konsuln en liten smutsig pappersbit.

— Stämmer som en kyrkoräkning, sade konsuln, sedan han ögnat genom lappen. 46 tunnor fin och 4 tunnor tjock — 50 gånger 13 gör 650 — en vacker summa. Fan hvad ni förtjenar mycket i år!

— Åh, vi ä' tre om att dela, så inte blir det just så mycket hvar.

— Hm, 217 kronor — hm — det är minsann ingen bagatell, tycker jag. Är Sven Jonsson skyldig något?

— Nej!

— Inte, hm.

Konsuln tog fram ur skrifbordet en reversbok och såg efter på J.

— Sven Jonsson i Sunnerboda, hvad, är det inte ni?

— Jo — men jag ä' inte skyldig nå't, utbrast Sven Jonsson.

— Fins der någon annan Sven Jonsson i Sunnerboda?

— Ne—ej!

— Åh, då ha ni väl glömt bort den der reversen — hundra kronor — ingen småsak!

— Så sant mej Gud hjelpe till lif och själ, ä' jag inte skyldig nå't, bedyrade Sven Jonsson.

— Men Herre Jesus, namnet har väl inte kommit dit af sig sjelf? Försök att erinra sig.

— För hvilket år ä' den, sporde Sven Jonsson efter en lång pans.

— För i år!

— Och för hvilken månad?

— April!

— April! Då låg jag sjuk. Strax på nyåret fick jag en så'n svår värk, att jag måste krypa till sängs, ser konsuln, och der har jag liggat ända till slutet i Maj — så inte har jag skrivit reversen, inte.

— Nu ljuger du, skrek konsuln och slog den knutna näfven så hårdt i skrifbordet, att alla grannlåterna hoppade.

Jag kan lägga min salighetsed på, att det var du. Tror du inte, att jag känner igen dig, hvad?

Du stod här vid skrifbordet och skref, ja, det vill säga, jag skref och du höll handen på pennan.

Ser du — här står också med »handen på pennan».

Du hade fått i boken fem säckar rågmjöl och resten af beloppet fick du kontant af mig här på kontoret. Jag mins det så väl, som om det varit i går.

Nåh, har det ännu inte klarnat i skallen på dig?

Konsuln hakade fast sina gnistrande ögon i Sven Jonssons bleka anlete.

— Åh nej — åh nej, sade Sven Jonsson med skälvande stämma — jag har inte skrivit det der namnet. Jag låg sjuk den månaden, det kan jag skaffa tjugtals vittnen på.

— Inbillar du dig, att jag tror dina vittnen, skrek konsuln. För ett halfstop bränvin kan man köpa alla tjärböndernas själar.

Eller tror du kanhända, att jag sjelf skrivit dit namnet, hvad?

— Ne—ej — det tror jag då inte — men —

— Men — men, det är så, att jag — misstänker —

— Men? Hvad?

— Ola — bror min, stönade Sven Jonsson.

— Bror din, skrek konsuln, bror din. Har du en bror? Det har jag aldrig vetat om.

— Ja — och ser konsuln, han och jag, vi ä' tvillingar. Han har inte varit hemma på två år — har arbetat vid jernvägen i Norrland — men i julas kom han tebaks rent utfattig med en sjuk käring och tre ungar.

— Liknar han dig mycket?

— Ja, han ä' så lik mej, att mor knapt kunde skilja oss åt, förrn han fick ett ärr öfver ögat.

— Ett ärr, hm, nu mins jag det der ärr, nu mins jag det!

Tumsbredt och långt som en lillfinger. »Det var ett stygt märke, Sven Jonsson», sa' jag, »det ärr, har jag inte observerat förut».

Och då log han och sa':

»Det hugget höll på att ta' lifhanken.»

En snygg pojke, din kära tvillingbror! Vill förmodligen göra bekantskap med rättvisan.

— Äh, konsuln tänker väl inte —

— Tänker väl inte, hvad? Jo, så min själ tänker jag låta sätta in honom — såvida inte du betalar.

— Ska' jag betala?

— Ja visst!

— Men det ä' jag inte skyldig.

— Inte juridiskt, men moraliskt, sade konsuln och spetsade en blyertspenna. Och det är till din egen favör, om du gör upp den här saken.

Sitter bror din på straffarbete, så får du försörja ungarne hans och käringen.

Löser du deremot reversen, så kan han ju efter hand afbetala sin skuld.

Och så blir förfalskningshistorien oss emellan.

Sven Jonsson kliade sig i hufvudet.

— Jag får väl göra upp reversen då, sade han efter en kort paus. Nu kan jag inte, utan får konsuln ge mej anstånd dermed till nästa sommar. Konsuln kan ju rifva sönder den här och skrifva en ny, som jag kan sätta mitt namn på.

— Tack, Sven Jonsson, men jag har svurit på att aldrig vidare befatta mig med reverser. Ideligt bråk och besvär! Låt mig dra' af för reversen nu.

— Det får han inte, konsuln lille, det får han inte!

Torparne ska' ha hundra riksdaler, som di har att fordra för hjälp, och så ä' jag skyldig hundra riksdaler förutom tressa*) till gubben Kraak — han väntar min-sann inte längre, den blodigeln — och så — och så — — — ska' jag ha' bröllopp på söndag. Tösen, hon har inte mer än hon går och står i, så jag får bekosta allt samman sjelf.

*) Ränta.

— Är det der brölloppet nödvändigt, hvad? sporde konsuln och såg på Sven Jonsson med ett underligt smil.

— Ja! sade Sven Jonsson och vände hufvudet åt sidan. Det kan inte skjutas upp längre.

— Åh, du är dum om du far åstad och gifter dig, Sven Jonsson, sade konsuln och lät blicken glida öfver ett på skrifbordet stående porträtt, som återgaf en ung brudklädd qvinna — hans hustru.

Äktenskapet är min själ inte det paradiset, som vi gå och inbilla oss.

Konsuln drog en djup suck och lyfte de stora ögonen melankoliskt mot taket.

— Nåh, sade han efter en lång paus, hvad ska vi göra?

— Vill inte konsuln vänta?

— Nej — nej — nej! utbrast konsuln och slog blyertspennan mot skrifbordet vid hvart enda nej han framstötte.

— Ja, då får Ola klarera reversen bäst han gitter, sade Sven Jonsson, för jag vill ha mina pengar.

— Nåh ja, som du vill. Men har du tänkt på de förbannelser, som du kommer att samla öfver ditt hufvud?

— Jag tvår mina händer, sade Sven Jonsson. Den illa far, han illa har. Ola får skylla sig sjelf. Det var då också ett galet påhitt af honom att skriva falskt namn.

— Nöden har ingen lag, sade konsuln. Nåh, skall jag räkna upp pengarne?

— Ja, mumlade Sven Jonsson mellan tänderna.

Konsuln öppnade en låda i skrifbordet och tog fram en packe sedlar, af hvilka han räknade upp 650 kronor. Resten lade han ner igen — och låste.

— Var god och se efter att der är rätt! sade han och sköt sedlarne bort till Sven Jonsson.

Sven Jonsson räknade dem två gånger och stoppade dem sedan på sig.

— Ah, det var sant, utbrast konsuln småleende, vi glömde dra' af för handpengarne.

— Ja, det har konsuln rätt i — det glömde vi, sade Sven Jonsson och återlemnade den 50-öring, han fått på morgonen af konsuln.

— Tack, mumlade konsuln och lät den halka ner i västfickan. Sven Jonsson tog upp sin hatt, som fallit ner på golvet, och gjorde en klumpig bugning.

— Tack för pengarne — och ajöss!

— Tack sjelf, Sven Jonsson, sade konsuln, rätkande honom sin vackra, hvita hand.

Och när Sven Jonssons svarta fingrar grepo om det skinande dörrvredet, tillade han småskrattande:

— Helsa bror din och säg, att han skall inte vara bekymrad för tak öfver hufvud till vintern, för det skall ag skaffa honom!

Derpå svarade Sven Jonsson ingenting, utan öppnade dörren och gick.

Konsuln såg på sin klocka.

En kvart öfver nio — och ännu inte frukostbud!

Det var då en fans oordning.

Han tände den slocknade cigarretten, drog några häftiga pustar och slängde sig sedan på divanen. Åh, ett sådant hårdt hjerta han hade, den der Sven Jonsson.

Ej ett spår af broderskärlek — men bönder ä' bönder, hvad man gör af dem.

Då han legat en god stund, knackade det starkt på dörren.

Aldrig fick man då vara i fred! Hvem kunde det väl vara?

— Stig in! skrek han.

Dörren sprang upp — och Sven Jonssons resliga gestalt uppenbarade sig på tröskeln.

— Har du inte fått rätt, hvad? utbrast konsuln och satte sig upp.

— Jo—o!

— Nåh, hvad vill du då?

— Hm, den der reversen — lika godt betala först som sist.

Konsuln flög bort till skrifbordet.

— Det gör du klokt i, sade han och tog fram reversboken.

Räntan bryr jag mig inte om — mycket nog ändå för dig.

Sven Jonsson lemnade konsuln den 100 kronesedel, som han haft hopskrynklad i handen.

— Tack!

Konsuln strök öfver reversen både kors och tvärs.

— Här har du den, sade han och räckte Sven Jonsson pappersslappen. Du handlade som en sann kristen, min käre Sven Jonsson — lönade ondt med godt.

Och han reste sig upp och klappade Sven Jonsson på axeln.

Men tjärbonden, som stått och bitit sig i läppen, kunde ej beherska sig längre, utan brast i gråt — våldsam gråt.

— Den djefvuln — den djefvuln, mumlade han, har gjort mej rent olycklig.

— Seså, lugna dig, Sven Jonsson, sade konsuln vänligt. Gull är ju inte annat än mull.

Bättre än rikedom är ett ädelt hjerta, och det har du ta' mig fan, Sven Jonsson — och därför skall Gud förr eller senare — belöna dig!

Snyftningarne blefvo allt svagare och svagare, och tårarne föllo nu en för en.

Sven Jonsson lät tröjärmen stryka öfver ögonen.

När handen föll ner igen till sidan, kunde konsuln ej låta bli att smila.

Der hade varit tjära på armen, och den hade satt stora märken öfverallt i ansigtet.

Sannerligen för Gud, han såg ut som om han blivit tatuerad.

Sven Jonsson tog farväl och gick. Konsuln tittade ånyo på klockan.

Half tio!

Det var då ett ohyggligt söleri, innan man kunde få en bit mat.

Det riktigt värkte i inelfvorna. Han sjönk ner i stolen, lade ryggen tillbaka, skrefvade med benen och satte näsan i vädret.

Han kom att tänka på Sven Jonsson. Hade han inte varit allt för hård mot den stackaren?

Men hvad skulle han väl gjort? Om han tagit en ny revers, så hade han nog fått se i månen efter pengarne — ty Sven Jonsson hade helt säkert forskrifvit sitt bohag, innan reversen förföll.

Gården hans var naturligtvis intecknad upp öfver takåsen.

En affärsman får inte vara släpphänt, ty då bär det rent åt fanders. Men hur han resonnerade, kunde han ej undgå att känna samvetsqual. När magen är tom — skriker samvetet. För att slippa ifrån de obehagliga tankar, som pinade honom, beslöt han att skriva till Nielsen & Stage, den der norska firman, som önskade ett parti tjära.

Sven Jonssons 50 tunnor kommo riktigt i grefvens tid, ty så mycket ungefär hade fattats honom till en fartygslast.

Nielsen & Stages anbud var tusan så lockande, men 1 krona till pr tunna ville han ha.

De tycktes mycket angelägna. Fick han, hvad han begärde — något, som ej var tvifvel underkastadt — skulle han göra en så lysande affär, som han aldrig gjort, sen han slog sig på att handla med tjära.

Då han öppnade portföljen, hvori postpapper förvarades, föll hans blick på ett velinkort af följande lydelse:

Inbjudes
att öfvervara
Vigsel-Akten

emellan

ITALIENSKE V. CONSULN

JOHAN AUGUST KIHMBERG

och

MIN DOTTER

EMMA CHARLOTTA

å Stadshuset i X. måndagen den 24 Juli 1882,
kl. 7 e. m.

Ann-Sophie Lundgren.

Den 24 Juli!

Det var således hans bröllopsdag i dag. Åh, det hade han verkligen inte kommit ihåg, och Emma hade nog heller inte erinrat sig det, ty hon hade ej nämt ett ord derom, när han steg upp.

Han kastade en blick bort till porträttet på skrifbordet, och solskenet, som låg öfver den unga kvinnans anlete, meddelade sig åt hans satyransigte.

Det lyste till i de stora lystna ögonen, och de svällande, karmosinröda läpparne krusades af ett saligt leende.

Först vid elfvatiden kom frukostbud.

Han stängde kontoret och gick upp i matsalen, hvilken var belägen på andra våningen.

Midt på golfvet stod ett dukadt bord.

Han smög sig på tå bort till bordet, lyfte upp locket till glashönan, som innehöll ägg, och sedan han förvissat sig om, att ingen fans i rummet, gömde han på botten ett stort kuvert, hvarefter han lade locket på igen.

Och sedan mönstrade han de anrättningar, som omgäfvos glashönan. De måste ha funnit nåd för hans kritiska ögon, ty hela ansigtet sken af belåtenhet.

Men hvarför i all världen passade inte hans hustru på maten?

Den ena minuten efter den andra förflöt, utan att hon hördes af.

Han började blifva ond och skulle just föra handen till ringklockan, då dörren till gula kabinettet slogs upp, och konsulinnan trädde in.

Det var en liten dam på tjugo år med kraftig barm och präktiga höfter.

Det stora runda hufvudet satt djerft tillbakalutadt på den korta halsen, hvars nacksenas tycktes afskuren. Näsan var liten och trubbig med näsborrarna så starkt utvidgade, att den tjocka öfverläppen drogs upp, lemmande de ojemna, maskätta tänderna obetäckta. Ögonen voro blå, smala och beskuggade af långa, svarta ögonfransar.

Håret, kastanjebrunt, föll framtill i en tjock lugg ner öfver den höga pannan, döljande de utstående tinningarne, och var i nacken uppfästadt med en vårdslös knut.

Hon bar en morgonrock af ljusrödt siden, öfversåladt med crèmefärgade spetsar, men det dyrbara tyget var nerfläckadt, och spetsarne hängde på flera ställen i trasor.

— God morgon, min engel, sade konsuln och grep om hennes lilla knubbiga, froströda hand.

Men hon drog den häftigt undan och besvarade ej hans helsning.

— Ännu ond? sporde konsuln och rynkade ögonbrynen. Hon svarade inte, utan vände hufvudet åt sidan. De satte sig till bords.

Konsulinnan lade snart knif och gaffel ifrån sig.

Konsuln deremot, hvilken var storätare, lät sig maten väl smaka.

Han bredde tumstjocka lager af smör på brödet, expedierade ett tjog anjovis, ett halftjog sardiner, tre ägg och gjorde tomt på de flesta assietterna.

— Är du redan mätt? sporde han och skar sig en stor skifva schweizerost.

— Ja! Blef mätt bara på att se dig äta, för du slukar då i dig som en riktig kannibal.

— Tackar för komplimangen!

Men du skall inte förvåna dig öfver, att jag äter så mycket.

När man stiger upp klockan fem om morgonen, ser du, har man en sådan tusans aptit vid frukostbordet. Den, som ligger till klockan elfva, kan naturligtvis ej ha smak för mat.

— Jag brukar inte annars ligga till klockan elfva, utbrast konsulinnan och lät gaffeln klinga mot ett glas — så det skall du inte pika mig för — det är bara i dag, som jag kommit på efterkälken — trodde knapt, att jag skulle kunna lemna sängen,

— Hm — hvad fattas?

— Hufvudvärk — oh, en sådan gräslig hufvudvärk.

— Konster! mumlade konsuln och skar sig en ny skifva ost.

— Konster! skrek konsulinnan och lät gaffeln slå riktiga trumfhvirflar.

Det säger du alltid när jag är sjuk.

— Ja — och det med skäl — tror jag, sade konsuln och torkade sig om munnen med serveten. Hvar

gång jag vågar motsätta mig dina nyckfulla infall, så får du vips hufvudvärk.

— Skulle jag få hufvudvärk hvar gång du är elak, så skulle jag minsann ha kronisk hufvudvärk.

— Seså — ställ nu inte till gräl vid bordet, jemrade sig konsuln. Det är inte nog med »go' mad, mö'en mad å mad i rättan tid» — jag vill också ha »madaro»!

Konsuln lutade sig tillbaka i stolen, knäpte ihop händerna och halfslöt ögonen.

Efter en lång paus sporde han:

— Vet du hvad det är för en märkedag i dag?

— Nej!

— Vår bröllopsdag!

— Jaså, vår bröllopsdag, sade frun likgiltigt, det hade jag ingen aning om.

— Kan just tro det, ty annars hade du väl visat mig en smula vänlighet. Men det är för resten inte så godt att vara vänlig, när man är sjuk. Du är ju sjuk — rysligt sjuk i dag, inte sant?

Han slog upp ögonen och såg på henne med en skalkaktig blick.

— Ja, jag är sjuk, så sjuk, mumlade konsulinnan, och stora tårar glänste i de långa ögonfransarne.

— Hufvudvärk, inte sant?

Hon besvarade ej hans spörsmål, utan gömde ansigtet i serveten.

— Jag har reda på ett utmärkt medel mot hufvudvärk, sade konsuln leende.

— Åh, ingenting — hjel — per, snyftade konsulinnan.

— Ett medel, som botar på ögonblicket.

— Åh nej — åh nej — åh nej — ingenting hjälper, mumlade konsulinnan, torkade ögonen med serveten och kastade den sedan, hopskrynklad, ifrån sig.

— Vi få se! Vill du vara god och lyfta på ägghönan.

— Herre Gud, är du inte mätt ännu? utbrast konsulinnan och stirrade med förfäran på sin äkta hälft.

— Jo, Gud ske lof — men hönan har det der medlet mot hufvudvärk.

— Prat! sade konsulinnan förargad.

— Sök i redan — och du skall finna.

— Ah, du bara drifver spektakel med mig.

— Nej du, det är mitt fulla allvar, sade konsuln gapskrattande.

Ett ögonblick tvekade hon, men så lyfte hon upp locket, rörde bland äggen och fann till sist kuvertet, som konsuln gömt på botten.

Ritsch!

Pappersbitarne flögo åt alla håll.

— En hundrakrona! skrek hon och reste sig upp från bordet.

— Till den der silkessammetskappan, sade konsuln småleende.

Hon flög bort till honom, slog armarna om hans hals och betäckte hans svettdrypande kinder med kyssar.

— Uff — du qväfver — mig, stönade konsuln — uff — du qväfver mig — släpp mig! och han nästan stötte henne från sig.

Konsulinnan gick bort till fönstret och betraktade småleende den stora sedeln.

— Hm, jag tror Anna glömmer att ta in kaffet, sade konsuln efter en paus.

— Det kan nog hända, sade konsulinnan utan att se upp från sedeln, den der bondkaninen har ett riktigt hönsminne. Vill du vara snäll och ringa ett slag.

Konsuln lät den lilla silfverklockan på bordet pingla.

Och efter en lång stunds väntan kom pigan med kaffebrickan.

— Hvarför passar du inte på? sporde konsulinnan och spände ögonen i den vackra sextonårs tösen. Jag

har ju tydligt sagt ifrån, att kaffet skall stå inne på frukostbordet.

— Men konsuln har förbjudit mej att ta in kaffet förr än han satt sej till bords, sade pigan. Ingen kan tjena två herrar!

Dermed gick hon och smälde dörren igen efter sig. På konsulinnans läppar låg en fråga:

— Hvem skall befalla — du eller jag?

Men hon hejdade sig och utbrast i stället:

— Det är bra vackra sedlar Skånebanken har, min gubbe lille!

— Hm — ja — hm, mycket vackra, sade konsuln och slog upp en kopp kaffe.

— Men — det var en gräslig lukt af tjära! utbrast frun och ryckte på näsborrarne — hvar kommer den ifrån?

— Hm — vet inte, mumlade konsuln och undvek hennes blick, hm — vet inte, hm — när tänker du köpa den der kappan?

-- Strax!

— Strax? Men hufvudvärken?

— Åh, den har gett med sig — underligt nog!

— Var det inte det jag sa', utbrast konsuln leende.

Guldägg äro ett universalmedel, som hjälper för alla sjukdomar — både inbillade och verkliga — både andliga och kroppsliga. Han tömde koppen i små klunkar.

— Är du nu färdig? sporde konsulinnan, när han satte den från sig.

— Ja, nu är jag belassen, som tysken säger, utbrast konsuln och reste sig från bordet.

Han knäpte ihop händerna öfver den trinda magen, lyfte ögonen mot taket, mumlade några osammanhängande ord och bugade sig djupt.

— Adjö så länge, sade konsulinnan, som med otålighet afvaktat den der ceremoniens slut, gaf honom en slängkyss och dansade ut ur matsalen.

Konsuln vaggade bort till pianot och sjönk ner på den lilla pianostolen, hvilken gnisslade under tyngden.

Sedan de hvita, vackra fingrarna glidit ett par slag öfver tangenterna, framlockande några vemodsfulla ackorder, harklade han sig, och höjande den trånsjuka blicken mot taflan på väggen — en illa gloende bulldogg — stämde han upp med en sprucken, starkt vibrerande tenor:

Ich weiss nicht, was soll es bedeuten,
Dass ich so traurig bin;
Ein Märchen aus alten Zeiten,
Das kommt mir nicht aus dem Sinn.»

Dörren till serveringsrummet knarrade:

Han gjorde ett uppehåll för att hemta andan, och medan fingrarna fortforo att glida öfver tangenterna, vände han hufvudet åt sidan.

Det var bara Anna, som kom in för att duka af.

Han nickade småleende åt henne och klippte med ögonen.

Men så riktades de åter trånsjukt mot bulldoggen, och så följde den andra versen:

»Die Luft ist kühl und es dunkelt,
Und ruhig fliesst der Rhein;
Der Gipfel des Berges funkelt
Im Abendsonnenschein.»

Kratsch! Konsuln flög med ett lätt anskri upp från stolen.

På golfvet låg hela kaffeservisen i spillror.

— Äh, Jösses, en så'n olycka, mumlade pigan och började gråta.

— Gråt inte, mitt barn, sade konsuln vänligt — det var ju inte så farligt.

— Det säger herrn — men hva' ska' väl frun säga?

— Hm — du kan ju säga, att det var jag, hm, som vätte ner den, hm — så slipper du förargelse.

Och han slog sin arm om hennes lif, drog henne trots allt motstånd intill sig och tryckte gång på gång sina fuktiga läppar mot hennes brännheta kind.

När konsul Kihlberg sofvit middag, föreslog frun en liten promenad.

Vädret var så förtjusande vackert!

Konsuln hade ej lust att gå ut, men fruns böner voro så enträgna, att han till sist gaf med sig.

Konsulinnan hade naturligtvis den nya kappan på.

Hennes hjerta slog af fröjd hvar gång ett nyfiket ansigte trycktes mot en ruta eller någon stannade och vände sig om för att betrakta det dyrbara plagg, hon bar.

Den kappan hade hon talat om ända sen den hängdes ut att skylta i Holmqvists fönster, men konsuln hade alltid sagt, att tiderna voro så dåliga, och trots alla pikar, böner, tårar och vredesutbrott hade han ej velat lemna henne några pengar till den.

Spanska konsulns fru, statsrådets dotter, höll på att spricka af harm, när hon på konsulinnan Kihlbergs kropp såg den der kappan, som hon inte ens vågat drömma om.

— Observerade tant fru Kihlberg? skrek hon till en gammal dam, som satt och stoppade en barnstrumpa.

— Hva'? utbrast den gamla damen och förde handen till örat.

— Säg tant fru Kihlberg? skrek konsulinnan och lutade sig fram öfver bordet.

— Ne-ej! Hva' var der med henne?

— Hon hade på sig den der magnifika silkessammetskappan, som hängde i Holmqvists fönster, skrek konsulinnan.

-- Jo, jag tackar jag, sade den gamla damen och nickade med hufvudet. Fint skall det vara, kosta hvad det vill.

— När sämre folk kommer bra till det, så bli de alltid så öfverflödiga, skrek konsulinnan.

— Hvad var hennes far? sporde den gamla damen.

— Bara en simpel vaktmästare! utbrast konsulinnan och frynte på näsan, och när han dog, stod hustrun på bar backe med fem ungar.

Som flicka fick fru Kihlberg både skura och tvätta och spinna och väfva, och sommar ut och sommar in gick hon med en gammal kofta, som jag skänkte henne.

Men nu hvarken spinner eller väfver hon utan ligger och drar sig till klockan tolf — och likväl är hon finare än liljorna på marken.

— Högmod går för fall! sade den gamla damen, lade bort strumpan och tog sig en annan i högen af barnstrumpor, som betäckte soffan.

Konsul Kihlberg och hans fru promenerade emellertid Storgatan fram.

Luften var qvalmig, och det mulnade starkt.

Svalorna snuddade nästan vid gatstenarne med sina långa vingar.

— Vi få åska, sade konsuln, då de hunnit fram till Norreport.

— Tror du, sade konsulinnan och betraktade de blåsvarta molnmassor, som hängde öfver hufvudet på dem. Låt oss vända.

De gjorde helt om.

Regnet började falla i stora droppar.

— Åh, min kappa blir förstörd, jemrade sig konsulinnan. Vi ha inga paraplyer med oss och hinna inte hem.

— Låt oss gå in på kaféet så länge.

— Ja, låt oss.

De skyndade fram, tills de nådde ett ljusgrönt trevåningshus, från hvilket sköt ut en förgyld stång, bärande en skylt med inskriften:

Ljungstedts caffè och condittori.

Konsulinnan tog i två skutt de höga trappstegen på gatan, rusade in i förstugan, slog upp dörren till höger och trädde leende in i kaféet. Konsuln kom vaggande strax efter, andfädd och förpustad.

— Hvad önskar herrskapet? sporde fru Ljungstedt och lade bort Fäderneslandet.

— Tag — för — en — krona bakelser, stönade konsuln — och en flaska champagne af Pommery & Greno's torra Carte Blanche.

Konsulinnan knep konsuln i armen och hviskade:

— Inte champagne — öfverflöd!

— Det är ju vår bröllopsdag, sade konsuln och såg på henne med ett ömt leende.

— Är det inre rummet ledigt? sporde konsulinnan.

— Ja — var så god och stig in, sade fru Ljungstedt.

Konsuln förde undan den purpurröda, utfälda gardin, som skilde butiken från det inre rummet.

Det var halfskumt der inne i det lilla smala kabinetet.

Efter ett långt dröjsmål kom fru Ljungstedt med ett fat bakelser, två spetsglas och en flaska Carte Blanche, sec.

Champagnen serverades.

När gardinen väl fallit igen efter fru Ljungstedt, höjde de glasen, i hvilka skummet började sjunka, och skålade.

— Det var då väl, att vi kommo hit in, utbrast konsulinnan, ty se hur det ösregnar!

Hon satte glaset bort, flyttade sig hän till det stora fönstret och betraktade gapskrattande de stackare, som sprungo der ute för regnet.

Och nu kom karavanen, som haft tjära till staden. Hästarne satte nosarne i vädret, och oxarne riktigt trafvade.

Tjärbönderna gingo nu inte bredvid vagnarne, utan suto uppe hos qvinnorna, som de höllo om halsen.

Och hela sällskapet hojtade, skrålade och tjöt.

Konsuln kastade en snabb blick på Sven Jonsson.

Han, som annars var så nykter, tycktes nu alldeles döddrucken.

Han hade lutat sig mot den der megäran, som på morgonen lofvat se till hans häst.

Armarne hängde slapt åt sidan, ögonen voro halfslutna, läpparne blåbleka, och från kinderna tycktes hvar enda blodsdroppe ha flytt.

Fingrarne orkade ej längre hålla fast om tömmarne, utan måste megäran, som var pionröd och hvars öga glödde som ett eldkol, gripa tag i dem.

Konsuln drog sig tillbaka i soffhörnet, när Sven Jonssons slöa blick föll på kaféfönstret.

— Usch, så fulla de äro, utbrast konsulinnan. Till och med qvinnorna ha fått mer än de tåla.

— Riktiga svin allesamman, utbrast konsuln och fylde champagneglasen på nytt.

Tänk, om de kunde spara, de kräken, som annat folk, utbrast konsulinnan, så kunde de må som perla i guld, ty de få ju så glupskt betaldt i år. A propos tjära — fick du de der tunnorna, som de haft till staden?

— Ja!

— Och förtjenar du mycket?

— Nej, rakt ingenting, gnälde konsuln — konkuransen är så stark i år. Skål!

— Skål!

Hela rummet upplystes af ett blåaktigt sken.

Konsulinnan gaf upp ett anskri och spilde ut hälften af champagnen.

— Åh, Jesus — en sådan blix!t!

Hon böjde hufvudet ner, slöt ögonen och räknade halfhögt:

— Ett — två — tre — fyra — fem —

När hon väl sagt fem, kom knallen. Den var så våldsamt, att den stora rutan skallrade, och bakelsefatet klingade mot flaskan.

— Rakt öfver hufvudet på oss, hviskade konsulinnan likblek och kröp bort till konsuln, mot hvars skuldra hon gömde hufvudet.

Blix!t följde på blix!t — den ena skarpare än den andra — och åskan dånade ohyggligt.

Lika uppskrämd som frun, lika lugn tycktes konsuln.

— Hvilket magnifikt skådespel! utbrast han gång på gång, under det att han mumsade ner bakelse efter bakelse.

Regnet föll, som om alla himlens slussar varit öppnade.

Det bullrade och smackade i bleckrännorna, och det hvitskummiga vattnet sprutade långt ut på trottoaren.

Rännstenarne, hvilka varit aldeles uttorkade, fylles med en bred ström, som forsade ner för den sluttande gatan, ryckande med sig spånor, pappersbitar, halmstrån och allt hvad den kunde komma öfver.

Mjölet, som tjärbönderna köpt, började blifva klister, och regnet trängde genom de tunna sommarkläderna in på bara kroppen, kylande som is på den svettiga huden.

Skriken, skrålet och tjuten dogo så småningom bort, och under tystnad passerade karavanen öfver Forsabron.

Ack, om det ändå varit Sunnerbodabron, men det var långt hem — sju mil — och vägarne voro så oländiga som i en ödemark.

Politiska masker och ytterligheter.

Några iakttagelser.

Af Scævola*.

Sedan franska revolutionen har det varit de liberale, som hufvudsakligen tryckt sin stämpel på den politiska utvecklingen, stundom till gagnet och oftare till namnet, i ty att liberalismen ansetts, der den icke var partiernas verkliga drägt, såsom en synnerligen lämplig skyddande förklädnad.

Liberalismens uppgift var att bryta skrankor, att aflägsna sådant som icke längre passade för tiden, dess program var väsentligen negativt. Häri ligger ej något klander. Det är ej mindre nödigt och nyttigt att spränga hindren än att lägga vägen och det är ofta — ej blott vid jernvägstunlar — sprängningen som är det svåraste arbetet. Många af liberalismens sträfvanden ha lyckats och lemnat en vinst, som en gång för alla

* Den artikel om »förklädnad och skyddande likhet inom pressen», hvilken förekom i senaste häftet af Dagens krönika, har ådragit sig en högst ovanlig uppmärksamhet. Det ena ryktet efter det andra har cirkulerat både i hufvudstads- och landsortspressen. F. d. medarbetare i Aftonbladet ha blifvit utpekade såsom förmodade »attentatsmän»; för öfrigt har man fäst sina blickar åtminstone på ett par tidningsutgivare samt äfvenledes på en ung professor i Upsala och på en gammal professor i Lund med ett ganska lysande namn.

Hvad som möjligen af allt detta kan vara sant, tillkommer naturligtvis ej red. att ens antyda, alldenstund Scævola förbehållit sig den allra strängaste anonymitet. De anförda gissningarna ha vi meddelat våra läsare blott såsom kuriositeter.

är mensklighetens. Men äfven på de områden, der så varit fallet, har det ofta visat sig, att icke allt dermed var väl bestäldt. Det gick med friheten som med så mycket annat här i verlden: när man fick den, såg man, att det icke var den man velat ha.

De gamle herrarne förlorade under generationernas gång icke blott den styrka, som skapat väldet, utan ock den mycket mindre, som kräfdes för att behålla och vårda arvet. Liberalismen hade skapat nya makter i staten och dem tillföll då arvet. Likväl icke allt, ty de gamle herrarnes makt hade så djupa rötter, att de ej kunde uppräckas. Med den sympati, gemensam situation skänker, möttes då de nye och de återstående gamle herrarne. De nye herrarne, dem som liberalismen gjort mäktige, det var innehafvarne af penningpungar. Så skedde, att börsaristokratien upptog penningaristokratien till sitt äkta vif. Och kyrkan, som har betaldt för att avsluta alla både goda och dåliga partier, lade välsignande händer öfver paret.

Deremot göra vi ingen hemlighet af, att bland de många, som skriftligen eller muntligen uttryckt sin belåtenhet med förf:s qvickhet och skarpsinne, har ock en och annan tagit parti för L. J. Hierta såsom varande af förf. orättvist behandlad. Då vi härom underrättat Scævola, har han svarat: »Jag vet ganska väl, att åtskilliga af det gamla Aftonbladets svängningar kunna ursäktas på grund af den hotande indragningsmakten m. m. dylikt, hvarmed den d. v. utgifvaren låg i fejd, men det föreföll mig så obeskrifligt barockt, att det nya A.-B:s ledare så tidt och ofta hänvisade till den gamla äran, *utan att känna till hvad denna i själfva verket innebar, eller huru vapnen då fördes.* Derför tog jag mig friheten, att, så att säga, skaffa vederbörande ett brännsår från deras eget fyrfat. Underrättelsen, som ni, hr redaktör, gifvit mig, att jag enligt åtskilliga af edra läsares förmenande skulle vara »högerman» — har förvånat mig, ty jag vet med mig, att det är blott den *skenbara* liberalismen, som jag ej velat skona. Att jag icke är fiendtligt sinnad mot den politiska utvecklingens vännar, torde för öfrigt mera tydligt framgå af ofvanstående artikel, som jag, på er uppmaning om ett nytt bidrag, härmed har äran sända, men jag tror dessutom, att en betydlig begreppsförvirring råder i användandet af politiska slagord.

Eder tjänstvillige

Scævola.

De, som icke voro herrar, märkte ej på länge hvad som försiggick. De hade rifvit ned skranken mellan stånden, de jublade, då de sågo krämarens son bestiga samhällets tinnar; de funno, att alla voro lika, dugligheten vann sin seger, hvar den så fans. Och de, som ledde den stora hopen — den är ju till för att ledas — de sågo sig på dess axlar så högt till väders, att allt var ganska godt. En och annan gång märkte desse folkets utkorade, att för sjelfva detta folk var allt i hufvudsak som förut. Menige man sysslade vid sitt glas något mera än förr med statens angelägenheter och dess ombud skickades stundom till öfverläggning om landets styrelse, hvarvid de fingo dricka brorskål med mäktige män och ibland voro nog sadelfasta att hålla tal för folkets rättigheter. Men folket fick ej därför någon kyckling på tallriken, mot dess stora vigt i det ideella svarade samma dystra realitet som förr.

De mera teoretiskt anlagde liberale satte sig att fundera öfver saken. Under tiden fortsattes striden kring frihetens, jemlikhetens och broderskapets stora principer, ty äfven om man börjat tvifla på den form de fått, har det dock alltid ansetts synnerligen förtjenstfullt att kämpa kring fallne höfdingars lik.

Men medan de liberale stodo undrande och spörjande, hvad de skulle hitta på, hände obehagliga ting. Å ena sidan passade de reaktionäre på och bemäktigade sig herradömet och å andra uppväxte farlige konkurrenser.

Det fans nemligen en del folk, som beslutsamt lemnade kampen för den osäkra vinst, frihetsprincipen gaf, och stridde för mera materiella intressen. Men de oppoffrade icke de stora fraserna. Dessa låta i allmänhet synnerligen bra och hafva i följd af sin abstrakta enkelhet stor betydelse såsom agitationsmedel. De kommo, desse nye män, från skilda håll; både konservative och

liberale, både fritänkare och kristendomsförsvarare lernade sin tribut. Men af alla partier tyckte den nya fanans män minst om de liberale, de ansågo dessa vara de oklara och opraktiska hufvudenas män, der de ej tyckte dem vara den rena egoismens förkämpar, utan blick för annan rättvisa än den, som ligger i styrka i konkurrensen. Dessutom voro de rivaler om massans gunst.

De liberale återgäldade rikligt ovänskapen. De hade kämpat en i sitt tycke så ädel kamp, de trodde sig nära att vinna allmän seger och ansågo sig nu blott behöfva njuta segerns frukter för att lyckliggöra sig och världen. Då stötte de på denne nye motståndare. De blefvo icke stumma af häpnad, ty tystnad är icke deras starka sida, men de häpnade.

De nye männen åter befinna sig i en situation, som är rätt komisk — för andra. Det är de som skola görat, sedan liberalismen icke mäktat sin uppgift. De äro de lidande massornas profeter, det företrädesvis s. k. folkets stridsmän och de skola länka den politiska kampen i nya banor. Men det otacksamma folket lernar dem i en betänklig minoritet. De äro dock så varmt öfvertygade, att de ha rätt — nya meningar ha ju som bekant vänligen ifrigare anhängare än gamla — det är blott bristande omdöme, som gör, att massorna ej följa deras banér, det är blott egennytta och oärlighet som gör, att de kunnige vilja annat än de. Det är sant nog, att allt detta skall hjälpa sig med tiden, men det tager en oerhörd tid, innan massorna lära förstå sitt väl och innan oegennyttan kommer att regera världen. Nu är det alltid svårt att vänta — man kan vänta för länge äfven på ett godt, och tålmodets talang är just icke framstående hos dem, som förvåna sig öfver att de icke skapa revolutioner. Det är ju de mest energiske och mest hänsynslöse, som bilda ytterlighetspartien. Då de

icke ega den styrka, de enligt sin mening, om det finnes någon rättvisa i denna världen, borde hafva, majoritetens, så gäller det att använda den de hafva. Kunna de icke drifva fram rättvisan direkt med den vederbörliga farten, så kunna de åtminstone göra det indirekt genom att hämnas orättvisan och imponera på makthafvarne. Så uppkomma sammansvärjningarnas och attentatens män.

Det är vanligt att behandla denna företeelse endast med förakt och afsky. Sådant är mycket kortsynt — och äfven hvad sakens moraliska sida angår, bör man ej allt för hastigt kasta den första stenen.

Först och främst bör man betänka, att de idéer, ytterlighetsmännen så fanatiskt dyrka, rätt ofta innehålla ett grand af sanning, som gör det brutala hån obefogadt, hvilket en kompakt majoritet så lätt tillåter sig. Hvarje ny idé behöfver lång tid för att bli allmän egendom, och paradoxen, att majoriteten alltid har orätt, är stundom ganska träffande, då det gäller striden med de nya idéernas bärare. Ytterlighetsmännen hafva därför i någon mån rätt, när de anse, att de borde ha majoriteten. Då denna majoritet ännu är för outvecklad att förstå sitt väl och följa sina apostlar, uppkasta sig desse till folkets förmyndare och vilja göra den dumma allmänheten tjänster med eller mot dess vilja. Och då de icke hafva goda medel, tillgripa de dåliga. De hafva häri många och höga föredömen, hvilka af historieskrifvarne dömas mycket mildt.

Man har ofta tillfälle att iakttaga, det personer, som ge sig ut för och tro sig vara hederligt folk samt under normala förhållanden äfven äro det, i politiken uppföra sig ohederligt. Det beror på samma förhållande, som så ofta gjort, att ett helt folk betett sig ohederligt. Den moral desse individer besitta är till största delen ett yttre påhäng, det är i sjelfva verket mindre sedliga

grundsatser än en inrotad aktning för det konventionelt antagna, som föreskrifver deras handlingssätt. De kunna ha fått de herskande föreställningarna om rätt och orätt så inpräglade, att de i dagliga lifvet icke ens i hemlighet afvika derifrån. Men så snart de gå utom det vanliga lifvets välreglerade vägar, sakna de moraliska hållpunkter. De jubla och tro sig rätt storartadt visa fosterlandskärlekens dygd, när de applådera en statsman, som med list och våld, med kränkning af de enklaste hederslagar, förödmjukat ett annat land. I de inre politiska striderna äro de lika »fördomsfria». För att tillintetgöra en politisk motståndare begagna de med det renaste samvete i verlden medel, som äro moraliskt förkastliga — man skryter offentligen af att ha begagnat sig af sina arbetares nöd för sina politiska syften i form af valtryck eller på annat sätt. Dessa personer tro, att en annan moral gäller i politiken än i dagliga lifvet. Attentatsmännen förakta de små nedrigheterna, de trotsa den herskande moralen i stor stil, det är hela skilnaden.

De liberale och socialdemokraterna ha fått lida mycket för attentaten. De konservativa göra gällande, att på deras sida begås inga attentat, och kyrkans herrar skriva gerna detta som allt annat ondt på den upplösande tidsandans räkning. Det är sant, att attentatsmännen i allmänhet icke tillhöra de konservativa. Om man betraktar två hundar, som slåss om ett ben, är det lika säkert, att man icke skall finna den konservative, d. v. s. den som innehar benet, begå något attentat, som att beatus possidens anser den hund, som söker ta benet, för en omoralisk rackare. På de ställen, der de konservative icke innehafva benet eller icke anse sig ha nog af det, kunna de också framalstra attentat, såsom vi skola se.

Den moraliska sidan af attentaten är emellertid icke den, vid hvilken man hufvudsakligen bör fästa sig, då

det gäller att förstå denna företeelse. Kärnpunkten i frågan är den: gagna attentaten den sak, för hvilken dess anhängare kämpa?

Vanligen säges det, att attentaten mera skada än gagna sitt parti, dels därför att de drifva motpartiet, som är det starkare, till lifligare kamp, dels därför att de skrämma partiets moderate anhängare, dem som äro böjda för att åtminstone delvis verka för samma mål som de sjelfve. Härmed är frågan dock ingalunda afgjord. Hvad det första skälet angår, är det bestämdt oriktigt, så vidt herrar attentatsmän ha något att kämpa för. Om de af sine mäktige motståndare negligeras eller förföljas, har sin stora betydelse för deras behagliga tillvaro, men för deras sak är det likgiltigt eller verka snarare förföljelserna gagneligt. Det är troligt, att de herskande för sitt skydd nödgas vidtaga åtgärder, som genom det missnöje de väcka hos oskyldigt träffade, öka ytterlighetsmännens utsigter.

Beträffande det andra skälet är det helt säkert riktigt, att attentaten skrämma bort många. Men de, som bli rädda, äro hufvudsakligen de, som se på attentatens brottslighet, och denna deras syn på saken visar en så grundväsentligt olika åskådning, att dessa två partier knappast kunna hafva något gagn af hvarandra. De bland de moderate, som skåda på förhållandena realistiskt, som bedöma hvarje sak efter dess följder och kallt betrakta den för det stora hela jemförelsevis obetydliga förlust, som äfven det mest omtalade attentat medför, de låta sig icke af något sådant afhållas från att arbeta för en utveckling i den riktning, som de annars anse god, de kunna tvärtom eggas att arbeta litet ifrigare för att snarast möjligt undvika dylika obehagliga och komprometterande bragder.

Härmed må emellertid vara huru som helst. Det är kanske icke sant, att Ravailacs dolk, Orsinis bomb

eller feniernas bössor gjort någon nytta åt den sak de voro afsedda att tjena, och säkert är, att mångt attentat skadat sin arrangörs sak: det behöfves ej mer, än att gagnet många gånger synes tillräckligt sannolikt, för att vara en fanatiker nog.

Desse ytterlighetsmän äro af tvenne slag. Somlige kasta sig med brinnande ifver in i agitationen för sitt mer eller mindre klara ideal och lyckas så fullständigt gå upp i denna, att de ej göra tydligt för sig, huru ringa frukt de skörda af sin möda. Det är idealisterna inom partiet och en vackrare, mera oegennyttig idealism finnes ej bland dem, som påstå sig hafva patent på den varan. Men de kalla och beräknande inom fanatikernas parti, de nöja sig ej med denna platoniska kärlek till framtidsidealet. De vilja se ett resultat af sin verksamhet. Det är det ämne, hvaraf attentatens ledare bildas. De äro oftast ej rädde för att sjelfva handla, om så nödigt varder, men de föredraga att vara sammansvärjningens chefer och lemna utförandet åt utvaldt folk bland partiets idealister. Desse senare hafva nemligen dels sina anfall af förtviflan, då de inse huru litet de utträtta, dels öfvergår deras glödande nit för sina ideal ofta till ett lika otygladt hat mot det bestående och dess representanter, så mycket lättare som de makthafvande vid sina skyddsåtgärder gemenligen skära alla öfver en kam och behandla idealisterna efter principen »stryk skall du ha, har du inte gjort ondt, kommer du att göra det». I hvilketdera fallet som helst offra desse annars oskadlige svärmare med välbehag sitt lif för att »tjena sin sak». Som dynamiten och andra nyttiga ting af samma användning äro upptäckta, fins sålunda allt tillstädes för denna form af politik.

I Sverige hafva vi inga ytterlighetsmän af nu omtalade art och väl ej af någon annan heller. Vi ha ju två partier: deras, som tryckas af grundskatterna och

vilja ha bort dem, samt deras, som icke bära något af deras tyngd och vilja ha kvar dem. Men för grundskatter begår man inga attentat.

Deremot håller Danmark sig för närvarande med ett ytterlighetsparti, som visar, att konservativa grundsatser icke alltid utgöra tillräcklig borgen för en hygglig politik. Äfven desse ytterlighetsmän på högra sidan förtjena några ord till belysning. Ytterlighetsmännen äro här som alltid de, hvilkas meningar mest skilja sig från den allmänna i det land och den tid de tillhöra, men de förete den egendomligheten, att de för tillfället innehafva makten. Som alla partier tro de naturligtvis på sin rätt, men de hafva varit tillräckligt med i världen för att veta, det man i nödfall kan undvara rätten och stå sig väl ändå, till en tid åtminstone. Deras motståndare kalla sig frisinnade och innehålla följaktligen en stor mängd konservativa element. Orsaken till striden är denna. De liberala meningarne ha sedan 1848 haft ett visst officiöst erkännande i landet. Deras ställning erinrade närmast om narrens vid medeltidens hof. Han tog sig mycket friheter, kunde säga skarpa sanningar och hade väl också under normala förhållanden ett visst inflytande i de småsaker, som upptaga människornas mesta tid. Men om han inbillade sig ha något att säga, när det verkligen gälde, och han icke hade sin herres mening, då var han större narr än han hade lof att vara, och man satte honom i tornet. Der ha nu ytterlighetsmännen i Danmark satt honom och der ropar han nu på attentat. Under tiden resa på regeringens vägnar några herrar omkring i landet och ta reda på, att hans anhängare icke finna på något mot staten, och skicka vid förekommande fall desse att göra honom sällskap. De vanliga domstolarne ha i allmänhet icke ansetts värdiga eller lämpliga till detta uppdrag.

Ytterlighetsmännen i Danmark göra emellertid orätt. En döende makt i staten bör göra så litet väsen af sig som möjligt. Den kan då i lugn och ro, synnerligen med hjälp af det medel naturen anvisat en del af sina barn, förklädnad och skyddande likhet, länge njuta frukterna af det förgångnas och närvarandes arbete, frukter som den brådstörtadt kan förlora, om den drager för mycken uppmärksamhet till sig genom att inlåta sig i strid med krafter, hvilka just som bäst äro i tillväxt.

General Grant.*

Jag har förut på annat ställe framställt de förnämsta tilldragelserna på general Grants militära bana**. Hvad jag nu skall försöka mig på är ett porträtt af mannen, och jag skall dervid särskildt bemöda mig om att visa, huru rent personliga och individuella karaktersdrag gjort sig gällande uti hans offentliga lif. Min bekantskap med general Grant är nemligen af så förtrolig art, att hans bild står långt mera lefvande för mig, sedd i denna dager, än i hans egenskap af general eller president.

Den skepnad, hvori Grants offentliga handlingar tett sig för världen, har ständigt för min uppfattning tagit bild och form af de personliga egenskaperna, som legat derunder.

Grants familj är af skotsk härkomst och Clanen Grant gjorde anspråk på honom, då han år 1877 färdades genom dess område. Jag besökte en gång Castle Grant, hvarest Clanens chef, lord Seafield har sin bostad, och han var mycket intresserad af allt, som rörde hans amerikanske

* Ehuru »Dagens Krönika» i allmänhet innehåller endast originalartiklar, har red. gjort ett undantag med minnesteckningen öfver general Grant. Denna runa borde icke saknas i D. Kr., men svårigheten var att i vårt land finna en med tillräcklig sakkunskap utrustad författare. Då kom oss en med amerikanska förhållanden väl förtrogen man, f. d. öfversten i amerikanska armén, numera amerikanske generalkonsuln i Stockholm hr *Nore A. Elfving*, till hjälp, i det han nemligen förskaffade oss en-försvenskning af en utmärkt artikel i ämnet, införd i majhäftet af »The Century» och författad af general Badeau.

** Af samme förf. har utkommit 1881 i Newyork »Ulysses Grants militära lif från 1861 till 1865».

landsman. Han förde mig till Craig Ellachie, en klippig höjd, som låg helt nära, och der, i Gaeliska dagar, det bål påtändes, som skulle varsko clanen Grant om att krig var för handen. Clanens devis är än i dag ett brinnande berg, och dess stridsrop har i alla tider varit: »Stand fast Craig Ellachie». En Grant måste vara orubblig som sjelfva klippan.

Ungefär vid denna tid var jag närvarande, då clanerna samlades vid Bræmar, som ligger midt inne uti Högländerna. Sonen till earlen af Fife var der i spetsen för clanen Duff; clanen Jarquharson var tillstädes med sin chef; hertigen af Athole hade fört sina män tvärs öfver Grampian bergen, och hertiginnan, en strålande skön qvinna, hade följt med, ridande vid hans sida. Markisen af Huntley, earlen af Airlie samt lord Kilmarnock, allå voro de der, iklädda den högländska dräkten, och jag fann clanerna Duff, Gordon och Stewart-Murray lika redo som clanen Grant att räkna släktskap med en amerikansk president. De drucko hans välgång med högländska hedersbetygelser och förklarade, att den kloka skarpsyntheten, den fasta beslutsamheten och den uthärdande själskraften, som de hört honom ega, härrörde alla från hans caledoniska ursprung.

General Grants fader var född i Pennsylvanien, men utvandrade tidigt till vestern och slog sig slutligen ned uti Ohio. Han var känd som en intelligent och energisk man, som i all sin vandel bibehållit sitt namn utan fläck. Vid den tid, då Ulysses föddes, dref han en betydande handel med läder och egde flera garfverier. Hans mor härstammade också från Pennsylvanien. En ärbar kristen qvinnas dygder är ej ett passande ämne för offentlig framställning, men det är icke svårt att i dem tänka sig källan till denna karakterens renhet och enkelhet, som ett offentligt lifs strider och frestelser ej förmått att omintetgöra hos hennes son.

Ulysses föddes den 27 april 1822 i Point Pleasant, en obetydlig stad på Ohioflodens norra strand. Den anspråklösa boning, der han först såg dagens ljus, skådar ännu ut öfver Kentuckykusten, och sina tidigaste dagar tillbragte han nästan inom synhåll af den stora krigsteatern, der han var bestämd att utföra en så framstående roll. 1823 flyttade hans föräldrar till Georgetown i Ohio och här förflöto den unge Grants gossår. Hans far var nu en förmögen man, han egde så mycket af denna världens goda som någon af hans grannar och hade både förmåga och vilja att låta sonen

få njuta alla de fördelar af en bildad uppfostran, som stodo till buds på ett så stort afstånd från den atlantiska kusten.

I likhet med Washington, Cromwell, Wellington och andra, som blifvit ryktbara i sin bästa mannaålder, var det ej heller något hos Grant, som under hans barndom på något sätt utmärkte honom framför hans kamrater. Det är sant, att i återskenet från hans hjeltedåd sedermera kunna vi i gossens karakter urskilja de frön, som lågo slumrande, intill dess att omständigheternas sol och ljus utvecklade dem. Ingen af dem, som kände honom under hans tidigare år, såg hos honom något, som antydde hans framtida bestämmeelse.

Vid sjutton års ålder erbjöds det honom att bli antagen som elev vid militärskolan i West Point. Den yngling, som året förut blifvit sänd till skolan ifrån det distrikt, de båda tillhörde, hade ej förmått att följa med i klassen och fick följaktligen lemna skolan. Hade denne hans unge företrädare ej blifvit underkänd, är det sannolikt, att Grant aldrig kommit i åtnjutande af en militärisk uppfostran och möjligen icke uppnått utmärkelse genom vapnen.

Fyra år tillbragte han vid militärskolan men gjorde sig icke der bemärkt såsom något mera framstående. Han visade ej någon förkärlek för sitt yrke och ådagalade ej någon synnerlig böjelse för studier, ehuru han med lätthet lärde sig matematik. Hvad han egentligen utmärkte sig uti var ridning, som var hans största nöje. Den militära etikett, som reglementet ålade kadetterna, förbröt han sig ofta emot, och fastän det var fjerran från honom att vara uppstudsigt eller att göra sig skyldig till någon allvarsam förseelse, underkastades han dock ständigt små bestraffningar för en osnörd sko eller därför att han kommit för sent till paraden. Samma motvilja för formaliteter af obetydligare art följde honom hela hans militära bana igenom. Ingen officer i armén hade mindre skrupler i toalettförfrågor än han, och ingen hade mindre fordringar på ceremonier af underordnade.

År 1843 tog han sin examen, nummer tjuguet i en klass af trettionio. Det var vid den tiden fullt öfverallt inom armén, och dess framtida chef kunde endast blifva antagen som en surnummerär. Han fick rang af underlöjtnant med fullmakt och anställdes vid fjerde infanteriregementet.

När mexikanska kriget utbröt, kommanderades Grant med sitt regemente till Texas för att der förena sig med den armé, som stod under general Taylor. Vid Palo Alto och

Resaca de la Palma fick han sin första lektion i verkligt krig — strider, hvilka, jemförda med många af dem, som utkämpades under Rebellkriget, endast voro obetydliga skärmytslingar. Mången gång i senare dagar fördelade Grant flere man på en brigad, än hvad då hela amerikanska armén utgjordes af. Han förblef under Taylors befäl intill intagandet af Monterey och deltog i denna hjeltebragd. Hans regemente öfverflyttades nu under Scotts kommando.

Grant blef nu regementets kvartermästare -- en befattning, som fritog honom från skyldighet att gå i elden; detta hindrade honom likväl icke från att deltaga i hvarje strid under kampagnen allt ifrån Vera Cruz till staden Mexico. Efter slaget vid Molino del Rey blef han omnämnd för »utmärkt tapperhet» och vid hufvudstadens intagande förmärktes flera af de drag, som visat sig egendomliga för hans karakter under senare delen af hans historia.

Då armén närmade sig staden, fick Worths division ordre att bemäktiga sig en väg, som gick på vestra sidan. Grant åtföljer Worths förtrupper. På ett ställe gjorde vägen en tvär krökning, och denna försvarades af en parapet, elden från musköterna var mördande, och allt efter som divisionen närmade sig, ökades nödvändigheten att se sig om efter hvarje möjlighet af skydd. Detta oaktadt banade Grant sig likväl väg ensam tvärs öfver den sträcka, som mest blottställes för elden, och upptäckte ett ställe, der parapeten kunde angripas. Skyndande tillbaka till sina män, som ej voro flera än tjugu eller trettio, ropade han till dem, att han funnit en utväg att kringgå fienden, och uppmanade dem, som hade lust såsom frivilliga, att följa honom. Tio eller kanske ett dussin soldater sprungo genast upp och voro snart, krypande på händer och fötter med honom bakom en mur; här sammanstötte de plötsligt med ett helt kompani under då kaptan, nu general Horace Brooks, som försigtigt sökt sig en väg genom att gå nere i ett dike. Grant ropade genast: »Kaptan, jag har funnit ett sätt att angripa fienden», hvarpå Brooks svarade: »Välän, ni vet vägen. Gå på, vi följa med». Löjtnanten tog så befälet, och den lilla styrkan, som nu uppgick till ett antal af femtio man, anföll parapeten från ena sidan, intog den med storm och tog fienden i ryggen. Mexikanerna flydde med ens från sin ställning, som ej längre var hållbar, och parapeten var intagen.

Truppfdelningen befann sig nu på den väg, som för direkte till Garita San Cosme, en af de starkast befästade punkterna, som leda in i staden Mexiko, hvars spiror och torn nu kunde tydligt urskiljas. Snart stötte de på en annan parapet, denna försvarades af en kanon. Grant ryckte åter fram i spetsen för sin lilla kolonn, som nu var ett hundra femtio man stark, äfven den andra parapeten intogs. Nu voro de dock alldeles midt under stadens kanoner, och Brooks, som i kraft af sin högre tjenstegrad hade tagit befälet, förklarade, att han ej kunde bibehålla ställningen, såvida han ej kunde erhålla förstärkning. Fördenskull sändes Grant tillbaka till Worth för att anhålla om trupper och hade knapt hunnit att gifva sig af, förr än skaran, hals öfver hufvud, drefs ifrån parapeten. Men han träffade snart på divisionsgeneralen och nya trupper sändes omedelbarligen framåt.

Litet till höger om denna parapet fanns en fallfärdig bykyrka med en hundra fot hög tornspira. Fram emot denna förde Grant en afdelning artilleri och drog sjelf med sig, upp och ned, ur och i diken, hvaraf landet här öfverflödar, en bergshaubitz. Han fann snart presten och begärde att få nyckeln till kyrkan; denna var presten till att börja med ovillig att utlemna, Grant öfvertygade honom likväl snart om nödvändigheten att gifva sig. Haubitzen togs helt raskt i stycken och fyra eller fem karlar buro den upp till klocktornet, under det att Grant stälde ut de återstående af sin lilla skara för att göra sig säker mot ett öfverfall i kyrkan. Då detta var ombestyrdt, stälde han kosan upp i tornet, och der skötte och riktade han sjelf kanonen, och inom kort drefs fienden för andra gången från parapeten. Nu riktade han kanonen mot staden, och från sin post kunde han lätt iakttaga den bestörtning, han åstadkom bland mexikanarne, ty man kunde se, huru de förskräckta sökte skydd bakom sina murar.

Worth blef snart varse, att kulorna utslungades från denna nya position, äfvensom den verkan de åstadkommo bland fienden. Han lät kalla Grant till sig, lyckönskade honom och stälde ett helt kompani jemte befäl under hans kommando. Med denna förstärkning återvände löjtnanten till sitt torn, dit han förde ännu en haubitz och öppnade ånyo elden. Garita San Cosme öfverlemnades redan denna afton, och nästa morgon var staden Mexiko uti amerikanarnes händer. Denna bragd, som utfördes af en löjtnant, utan att han derom erhållit någon särskild ordre, och som i följd

deraf, att han ej förde befäl, såg sig nödsakad att samla sina män och vapen på fältet, förskaffade Grant ett hedrande omnämmande i alla depescher, derjemte medförande hans andra fullmakt, utfärdad endast fem dagar senare än hans första.

Då kriget var slut, återvände han till Förenta Staterna, 1848 gifte han sig. 1852 blef han kommenderad till Oregon; vägen dit borde han taga genom Kalifornien. På den tiden var lifvet temligen rått på Pacifickusten, och det ansågs klokast, att hans hustru ej skulle följa med. Resan gjordes sjöledes till Panama; under färden öfver Näset bröt koleran ut. Grant tienstgjorde äfven nu som kvartermästare. Panamajernvägen gick vid denna tid ej längre än trettio miles ifrån Atlantiska kusten, och derefter fortsattes resan med båtar uppför Chagres-floden, så långt denna var segelbar. Från denna punkt måste trupperna marschera till Pacifickusten eller ungefär ytterligare trettio miles; genom kontrakt hade ångbåtsbolaget åtagit sig att anskaffa mulåsnor för de sjuka samt för soldaternas hustrur och barn. Men der fans också flera hundra andra passagerare utom soldaterna, och när koleran började, utbröt en formlig panik ibland dessa. Passagerarne erbjödo infödingarne högre betalning för mulåsnorna än den, som bolaget var villigt att erlägga, hvaraf följde att hvarenda dragare förhyrdes af passagerarne och absolut ingen stod att få åt soldaterna och deras familjer. Trupperna marscherade vidare, men Grant lemnades kvar med de sjuka samt qvinnorna och barnen, som ej voro i stånd att medfölja truppen under tropikernas Julisol. Här stannade nu Grant en vecka och förde då oinskränkt befäl, han tog vård om de sjuka och döende, begrof de döda, och under allt detta måste han hålla ett vaksamt öga på de halft fiendtliga indianerna och derjemte anstränga hela sin förmåga att få några transportmedel. Under hela denna tid var han aldrig afklädd och stal sig blott då och då åt att få några ögonblicks sömn, utsträckt på en bänk eller under ett träd och ständigt utsatt för de ohelsosamma dunsterna från de stinkande träsken och skogen. Då Grant slutligen insåg, att ångbåtsbolagets agenter helt och hållet uraktlät sina skyldigheter, uppgjorde han på sitt eget ansvar nya kontrakt i bolagets namn. Han hyrde åsnor och sjukbårar till dubbelt så högt pris, som det bolaget gått in på att betala, han lejde indianer, som begrofvo de döda, och efter sju

dagars uppehåll fick han slutligen börja sin marsch till Pacific-kusten. Af de hundra femtio varelser, som lemnats kvar der i det inre af Panamanäset, hade hälften på en vecka dukat under för koleran. Dock blef hans eget lif sparat. Hvarken mexikanska kulor eller tropikernas förpestande klimat tillätos att göra honom någon skada.

År 1854 inlade han om sitt afsked, han hade tjent i armén i elfva år, och nu slog han sig ned på en farm några få miles utanför St. Louis, der hans hustrus anhöriga voro bosatte. Hans tillgångar voro små, sjelf arbetade han vid plogen eller fälde skog, som han lade i famnar och under vintern körde på sitt lass in till St. Louis för afsalu. Ett timmerhus uppfördes på farmen och här framlefde han ett anspråkslöst lif; aldrig kände han sig så lycklig som i kretsen af hustru och barn. Han hade nu tre söner och en dotter.

Fastän han lefde under dessa anspråkslösa förhållanden, umgicks han likväl med och såg äfven i sitt hem allt hvad St. Louis hade af förnämligare personer. Alla hans hustrus anhöriga tillhörde hvad man brukar kalla god societet, och Grant sjelf fann alltid ett välkommen äfven hos de mest framstående deribland. Hans gamla rang inom armén var i sig sjelf ett inträdeskort till de bästa kretsar och hans gamla vänner i armén fortforo på förtrolig fot med honom.

Men all hans flit och omtanke till trots ville dock ej hans försök i landtbruk lyckas. Han bjöd till att lägga ihop pengar, men härtill saknade han alla anlag, och vid många tillfällen voro hans omständigheter ytterligt betryckta. 1860 flyttade han till Galena, der hans far och bröder egnade sig åt läder-affärer. De gifvo honom arbete, och här lefde han ett år, utan att någon kände eller frågade efter honom. Alla militära sysselsättningar tycktes han nu alldeles ha lagt åsido. Hans kaptenstitel, som han ännu bibehöll, påminde knappast om stormningen af Chapultepec eller om de kanoner, som han uppstälde i det bräckliga tornet under Mexikos murar. Ingen tärande ärelystnad oroade hans sinne. Ingen längtan efter rykte gjorde honom missbelåten med sin obemärkta tillvaro. Hans närmaste hade aldrig den ringaste aning om, att han besatt några utomordentligare egenskaper. Sjelf drömde han aldrig om, att han var utsedd till att beklåda en hög post eller utöfva makt.

De svårigheter, som han haft att kämpa med som soldat, som farmare och som affärsman samt för öfrigt under

sitt lif på gränsen ibland indianerna, äfvensom det lif han lefvat i militärskolan samt i Ohio, i Oregon och Mexiko, hade vidgat och skärpt hans erfarenhet och gjort honom, honom sjelf ovetande, till en typ af amerikanaren. I kriget hade han tjent under de tvenne största härförare, som landet egt under århundradet, han hade deltagit i deras vigtigaste bataljer och varit med om deras marscher, deras belägringar och deras anfall; i fredstid hade han rört sig och lefvat ibland alla klasser af sina landsmän, hade lärt mycket af lifvet och lagt på hjertat mången af de lärdomar, det gifvit honom.

Han hade lärt sig att vara tålig, äfven då hoppet tycktes långt aflägsnadt, och att hålla ut, fastän svårigheterna voro stora och ej sällsynta, tillika hade han lärt sig att hålla fast vid sina beslut och att draga all möjlig fördel af de medel, som stodo till hans förfogande. Misslyckades han i ett, så försökte han ett annat och förlorade ej modet, när lyckan svek honom; ej heller förmådde småsaker att rubba hans jemvigt. Hvad som hos honom öfvergick allt annat, var att han aldrig svigtade och aldrig förtviflade. Läderhandlanden i Galena stod ej der fullkomligt oberedd ens för den framtida storheten, som, alla ovetande, väntade honom.

Den 11 april 1861 anföllo amerikanarne Fort Sumter. Nyheten härom nådde Galena den 15 på samma gång som den, att Lincoln utfärdat upprop till frivillige. Den nittonde höll Grant på att exercera ett kompani och inom en vecka förde han sina män till Springfield, hufvudstaden i Illinois. Han var ej någon politiker och hade ej ens mer än en enda gång begagnat sig af sin rösträtt vid presidentval; slafegare hade han varit, men några tvifvel om hvad som var hans pligt hade han icke. Landet hade uppfostrat honom, och således hade landet rätt att fordra af honom, hvad han kunnat förvärfva sig af skicklighet eller erfarenhet.

Okunnighet i allt som rörde militärväsendet var nästan allmänt herskande. Den aflägsna mexikanska kampanjen hade knapt förmått störa ett halft århundrades fred, och en generation hade vuxit upp, som var helt och hållet främmande för kriget. Grants kännedom om organisation och rutin kommo honom nu väl till pass. Fem veckor gjorde han tjenst utan att vara anställd genom fullmakt, men han inmönstrade ändå trupper på uppdrag af regeringen i Illinois. Han erbjöd emellertid krigsministern sina tjänster, i

hvilken riktning denne sjelf kunde finna lämpligt; detta hans bref lemnades likväl utan allt afseende och ansågs ej fordra något svar. Då begaf han sig till Cincinnati i förhoppning att M'Clellan skulle erbjuda honom plats vid sin stab. Tvenne gånger instälde han sig i högkvarteret men fick dock icke företräde hos M'Clellan och återvände till Illinois utan att till någon omnämna sin varma önskan.

Guvernören erbjöd honom i juni ett infanteriregemente. Hans svar var, att han kände sig ega förmåga att taga befälet öfver ett regemente, hvarpå han genast fick ordre att bege sig till Missouri. I augusti utnämndes han till brigadiergeneral för de frivillige. Ledamoten af kongressen från det distrikt, han tillhörde, hade gifvit akt på, med hvad nit och energi han skött sin underordnade post, och då presidenten skulle utnämna befälhafvare för Illinois, föreslog Washburn Grant, som också förordades af alla de delegerade. Den nye generalen visste ej något om sin värdighet, förr än han fick se sin utnämning i tidningarne. Hvarje befördran, som kommit honom till del, har städse skett, utan att han sjelf gjort något därför eller framställt någon önskan derom.

Han gaf sig nu genast på väg till Cairo, beläget vid Ohio-flodens mynning. Öfverste (sedermera general) Oglesby hade befälet vid denna post, och han hade aldrig sammanträffat med sin nye chef. Grant var civilklädd, ty han hade ej ens gifvit sig tid att anskaffa uniform, och utan att vara känd eller igenkänd af någon gick han in i högkvarteret. Han begärde här att få papper och penna och utskref en ordre, genom hvilken han öfvertog befälet, och lemnade denna till Oglesby. Den vid all rutin ovane öfversten blef ytterligt häpen öfver detta förfaringssätt, och på Grants fråga, om ej hans företrädare också tog befälet genom ordre, svarade Oglesby: »Jag tror knappast att han visste huru det borde gå till».

Befolkningen i Kentucky var vid denna tid af delade åsikter med afseende på deras ställning till kriget, och guvernören hade uppsatt en neutralitetsförklaring. Tvenne dagar efter Grants ankomst till Cairo inföll likväl fienden uti staten och hotade Paducah vid Tennesseeeflodens mynning. Som detta var en synnerligt vigtig punkt, ty den beherskade både Ohio och Tennesseefloderna, underrättade Grant statens lagstiftande församling, som var loyal, med ens härom och sände likaledes ett bud till Fremont, hans närmaste förman. Senare samma dag telegraferade han till Fremont: »Färdig

att gå till Paducah. Ger mig af klockan half sju.» Som han ej fick något svar på sitt telegram, påbörjade han samma afton öfverskeppningen af ett par regementen och ett batteri. På morgonen kom han till Paducah, intog staden utan att ens ha lossat ett skott; under det att han höll på med sin landstigning, skyndade en del af fiendens styrka att lemna staden med jernvägen. Vid middagstiden återvände han till Cairo och fann der emot sig M'Clellans medgifvande att intaga Paducah, »i fall han kände sig nog stark». Unionen var genom detta anfall försäkrad om Kentucky. Ingenting vidare hördes om neutralitetsfunderingarne, men Grant fick sig en tillrättavisning, därför att han inlätit sig i brevexling med lagstiftande församlingen.

Denna händelse blef uppslaget till hela hans militära bana. Den snabbhet, hvarmed han uppfattade såväl Paducahs strategiska betydelse som äfven nödvändigheten af att ögonblickligen handla, den bekymmerslöshet, med hvilken han söpade bort de statsklokes sofistiska invändningar, den raskhet, hvarmed han beslöt sig för att sätta sin plan i verket — ty det är nog ej någon sällsynthet att träffa på personer, som kunna se sin väg klar för sig, utan att de därför besitta förmågan att besluta sig för att handla i enlighet med hvad de tro vara rätt — detta allt, men först och främst hans skyndsamhet att sätta beslutet i verkställighet, utgjorde drag, som han lagt i dagen väl hundrade gånger efteråt, och hvilka på slutet förde till samma resultat för generalen-en-chef som de vid Paducah tillskyndade distriktbefälhafvaren.

All hans tid upptogs under åtta veckor med att undervisa rekryterna i krigförandets första grunder. Det fans ej en enda öfvad soldat under hans befäl. Alla gemene, såväl som befäl, tillhörde det borgerliga lifvet, och ännu en gång såg sig Grant utöfva en adjutants och kvartermästares åligganden, fast denna gång i större skala. All den erfarenhet, han fordom samlat, blef honom nu till nytta, ända intill den minsta detalj. Sjelf utskref han sina ordres, sjelf exerceade han också sina trupper och undervisade befälet i hvad dem ålåg, och ett hårdare arbete hade han aldrig för sig än under de dagar, han beredde sig på att föra de sina i strid.

I november fick han ordre att företaga en demonstration på Belmont. Historien om denna manöver har ofta

blifvit berättad — huru han färdades nedför Mississippifloden, om de oförsökta truppernas öfvermod, då de slutligen fördes ut på stridsfältet, och om det beslut, som Grant då fattade, när han såg, huru deras blod sjöd, att förändra demonstrationen till en verklig attack. Tretusen man landsattes på den vestra flodstranden omedelbart under kanonerna från Columbus, ett ej obetydligt fäste, som fienden innehade på den motsatta stranden, det fiendtliga lägret öfverrumplades och ödelades, och nu blef på en gång truppen yr af den seger som vunnits — soldaterna blefvo alldeles vilda, de skreko och tjöto och rusade hit och dit liksom skolpojkar, och under allt detta tumult började befälet att hålla högstämnda tal för unionen. Fienden, som såg allt detta, återhemtade sig snart från sin förskräckelse, och förstärkningar öfversändes från den östra stranden. Ej en enda man af dem, som stodo under Grants befäl, hade någonsin förr varit i strid, och att återställa ordningen var ej möjligt, intill dess att han till slut gaf en officer ordre att sätta fälten i brand. Såsom han hade väntat, undgick detta icke artilleristernas på Columbus uppmärksamhet, utan de begagnade sig af oredan och öppnade elden ånyo mot hans lilla skara, trupperna insågo nu slutligen faran och stälde sig åter i leden. Samtidigt härmed hade också fienden stält upp sig och var beredd att afskära Grant återtåget till transportfartygen. Hans egna män stodo till en början fullständigt tillintetgjorda, och en af hans officerare rapporterade: »Vi äro omringade.» »Välän», svarade Grant, »om det är så, så måste vi hugga oss en väg ut, liksom vi gjorde oss en väg in. Vi hafva redan slagit dem en gång, och det tror jag att vi kunna göra än en gång.» Den tillit, som han sjelf kände, spred sig hastigt till befälet. Truppen kände åter modet växa, »de höggo sig en väg ut, liksom de gjort sig en väg in», »de slogo dem om igen» och lyckades att utföra allt, som enligt planen var uppgjort eller allt hvad man hade väntat af dem.

Denna seger, som man kan säga var den första fullständiga, som Grant vunnit, tjenar äfven den, ehuru den ej var af någon betydligare art, att, liksom ock Paducah, belysa många af de karaktersdrag, som sedermera starkt framträdte under Grants militäriska bana. Ihågkommer man hans medkänsla för truppen, då den skulle i elden, hans orubblighet vid det ögonskenliga nederlaget liksom ock hans grymma tilltag att sticka fälten i brand för att sålunda

ådraga sig fiendens uppmärksamhet, tillika med hans förmåga att derefter återställa tillförsigten hos de upphetsade och förvirrade rekryterna, så skall man finna, att allt detta tillsammans var förebud till en fältherreskicklighet, som ej senare händelser kommit på skam.

Hvart och ett af hans stora slag, som följde på detta, bragte i dagen en eller annan personlig egenskap, som han kunnat tillskrifva den lyckliga utgången. I ett krig, der mannamodet å ömse sidor var det samma, der söderns entusiasm fann sitt motstycke i den nordiska beslutsamheten, der de krigande voro af samma ras och der hvardera sidan ansåg sig kämpa för land och rätt, är det endast helt naturligt, att härförarnes individuella egenskaper skulle göra sig gällande.

Det ligger utom all fråga, att det var Grants personliga egenskaper, som tillförde Norden segern vid Donelson; i de manövrer, som föregingo bataljen, såväl som i sjelfva striden är mannens individuella inflytande omisskänneligt. Att detta var en post, som det var af vikt att försäkra sig om, hade flera af de befälhafvande insett redan tidigt, säges det. M'Clellan, Buell, Halleck, Cullum kunna törhända allesammans göra anspråk på, att de insett, hvilka fördelar skulle följa dess fall. Men under det att de öfverlade och begrundade dessa fördelar, skred Grant till verket och utförde dådet. Han framlade sin plan för Halleck, hans närmste förman, och denne var sjelf just då efter all sannolikhet sysselsatt med att öfvertänka detta samma företag, hvarföre det är naturligt, att han blef ej så litet bragt ur fattningen och tillrättavisade sin underlydande, som opåkallad blandade sig i hans tjänst. Men Grant, som var fullkomligt okunnig om hvad hans general hade i sinnet, utvecklade än en gång sin plan; slutligen utfärdade Halleck ordern. Nästa dag begaf sig Grant på väg, och fyra dagar senare föll Fort Henry. Den 6 februari underrättade han Halleck derom. »Fort Henry är vårt. Den 8 skall jag intaga och förstöra Fort Donelson samt återvända till Fort Henry.» Halleck, som tyckte mera om ett försigtigare tillvägagående, telegraferade: »Håll er i alla händelser kvar i Fort Henry. Spadar och hackar skola sändas, så att ni kan förstärka Fort Henry. Uppställ kanonerna, så att de kunna tillbakaså ett anfall.» Grant ansåg, att bästa sättet att försvara Fort Henry var att göra ett anfall på Fort Donelson, och medan Halleck utskref sina ordres om

att skaffa tillräckligt med spadar och hackor för att användas vid Tennessee, så anhöll han att få sig tillsändt tungt artilleri med Cumberland. Så pågick det, ända intill dess att fästet fallit, och sjelfva den dag, då det utrymdes, telegraferade Hallecks stabschef, som ej ännu hört nyheten, till Grant »att ej vara för brådstörtad».

Men det var just under det att striden vid Fort Donelson pågick allra ifrigast, som han utförde sin första stora bedrift i fältherrekonst. Han hade dragit sig undan och höll just på att rådslå med den, som förde öfverbefälet öfver båtarna, när fienden, som var kringränd och modfäld, beslöt sig för att slå sig genom de federala linierna. Före dagbräckningen hade de hunnit att utföra sin plan och vände nu hela sin styrka mot Grants höger. På båda sidor kämpades hårdt, men den federala hären kastades mera än en mile tillbaka. Grant infann sig på stridsplatsen just i det ögonblick, då ställningen nått denna punkt. Här fann han sitt eget folk, som ännu ej återhemtat sig efter striden, hårdnackadt dragande sig tillbaka, under det att fienden, som i visst afseende nått sitt mål, likväl ej lyckats att bryta sig fullständigt igenom. Ingen tänkte på att förfölja dem, som drogo sig tillbaka, och striden var skenbarligen afdomnad men ej ändad. De unga trupperna, som voro helt upprörda, förklarade likväl, att fienden kommit i striden med fulla ransoner i renslarne, och att detta innebar, att den hade en flera dagars strid i sinnet. Grant uppfattade med ens, hvad denna omständighet kunde betyda. »Äro deras renslar fyllda?» frågade han. »I sådant fall tänka de att slå sig igenom. De hafva ej någon tanke på att stanna här och slåss med oss.» Fiendens afsigt låg i ett ögonblick alldeles tydlig för honom. Deras ställning var förtviflad. Detta var just rätta ögonblicket, belägenheten å båda sidorna var nu lika svår, för att tillkämpa sig segern i stället för att göra motstånd. »Hvilkendera parten, som här anfaller först», sade han, »har största utsigten att vinna, och rebellerna måste vara bra raska i vändningarne, om de ämna att nedgöra mig.» Han utfärdade ordre om ett ögonblickligt anfall, som skulle företagas åt venster, der trupperna ditintills ej deltagit i striden, och innan aftonen var Fort Donelsons öde afgjort.

General Grant har ofta berättat för mig, att en gång, under hvarje strid, kommer ett ögonblick, då båda arméerna äro nära nog eller fullkomligt utmattade och då det synes

omöjligt för någondera att företaga något vidare. Detta anser han vara vändpunkten, hvilkendera af dem som först upp-tager striden på nytt är säker om att vinna. Enligt denna sin åsigt handlade han icke allenast vid Donelson och Shiloh utan äfven vid andra upprepade tillfällen. I träffningarne vid Vicksburg och likaså vid the Wilderness — alltid när fördelar eller motigheter voro temligen jemlika för de stridande eller kanske honom särskildt ogynsamma till och med, i stunder, när så väl hans eget manskap som fiendens var utmattadt, fann han, att om han ryckte fram i ett dylikt ögonblick eller höll ut, äfven då sådant föreföll orimligt, så medförde detta segern. Den general eller den soldat, som gör det, som ingen har väntat sig eller ens har fordrat af honom, är just den, som kan vara säker om att gå segrande ur striden.

Att han också besjälades af denna tanke vid Shiloh är ej svårt att inse. De federala trupperna kastades en gång under striden tillbaka nästan ända ned till floden. Truppförstärkningarne hade ännu ej hunnit fram, en del af hären var skingrad och flera tusen man hade tagits tillfanga, andra, äfven de uppgående till tusental, hade sökt en tillflykt hos eftertrupperna. I detta kritiska ögonblick ankom general Buell till slagfältet, han hade ridit på, trupperna i förväg, och dessa voro ännu flera miles borta. Detta var den dagens mest förtviflade ögonblick. Han red fram till Grant, som befann sig på en punkt helt nära floden, och då han såg den massa korpar, som slagit sig ned öfver allt, förmodade han, att allt var förloradt. »Hvilka förberedelser har ni vidtagit för reträtten, general?» frågade han. Härf på svarade Grant: »Jag har ej uppgifvit hoppet om att jag skall kunna slå dem ännu.» Den andre återtog: »Men om det nu skulle bli ni sjelf, som blir den slagne, huru skulle ni då bära er åt för att få ert folk öfver floden? de transportbåtar, som finnas här, kunna ej ens rymma tio tusen man.» »Om det går derhän, att jag måste öfver floden», sade då Grant, »så är utrymme för tio tusen allt hvad jag behöfver.» — Hans armé uppgick till trettio tusen man.

General Sherman berättar också om denna dag, då Grant omkring klockan fyra var vid hans front och gaf, oafsedt den förtviflade striden och alla de motgångar, han måst utstå, ordre om att striden ändå skulle upptagas nästa morgon igen. Buells förtrupper hade dock ej öfvergått Tennessee ännu, då han gaf denna ordre.

Om Donelson, Belmont och Shiloh gifva ett begrepp om den oförvägenhet, han utvecklade vid sina angrepp, liksom ock om hans fasta beslutsamhet och hans snabba uppfattning m. fl. af de grunddrag, hvilka vi ofvan framhöllo såsom karakteristiska för Grant, då han var midt uppe i striden, så var det Vicksburg och Chattanooga, som bragte hans strategiska förmåga och hans skaplynnnes rent militära egenskaper i full utveckling.

Den långa följd af försök, som han företog mot Vicksburg både från norr och vester, äro helt visst klara bevis på fältherrens uthålliga beslutsamhet och outtömliga uppfinningsförmåga. Detta amfibiska fälttåg, som han verkställde genom vikar, kärr och kanaler, huru han lät gräfvadiken och nedbryta bankar, huru trupperna fördes på trånga bogserbåtar genom oregelbundna rännilar, eller nattetid fingomarschera med tända ljus öfver den vassbevuxna stranden, och huru transportbåtarna fördes tätt under Vicksburgs batterier — allt detta bildar en hjeltedikt, som i färgrikedom och spännande tilldragelser vore Homeri penna värdig; att alla dessa hans bemödanden skulle krönas med framgång var dock något, som Grant sjelf aldrig vågade hoppas. Han afvaktade blott, att vattnet till slut en gång skulle sjunka under alla dessa månader, så att han skulle bli i stånd att använda sina trupper mot Vicksburg ifrån den södra sidan. Och härmed var det fälttåg börjad, som på en gång stälde honom i härförarnes främsta led. Den djerfhet, som förmådde honom att intränga i fiendens land och att, med blott trettio tusen man med sig, afskära sig all förbindelse med sin bas, då han dertill ej var försedd med mera proviant än rationer för trenne dagar, — under det en armé, långt större än hans egen, stod mellan honom och hans förråd, — har endast en enda gång, om ens någonsin, funnit sitt motstycke i våra dagars historia; och derjemte kan man säga, att de strategiska rörelser, genom hvilka han afskar sina motståndare all förbindelse med hvarandra och dref den ene österut för att få honom att ensam anfälla sig, hvarefter han sjelf vände sig vesterut och nedgjorde den andre — i det han öfverraskade, narrade, vilseledde och öfverlistade fienden genom att först fördela och derefter sammandraga sin egen styrka och slutligen lyckligen åvägabragte det nederlag, som på en gång öfverlemnade i hans hand det största antal fångar och den största krigsmaterial, som det någonsin, så vidt man

vet, har tagits under ett nutida krig — dessa strategiska rörelser hafva ej haft sin like annat än hos en Moltke eller en Napoleon.

Näst härefter följde Chattanooga. Detta slag var det mest sorgfälligt utarbetade af alla dem, som Grant ledde, och på samma gång det, som mest påminner om ett parti, speladt af tvenne lika skicklige spelare. Få strider under något krig ha utkämpats så fullkomligt i öfverensstämmelse med den uppgjorda planen. Han utförde sina rörelser alldeles inpå fienden, så att den kunde iakttaga allt. De stridskrafter, som Grant förfogade öfver, utgjorde delar af trenne arméer. En afdelning hade förts ned från Mississippi och en annan från Potomac, och de kommo fram till slagfältet så i rätta ögonblicket, som om de haft en aning om hvad stund de behöfdes, de öfvergingo floder och klättrade uppför berg, just som ordren anbefalde, eller gingo i elden, under det att fienden å sin sida också skötte sitt parti så som Grant hade tänkt sig och hoppats. Denna strid liknar i allt mera dem, som uppgjorts af europeiska fältherrar och blifvit utkämpade på europeiska slagfält, än hvad fallet varit med någon annan af de större träffningarne under det amerikanska kriget. Det var den enda af sådant omfång, att hvarje rörelse, som de stridande arméerna företogo, var fullt synbar, den enda, der den kommenderande generalen sjelf kunde iakttaga operationerna, der han kunde med ögat följa de rörelser, som han befalt, och låta bero af egna iakttagelser, om hans planer borde fullföljas eller förändras. Och ehuru en del omständigheter, som ej på förhand kunnat beräknas, otvifvelaktigt medverkade till den utgång striden fick — ty vi måste ständigt komma i håg, att Grant aldrig lemnade en oförutsedd händelse opåaktad — så återstår dock tillräckligt för att berättiga det påståendet, att denna strid utkämpades så nära i enlighet med den i förväg uppgjorda planen, som någon af de strider, som omtalas i skolorna.

Under krigets sista år, sedan Grant blifvit general-enchef, uppförades alla hans bästa egenskaper ett samfäldt träda i verksamhet för att framhärda i denna fasta beslut-samhet, som förde honom igenom fälttåget vid the Wilderness, som vidare höll honom qvar i Richmond, när han kallades till Washington, då denna stad hotades med ett anfall af Early, och som slutligen kom honom att förhålla sig orörlig utanför Petersburg, ehuru hela landet började visa symtomer

till otålighet öfver hans skenbara brist på framgång. Dessa egenskaper kunde tillåta honom ett sådant vågstycke som att bifalla till Shermans marsch tvärt emot den verkställande magtens åsigt och vilja; dessa behöfde han ock för att kunna inse och afgöra, då det rätta ögonblicket var inne för angreppet mot de fästningsverk, som så länge motstått honom. Man bör dessutom komma ihåg, att Grant såsom general-en-chef hade att föra befäl öfver arméer, som voro tusentals miles skilda från hvarann och att uppgöra planer för fälttåg, som räckte mera än ett år, allt under det han hade att kämpa emot en motståndare, som var försigtig, outröttlig, beslut-sam och skarpsinnig; och likväl blef segern hans. Mod och tillgångar och medvetandet om en rättvis sak voro visser-ligen nödvändiga förutsättningar för att kunna lyckas, för-utom en här, som följde honom, ett underbefäl, som utförde hans planer, och derjemte det understöd, som han hade i lan-dets tillit, och dock skulle intet af allt detta eller ens allt tillsammans kunnat föra till ett lyckligt resultat, i fall de ej haft stöd i fältherrens öfverlägsna skarpsinnighet. En svagare man skulle ha dukat under för ett dylikt ansvar; en man med mindre duglighet skulle ha saknat förmåga att göra bruk af de vapen, som blefvo Grant anförtrödda. Huru många de gynsamma tillfällen än voro, som yppade sig på hans bana, så visste han ändå alltid, på hvad sätt han borde draga mesta nyttan af hvart och ett af dem.

(Slutet följer.)

Moderna verldsförbättrare.

Henry George.

Af Karl af Geijerstam.

Den märkvärdiga bok, som nyligen blifvit känd äfven i svensk öfversättning under titeln »Framåtskridandet och fattigdomen»* har under de få år, den varit allmänhetens egendom, på originalspråket upplefvat icke mindre än tjugufyra upplagor. Vi kunna här af göra oss en föreställning om det uppseende, den väckt, och det inflytande, den haft på det allmänna tänkesättet i sociala frågor; om vi dertill lägga det faktum, att den framkallat en hel andra-rangs-literatur, som från olika sidor sökt belysa den store mästarens satser, och att oberoende af den samma frågan blifvit från annat håll belyst och diskuterad, att stora sällskap bildats för dessa idéers praktiska genomförande, kunna vi förstå, att dessa tankar djupt ingripit i hela nutidens andliga lif.

Problemets natur och sättet, hvar på det behandlats, äro förnämsta orsakerna till det utomordentliga uppseende ifrågavarande arbete väckt. Det är den stora fattigfrågan, som behandlas, denna fråga, som i och med utvecklingen allt mer tränges i förgrunden, som alla vilja förstå, som alla diskutera, för hvilken alla äro intresserade, alla, som äro mäktiga af att med intresse omfatta något utom deras egna nöjen. Den fattige tänker på möjligheten af att förbättra sin ställning; den rike antingen fruktar att genom en social revolution förlora den förmånliga ställning han intager, eller ock är han en tillräckligt ädel natur för att erfara en ytterst pinsam

* För ett års tid sedan fäste en kritiker, dr Åkerberg, i vår tidskrift uppmärksamheten på detta arbete, egentligen ur synpunkten af en vederläggning af Malthusianismens läror. Ämnet är emellertid så rikt, att vi med nöje lemna plats åt en kritisk belysning af andra sidor deri.

Red.

känsla, hvar gång han kommer att tänka på det stora flertalet människor, hvilkas lott är så olik hans, och han fruktar, att han skall blifva öfvertygad om, att han icke med rätt njuter, då andra lida nöd.

När detta ämne, som i hög grad måste beröra hvarje andligen lifaktig människa, behandlas så utomordentligt väl som i det här föreliggande arbetet, vore det underligt, om detta icke skulle få en storartad spridning. På samma gång, som jag tror, att man med allt skäl kan säga det hafva mycket högt vetenskapligt värde, har det förmånen af att vara klart och enkelt i framställningen. Hvarje svårare sats, som förf. vill bevisa, har han belyst med de mest närliggande, alltid ytterst väl funna exempel. Man måste beundra författarens lugna, tålmodiga samvetsgrannhet, som aldrig lemnar en vederlagd sats, förr än han från flere synpunkter motbevisat den. Men fast han i sin metod och framställning i det hela är vetenskaplig, skola vi icke föreställa oss honom som en tråkig pedant. Det kostar arbete att följa honom genom hela boken, att fasthålla alla hans bevis på samma gång som målet för dem, men om man ansträngt sin tanke och med honom nått fram till det åstundade målet, då borttager förf. fördämningarna för en poetisk åder, öfver hvars klarhet man måste förvånas, och låter sin människokärleks varma ström fritt välla fram. Det arbete, som det kostat att fullt förstå honom, blir då rikligen belönadt. Man känner, att man har att göra med en varm natur, som lagt band på sig under den noggranna bevisföringen; och äfven om man icke kan hoppas så fullt som han, måste man alltid glädjas med en sangvinisk natur, som fullständigt tror på det godas snara seger. Hans tro på hans egen undersöknings riktighet och obestriddighet, på hans föreslagna botemedels ofelbarhet är på samma gång sublim och naiv; hans sjelfförtröstan är karakteristisk för det verkliga geniet.

Innan jag går att gifva en så kortfattad redogörelse som möjligt för bokens innehåll, vill jag påpeka ännu en märklig omständighet med detta arbete, den nemligen, att man icke behöfver dela författarens grundåskådning för att åtminstone delvis omfatta hans satser; man behöfver icke gifva honom rätt i allt; olika tänkande kunna läsa denna bok och lära deraf; så olika tänkande som en ortodox kristen och en fritänkare. Båda måste skänka förf. sin aktning, sitt intresse och sin tacksamhet. Detta är ett bevis på storheten i den ande, som genomgår arbetet.

I den gripande, storartadt skrifna inledningen redogör förf. för bokens syfte. Han tänker sig, att en af de store framtidsmännen i slutet af adertonde århundradet, en Priestly eller en Franklin, hade känt till de stora uppfinningar och förbättringar i produktionsmetoden, som skulle komma att göras, och frågar, huru de skulle tänkt sig det stora flertalets lott, dessa män, som hoppades så mycket af de materiella framsteg, som gjorts redan på deras egen tid. Säkerligen, menar G., skulle de i betraktande af den oerhördt snabba utvecklingen af alla produktionens hjälpmedel, som försiggått, hafva måst antaga, det all nöd och allt elände vore bortblåst, och att hvarje människas lif utgjordes af en enda lofsång öfver tillvaron, der ingen nöd herskade, utan en hvar med ganska medelmåttiga ansträngningar kunde hafva fullt upp af livets goda. I en skarp motsats härtill framhåller han de bestående samfundsförhållandena, der den gränslösaste lyx och rikedom trifvas sida vid sida om den hopplösaste fattigdom, den mest fasaväckande nöd. Tidens gåta, den herskande fattigdomen, som existerar, trots det materiella framåtskridandet, låter han i dess skarpaste form framträda i ett citat, hemtadt från John Stuart Mill: »Ännu i dag kan det sättas i fråga, huru vida alla de mekaniska uppfinningarna någonsin verkligen lättat dagens möda för ett enda menskligt väsende.» Det är icke i de länder, der civilisationen nyss vunnit fotfäste, som vi finna den största nöden; i dessa länder finnes ingen rikedom, men heller ingen fattigdom. Alla hafva det torftigt, men man saknar den svältande, arbetslöse tiggaren; det är i länder, der rikedom blifvit hopad, der produktion och omsättning bedrifvas med alla de hjälpmedel, hvilka stå nutiden till buds, som vi finna pauperismen i dess förskräckligaste gestalt. Framåtskridandet tyckes därför i sig sjelf bära orsaken till fattigdomen, eller också måste den bero på någon omständighet, som hittills alltid åtföljt framåtskridandet. »De nyare krafterna, så höjande de än äro till sin natur, verka på den sociala bygnaden icke nedifrån, från grunden, såsom man länge hoppats och trott, utan de träffa den samma mera i midten. De kunna förliknas vid en ofantlig kil, som drifves in icke under samhällets botten utan midt igenom samhället. De, som befinna sig öfver delningspunkten, höjas upp, men de, som äro under den samma, tryckas ned.» (Framåtskridandet och fattigdomen, inledningen). Författaren uppsätter som mål för sig att uppvisa den lag, som binder fattigdomen vid framåtskridandet, en lag, hvaraf fattigdomen följer med nödvändighet, så att man

oemotsägligt inser, att frågans kärna der befinner sig, och tydligt förstår, hur det är möjligt, att midt i de rikaste samhällen, der många lefva i den största rikedom, »qvinor svimma af hunger, och små barn svälta ihjäl».

De båda första böckerna äro hufvudsakligen af kritiskt innehåll, i det att den första innehåller kritik öfver den allmänt antagna löneteorin, den senare en kritik öfver malthusianismen. Den moderna löneteorins grundsats är, att arbetslönen bestämmas af förhållandet mellan den mängd ledigt kapital, som är afsedd för betalande af löner, och den mängd arbetare, bland hvilka denna kommer att fördelas. Arbetslönen skulle således tagas ur det förut samlade kapitalet. Denna teori anfaller G. på det häftigaste. Han förnekar på det bestämdaste, att något förskott från kapitalets sida göres. Detta vill han bevisa på följande sätt:

Hvad kapital är, derom tvista de lärde professorerna, säger han. Den ene har sin definition på ordet, den andre sin. Dock har hvarje vanlig människa en temligen riktig uppfattning af meningen dermed. Det är först, när man söker definiera ordet, som svårigheterna uppstå. Kapital är all förmögenhet, hvaraf egaren väntar sig en eller annan inkomst, men som han icke direkt ämnar förbruka för egen del. En köpmans kapital är hans varulager, hans kassa, hans bod, hans magasin, en industriidkares kapital utgöres af hans fabrik, hans samlade föråder af råämnen och färdiga varor, hans kassa m. m. »*All i utbyte* (i omsättning) *stadd förmögenhet*» är enligt G:s definition kapital; då deremot förmögenheten nått sin bestämmelse, d. v. s. kommit konsumenten till handa, är den icke längre att betrakta som kapital utan som njutningsförmögenhet. Då ett stycke ylletyg befinner sig i en kramhandlares lager, är det kapital, men då det begagnas af en arbetare är det njutningsförmögenhet. En maskin är kapital, ty genom dess bruk kommer den så småningom att förstöras. Man kan därför säga, att äfven den är i omsättning stadd förmögenhet.

Då en arbetare under närvarande samhällsförhållanden säljer sin arbetskraft åt en arbetsgifvare, kommer dennes kapital icke att förminska af den lön, som han betalar ut. Han erhåller genom arbetarens utförda arbete ett värdetillskott, och den arbetslön han utbetalar, är endast en ersättning därför. Det hela är en vanlig bytestransaktion. Arbetsgifvaren köper ett värde af ett visst slag mot ett annat värde. G. framhåller alltid, att egandet af förmögenhet af ett slag möjliggör egandet af otaliga

andra slag af förmögenhet, ty all förmögenhet kan utbytas. Det ligger i arbetsgifvarens intresse att få tillbyta sig resultatet af arbetarens arbete, lika väl som i arbetarens att få sälja sin arbetskraft, och något förskott ur befintligt kapital har, menar G., icke gjorts, ty lika mycket som arbetsgifvarens kapital förminskats genom den utbetalade arbetslönen, lika mycket har hans kapital växt genom det utförda arbetets resultat.

Förf. söker att bevisa samma sak genom att betrakta förhållandena på utvecklingens lägsta trappsteg, en metod som han alltid använder, då det gäller att lösa ett inveckladt problem af ekonomisk eller social natur. Han visar dervid, att om flere personer arbeta tillsammans och hafva delat arbetet, så att den ene utför en del af arbetet, den andre en annan, så komma alla att hafva en viss del i arbetets resultat. Om några individer arbeta på förfärdigandet af en båt, hvilken i framtiden skall sätta ett helt litet samhälle i stånd att få ett rikligare resultat af dess fiske, hafva desse arbetare all rätt att underhållas af samhällets öfriga medlemmar under den tid, som åtgår för förfärdigandet af båten. Fast icke deras arbete direkt resulterar i lifsförnödenheter, bidraga de indirekt till anskaffande deraf. Och något förskotterande af arbetslön finner förf. lika litet försiggå här som på något annat utvecklingsstadium.

G. afslutar denna bok med att påpeka, att då de mensklige produktionskrafterna tillväxa i och med folkmängden, måste *»under i öfrigt lika förhållanden»* produktionsresultatet växa i samma grad, så att arbetslönen åtminstone icke skulle förminskas i och med folkökningen. *»Under i öfrigt lika förhållanden»* är dock ett tillägg, som kräfver en särskild undersökning. G. egnar därför en hel afdelning åt undersökning af den Malthuska läran, att naturens produktiva krafter hafva en tendens att minskas vid de högre anspråk, som genom den växande befolkningen ställas på dem.

Af stor vikt för G. är att tillfredställande kunna uppvisa, att denna lära är allt igenom oriktig, ty såsom vi senare skola se, anser han, att all fattigdom har sin yttersta grund i sociala missförhållanden.

Först och främst gendrifver han Malthus' ryktbara teori om den olika tillväxten af folkmängden och näringsmedlen. Den förra har enligt Malthus en tendens att tillväxa i geometrisk progression, d. v. s. såsom t. ex. talen 2, 4, 8, 16, 32, o. s. v., den senare i aritmetisk progression, d. v. s. som t. ex. talen 1, 3, 5, 7, 9, 11 o. s. v. Folkmängden skulle således alltid

sträfva till att växa betydligt snabbare än den motsvarande mängden lifsförnödnheter, hvaraf nöd och elände med nödvändighet skulle resultera. Denna lek med siffror, detta försök att gifva exakt uttryck åt förhållanden, som det är nästan omöjligt att annat än tillnärmelsevis kunna beräkna, hånar G. Han uttrycker därför sitt gränslösaste förakt, ty dessa satser uttrycka rakt ingenting. De så väl yttre som inre förhållanden, som modifiera tillväxten af människoslägtets antal, äro så mångfaldiga och så kraftiga, att man icke kan tala ens om någon *tendens* hos befolkningen att tillväxa i geometrisk progression. Han frågar, hvarför vissa slægter gå under, hvarför vissa store mäns afkomlingar, som aldrig saknat underhållsmedel, och der således den förökande kraften fritt kunnat verka, endast uppgå till ett relativt fåtal. Man har, säger han, lika litet skäl att frukta, det människoslägtet skall tillväxa lika snabbt i antal under en hel period som i början af ett folks tillvaro, som Adam behöfde frukta, det hans barn skulle blifva oändligt större än han sjelf, på den grund att dess vigt fördubblades under de första veckorna.

Dock kvarstår ännu frågan, huruvida det är bristen på underhållsmedel, som åstadkommer fattigdomen, och der ligger Malthusianismens kärnpunkt; detta försök att i siffror uttrycka de olika graderna tillväxt af näringsmedel och folkmängd, är det kanske icke många af Malthus' ifrigaste anhängare, som försvara. Som bevis mot den satsen, att fattigdomen beror på överbefolkning, att den med nödvändighet åtföljer en stigande folkmängd, anför G. det faktum, att den samlade förmögenheten är störst i de länder, der befolkningen är tätast. Allt tyder derpå. Hvar är det, som vi finna stora, präktiga palats, dyrbara taflor och konstverk, präktiga ekipager, storartade anläggningar af alla slag? Det är i de tätast befolkade länderna. Och, säger G., vi skola alltid erinra oss, att förmögenhet under en form utgör till möjligheten förmögenhet under en annan. Det arbete, som åtgick till att skapa lyxartiklarne, kunde lika väl användts till anskaffande af förnödenheter, afsedda för en lägre satt medelkonsumtion, och vi finna alltid de mest storartade förmögenheterna samlade just der det finnes mycket folk. Det är svårt att förstå, hvarför de stora rikedomarna hopas på sådana punkter, der villkoren för all produktion skulle vara de mest ogynnsamma. Gent emot John Stuart Mill påstår G., det under *alla* förhållanden ett större antal människor har lättare att skaffa sig uppehälle och tillfredsställa alla kraf än ett mindre, ty fördelarna af samverkan växer, menar han, i och med folkmängden.

För hvarje menniska, som födes, tillkomma icke allenast flere kraf utan ock en viss arbetskraft, hvilken tillika utträttar mera än ett blott tillskott till de förut befintliga krafterna. Hvilken betydelse människors samverkan har, visas på ett särdeles enkelt och öfvertygande sätt i fjerde bokens andra kapitel.

Det kraftigaste stödet för Malthus' teori är arbetslönnens tendens att falla i och med framåtskridandet. Det ligger så nära till hands och låter så öfvertygande att säga, att då det blir nödvändigt att för den ökade folkmängdens skull uppbruka allt sämre jord, blifva lifsmedlen allt dyrare, och till följd häraf arbetslönen i lifsförnödenheter räknad allt mindre. Men häremot framhåller G. det nyss anförda faktum, att förmögenhetsproduktionen proportionsvis är ofantligt mycket betydligare i civiliserade länder än i nyligen koloniserade. En ny teori måste förklara båda dessa hvarandra så rakt motsatta företeelser: större produktionssumma och större pauperism.

Härtill kommer en annan företeelse, som den äldre nationalekonomiska skolan icke upptagit, och som står i uppenbar strid med den gängse löneteorin, den nemligen att kapitalräntan sjunker i och med framåtskridandet. Vi höra ofta konflikten mellan arbete och kapital omtalas, och vi finna många gånger den satsen predikas, att det är kapitalet, som roffar till sig arbetarens förtjänst. Men då är det märkvärdigt, att ju skarpare fattigdomen träder fram, att ju högre bågen spännes, ju skarpare motsatsen mellan fattig och rik är, desto lägre blifva kapitalräntorna, desto mindre anpart betingar sig kapitalet för dess medverkan vid produktionen. I nykoloniserade länder äro både arbetslön och ränta mycket höga, ja, arbetsgifvaren kan stundom icke få köpa någons arbetskraft för något möjligt pris, och 2 procent per månad skulle i forna dagar i Kalifornien icke ansetts som någon synnerligt hög ränta, men då folkmängden växer, sjunka både räntor och arbetslöner trots den ökade produktionssumman.

Hittills är, som G. säger, problemet endast mera inveckladt. För att nu visa, huru dessa skenbart hvarandra motsatta och oförenliga företeelser kunna förklaras, underkastar han lagarna för egendomsfördelningen en genomgående granskning.

De trenne faktorer, som samverka vid skapandet af hela samfundets förnödenhetssumma, äro naturen, arbetet och kapitalet. Af dessa äro natur och arbete ursprungliga, i det att dessa varit produktionsfaktorer på alla utvecklingsstadier. Kapitalet

deremot är en senare tillkommen; det har skapats genom mänskligt arbete, och till följd häraf kan man räkna kapitalränta som ett slags arbetslön, en lön för ett äldre arbete, som G. säger. Då alla förnödenheter skapas genom dessa trenne faktorers samverkan, måste hela produktionssumman komma att fördelas mellan dessa. Det är tydligt, att de lagar, som angifva storleken af de andelar, som tillfalla hvar och en af dessa faktorer, måste sins emellan stå i något slags sammanhang; ty, som G. säger, om vi beteckna med S hela produktionssumman och A, B och C de delar, som tillfalla hvar och en af produktionsfaktorerna, så blir alltid $S = A + B + C$. I nutidens nationalekonomi har detta aldrig iakttagits. Mig verterligt har aldrig förr gjorts ett försök att sammanställa alla tre lagarna, utan lagen för jordräntan (d. v. s. den del, som tillfaller naturkraften) har behandlats för sig och refererats till den s. k. odlingsgränsen; lagarna för arbetslönen och kapitalräntan deremot sammanställdes; dock utan att det fans något förenande band mellan de lagar, som bestämma arbetslönen och kapitalräntans storlek, och den lag, som bestämmer jordräntan. Jag vill här i korthet framställa de lagar, som enligt G. angifva storleken af den anpart, som tillfaller hvar och en af de tre produktionsfaktorerna, då hela hans följande resonnemang är baserad derpå.

Lagen för jordräntan är den, hvars sanning nästan alla nutida nationalekonomer erkänna, nemligen den s. k. Ricardo's jordräntelag. Den lyder så:

Jordräntan bestämmes genom det öfverskott i beloppet af en jordegendoms afkastning, hvilket erhålles utöfver det belopp, som med lika arbetskostnad kan erhållas af den minst gifvande jord, som är i häfd.

Sanningen af denna sats är ganska lätt insedd. Om tvenne personer bearbeta tvenne till omfånget lika stora egendomar och på jordens odlande hafva nedlagt lika mycken kostnad och arbete, är det derfor icke sagdt, det båda erhålla lika resultat; den ene kan erhålla större afkastning än den andre, och detta öfverskott är alltid jordränta, ty med jordränta förstå vi den inkomst, som eganderätt till naturkraft förlänar oafsedt det arbete som nedlagts på dess tillgodogörande. Det är tydligt, att den inkomst, som den ene erhåller utöfver hvad den andre får, icke grundar sig på något arbete, som han förrättat, eller något naturligt företräde hos honom, utan beror derpå, att de naturkrafter, som han begagnar, äro bättre än de, som den senare bearbetar. Skulle

den förre arrendera ut sin egendom, kunde han betinga sig ett arrende, som vore så mycket högre än den summa, hvilken den senare kunde betinga sig, som hans inkomst är större än den senares. Under närvarande förhållanden finnes det oändligt många olika slag af jord, hvilka hafva olika företräden, men det gifves naturligen ett slags jord, som är den sämsta, den minst gifvande af alla. Denna jord nämnes odlingsgränsen. Denna jord lemnar ingen jordränta; den inkomst, som af dess odlande erhålles, är arbetslön och kapitalränta. Jord af hvarje annat slag lemnar ett plus utöfver det, som denna sämsta jord lemnar, och detta öfverskott är jordränta, ty denna extra inkomst grundar sig endast på jordens bättre beskaffenhet, icke på dess bättre brukande. Jordräntans karakter är redan af definitionen derpå klar och tydlig, fast den genom här anförda exempel blifvit tydligare. Den erhålles utan någon jordegarens förtjenst eller värdighet; det är endast och allenast hans eganderätt till jorden, som sätter honom i stånd att uppbära den, och han uppbär den, vare sig han sjelf odlar jorden eller icke, ty i ena fallet får han den under form af en jordens betydligare afkastning, i andra fallet ingår den i den betalade arrendesumman. Det blir således jordens eller naturkraftens naturliga beskaffenhet, som afgör jordräntans storlek. Men vi skola icke fatta detta uttryck »naturlig beskaffenhet» i en allt för trång bemärkelse, ej heller skola vi, då vi tala om jordränta, endast fästa oss vid den ränta, som jord vid odling lemnar, ty eganderätt till andra naturliga krafter såsom t. ex. ett vattenfall, en grufva, etc., lemnar ock inkomst, som till stor del icke är annat än jordränta. Jordens eller i allmänhet naturkraftens läge har stort inflytande, då det gäller att afgöra dess värde. I en stad är det blotta utrymmet, som tages i anspråk; jordens alstrande kraft lemnas obegagnad, men för blotta utrymmet betalas betydliga summor åt jordegaren. De producerande samhällsklasserna äro villiga att för den förmånen att få arbeta just på den bestämda platsen afstå en så betydande del af deras arbetes resultat.

Jorden eller i allmänhet naturen är en oundgänglig förutsättning, för att så väl arbete som kapital skola kunna lemna någon som helst inkomst; utan den kunna icke kapital och arbete åstadkomma den enklaste förnödenhet. Naturen är det, som ytterst lemnar betalning åt allt arbete och gör, att kapitalet tillväxer. Men egaren till naturkraften kommer såsom en nödvändig följd af den ekonomiska principen att af sin förmånliga ställning draga så stor vinst som möjligt; så stor del som han

kan få af det, som arbete och kapital aftvinga naturkraften, kommer han att taga, och huru stor andel *kan* tagas, visades nyss: allt som öfverstiger den inkomst, som erhålles af den minst gifvande jord, som är i häfd, *kan* han betinga sig, — och *betingar sig* också verkligen i det stora hela. Att kapital och arbete under sådana förhållanden få draga det kortaste stråt, är tydligt; deras inkomst blir temligen konstant. De komma i medeltal att erhålla lika mycket, vare sig de nedläggas på god eller dålig jord. Om de nedläggas på den sämsta jord, som är i häfd, göres intet afdrag för någon jordränta, som vi förut sett, utan hela afkastningen tillfaller då arbetet och kapitalet, och om de nedläggas på bättre jord, göres ett afdrag för jordräntan, som nedsätter kapitalets och arbetets inkomst till hvad som erhålles genom bearbetande af den sämsta jord, som är i häfd.

Lagen för arbetslön och kapitalränta kommer därför att lyda på följande sätt: arbetslönens och kapitalräntans storlek kommer i medeltal att bestämmas af den inkomst, de lemna, då de nedläggas på den minst gifvande jord, som är i häfd.

Ehuru det gifves ofantligt mycket arbete inom samhället, som icke nedlägges på jordens odlande utan på tillfredsställande af det kraf på tjenester af allehanda slag, på förfärdigande af lyxartiklar, som hafva efterfrågan, m. m., så kommer ändock den lag för arbetslönen, som här ofvan framstälts, att utöfva inflytande äfven på lön för arbete, som den enskilde tager i anspråk. Det är tydligt, att hvar och en söker betala i arbetslön så litet som möjligt. Och då naturkrafterna äro så tagna i beslag, att den obemedlade endast har ytterst litet gifvande jord att bearbeta utan att betala jordränta, har han ingen annan utväg än att taga den låga arbetslön, arbetsgifvaren bjuder honom.

Sålunda bero, säger G., arbetslönerna och kapitalräntan icke på arbetets och kapitalets afkastning, utan på hvad som blir öfver, sedan jordräntan afdragits; eller, med andra ord, af den produkt de kunna erhålla, utan att betala jordränta, d. v. s. genom bearbetande af den sämsta, under häfd varande jord. Och häraf följer, att huru mycket än den produktiva kraften må förökas, om stegringen af jordräntan håller jemna steg med tillväxten i produktiv förmåga, så kunna hvarken arbetslöner eller kapitalränta stiga.

Hvarför framåtskridandet alltid medför fattigdom, är nu klart och tydligt. Vi inse nu, hvarför på tidigare utvecklings-

stadier, då jorden ännu var föga brukad, arbetets och kapitalets inkomst kan vara stor, under det att produktionsmängden är relativt obetydlig, och hvarför i de samhällen, der produktionsmängden är stor, d. v. s. der arbete och kapital i verkligheten äro mest gifvande, dessa produktionsfaktorer erhålla så ytterst ringa andel. I det nykoloniserade landet göres intet eller också ytterst obetydligt afdrag till förmån för jordegaren; i de högre civiliserade samhällena tillfaller större delen af produktionsresultatet denne; kapital och arbete erhålla endast så stor anpart, att det fortfarande är möjligt för dem att delta i produktionen.

Efter denna genomgående, i detalj utförda undersökning af lagarna för egendomsfördelningen, öfver hvilken jag sökt i största korthet lemna en öfversigt, egnar förf. en bok åt tillämpningen af de funna lagarna, en bok, i hvilken han visar, hur befolkningens tillväxt sänker odlingsgränsen och ökar arbetets produktivitet, hvarigenom jordröntan stiger, huru uppfinningar och förbättringar sänka odlingsgränsen, hvarigenom jordröntan åter igen stiger, och slutligen huru denna jordröntas stigande ännu ytterligare befrämjas genom den nu så moderna jordspekulationen.

Sina slutsatser af dessa undersökningar framlägger han i femte boken, som bär titeln: »Problemet löst» och har till motto: »Hvem jorden tillhör, honom tillhöra dess frukter. Hvita solskärmar och af stolthet rasande elefanter utgöra blomman af en jordförlänning». (Ur en indisk urkund). Jordegaren blir det, som får draga hela fördelen af framåtskridandet, af den tillväxt i arbetets produktivitet, som stigande folkmängd genom ökad samverkan, uppfinningar och förbättringar i produktionsmetoden kunna medföra. Sant är, att *stundom*, i lyckliga fall, en tillväxt i arbetslön kan uppkomma, men ännu säkrare är, att jordröntan *alltid* höjes af dessa ofvan nämnda omständigheter. Det är därför *eganderätten till de naturliga faktorerna*, som skapar å ena sidan de stora rikedomarna, å andra sidan fattigdomen. Den, som eger jorden, har ett monopol, som sätter honom i stånd att af det på jorden nedlagda arbetets och kapitalets afkastning taga så stor anpart, att arbete och kapital äro villiga att fortfarande bedriva produktionen. »Eganderätten till jorden är det stora fundamentala faktum, som ytterst bestämmer folkets sociala, politiska och följaktligen äfven intellektuella och moraliska villkor. Och det kan ej vara annorlunda. Ty jorden är människans boningsplats, det förrådshus, ur hvilket hon måste hemta

alla sina behof, det material, på hvilket hennes arbete måste användas i och för tillfredställande af alla hennes önskingar; ty till och med hafvets alster kunna icke tagas, solens ljus icke njutas eller någon af naturkrafterna tillgodogöras, utan att man dervid använder jorden eller dess produkter. Det materiella framåt-skridandet kan icke befria oss från vårt beroende af jorden, det kan blott öka vår förmåga att frambringa förmögenhet ur densamma; och därför kan, när jorden är monopoliserad, framåt-skridandet fortgå i oändlighet utan att höja arbetets lön eller förbättra deras ställning, hvilka ej hafva annat än sitt arbete. Det kan blott hjälpa till att stegra jordens värde och den makt, eganderätten till jorden förlänar.»

I denna bok eignar förf. äfven ett kapitel åt de industriella kriserna, hvilkas förnämsta orsak han anser den långt drifna jordspekulationen vara.

Hvar förf. nu finner botemedlet för de sociala missförhållandena, ligger i det svar, han gifvit på frågan om orsaken till den med utvecklingen stigande fattigdomen. Då han funnit jordens monopoliserande vara främsta orsaken dertill, måste han naturligen i upphäfvandet af all privat eganderätt till jord finna det osvkliga botemedlet. Från allmän rättssynpunkt betraktar han eganderätt till de naturkrafter, som kunna monopoliseras, och visar skillnaden mellan eganderätten till sådant, som genom menskligt arbete skapats, och eganderätt till sjelfva naturkraften. Botemedlets tillämpning genomgår han med särskild omsorg och noggrannhet. I sin enkla form lyder hans förslag så: alla naturförmåner, all åkerjord, bergverk, fisken, tomter i städer m. m. utarrenderas åt den mest bjudande. Det är tydligt, att jordröntan på detta sätt kommer att inflyta till statskassan och således blifva gemensam egendom. All skatt komme sålunda att hvila på jorden. Den ekonomiska friheten kommer icke att upphävas; den kommer snarare att befrämjas, i det att alla egare till arbete och kapital vore likställda, och den fördel och större inkomst, som en viss jord medför, komme alla samhällsmedlemmar till godo, då jordröntan indroges till staten och kunde användas till samhällets gemensamma fördel. Vi skulle uppnå socialistens ideal, men utan att underkastas regeringens stränga tryck. Styrelsen skulle förändra karakter och varda blotta förvaltningen af ett stort produktionsbolag. Hon skulle blott varda en agent, genom hvilken den allmänna egendomen förvaltades till gemensamt gagn.

Den inverkan, som denna jordröntans indragning till staten skulle hafva så väl på produktionen, hvilken enligt G. skulle blifva ofantligt mycket mera betydande, som isynnerhet på fördelningen, framställes af förf. i de mest hänfödda skildringar. Den djupa tro på hans egen framställning, den säkra förhoppning, han sätter till en sådan framtid, den tillit till mensklighetens ädlare egenskaper, som han hyser, gör denna afdelning till kanske den mest tilldragande i boken. Man måste vara bra förtorkad i sitt hjerta för att icke, åtminstone ett ögonblick, kunna glädja sig åt ett sådant hopp, äfven om ens förstånd skjuter ett sådant sakernas tillstånd, som han skildrar, betydligt längre fram i tiden, och äfven om man icke tror, att ett enda botemedel är i stånd att ändra alla olyckor.

I upphäfvandet af de vanliga skatterna, hvilka äro af så många olika slag och hvilka kanske tyngre drabba den fattigare än den rike, ser förf. en stor lättnad för produktionen. Allt kapital och arbete skulle vara obeskattadt, endast de naturförmåner, som ingen människohand skapat, skulle beskattas, och dessa så högt, att bearbetandet af hvarje slags jord skulle vara lika gifvande. De svårigheter, som ett sådant beskattningssystem skulle medföra, erkänner han, men framhåller deremot de oerhörda olägenheter, som det nu befintliga beskattningssystemet medför. All tull, accis, alla dessa otaliga sätt hvarpå näringsfliten mera omärkligt hämmas, skulle upphöra, och all större arbetsamhet befrias från den hållhake, som ökade utgifter i skatter medföra. Det skulle icke längre vara belagdt med straff att vara flitig.

Det gifves, såsom förf. i det föregående framhållit, tvenne omständigheter, som båda sträfva att höja jordröntan. Den ena är det allmänna framåtskridandet, hvilket kan medföra en höjning icke allenast i jordröntans utan i lyckliga fall äfven i arbetslön och kapitalvinst. Den andra är jordens tillegnande som privategendom, hvilket medför en kvantitativ höjning i jordröntan genom en motsvarande sänkning i kapitalränta och arbetslön. Det är klart, att om all enskild eganderätt till jord upphäfdes, skulle denna senare tendens till jordröntans höjande försvinna. Arbetet och kapitalet skulle icke blott få räkna sig till godo hvad som nu frångages dem under form af skatter, utan de skulle äfven vinna genom den positiva nedsättningen af jordröntan till följd af det spekulativa jordvärdets sjunkande.

Den återverkan, som dessa lyckliga förhållanden skulle hafva på individer, klasser och hela samhällsorganismen, vore

i författarens tanke aldeles oerhörd. Mycken duglig arbetskraft, som nu går till spillo i brist på sysselsättning, skulle tillvaratagas. Det vore lättare att belöna och uppmuntra uppfinningsförmågan och den andliga öfverlägsenheten, då staten hade att förfoga öfver så betydliga tillgångar. Den mindre begåfvade skulle se sina ansträngningar krönas med en lön, som svarade mot dem, och hans energi behöfde icke krossas af de motgångar, som han röner, genom att se en betydligare del af sitt arbetes resultat gå sig ur händerna. Och framför allt — rikedom skulle icke längre kunna blifva så oerhörd. Det vore icke längre möjligt att skaffa sig mångdubbelt så stora inkomster som man behöfde, och, menar G., ingen skulle heller önska det. — Ty, säger han, människan är icke ursprungligen en varelse, som törstar efter öfverflöd; hennes begär är icke omätligt. Det är fruktan för brist, som skapar de stora rikedomarna. En hvar fruktar under närvarande förhållanden fattigdomen som ett spöke, och denna fruktan är så stark, att en människas hela själ kan under hennes kraftigaste tid endast och allenast uppgå i denna enda sträfvan att skaffa rikedom, som betryggar hennes ställning. Och om hon tidigt når sitt mål att vara burgen, så är hon vanligen icke nöjd, utan sträfvar efter mera — dels till följd af den riktning, som hennes hela sträfvan en gång fått, dels till följd af den stora makt och det oerhörda sociala anseende, som rikedom medför. Då alla människor frukta fattigdomen, måste också alla, eller de flesta, högt akta rikedom, och med denna följer därför en maktställning, som betalar en hersklysten natur det arbete, som hopandet af rikedom på rikedom kostar. Men, menar G., om denna fruktan för fattigdom kunde försvinna, så skulle också människor hellre njuta en trygg, mindre ansträngd tillvaro, än lefva i en öfveransträngande jagt efter ett livets öfverflöd, som ingen behöfver. Denna moraliska lyftning sätter förf. högst af alla de fördelar, som upphäfvandet af privateganderätten till jorden skulle medföra.

Innan jag slutar detta referat af arbetets hufvudinnehåll, vill jag med några ord beröra innehållet i de båda sista afdelningarna, som af förf. nämnas: Lagen för det menskliga framåtskridandet och det individuella livets problem.

Såsom förut har påpekats, hatar förf. med hela sin själ den åsigten, att allt lidande skulle vara en naturnödvändighet. Han är en optimist från början till slut, och med orubblig öfvertygelse fasthåller han sin åsigt, att människan skulle kunna hafva ett himmelrike på jorden, om icke de dåliga sociala

institutionerna vore. Ja, han tror, att människans ondska mest utvecklats derigenom. Han anfaller skarpt den gängse åsigten om den fortsatta kampen för tillvaron, hvarigenom de för existenskampen mest lämpliga individerna bibehållas och fortplantas, något, som han absolut förnekar. Vidare förnekar han ärftlighetens mera afgörande betydelse för människoslägtets utveckling. Ja, han anser rent af, att människoslägtet öfver hufvud taget alls icke utvecklats, utan tror, det råmaterialet människa, om jag så får uttrycka mig, är ungefär det samma på alla stadier; om en kines uppföddes under europeiska förhållanden, utan att han själf eller hans omgifning hade en aning om, att han vore af främmande säd, skulle han fullt lämpas efter de bestående förhållandena, och man skulle aldrig märka, att han hörde till ett folk med stillastående kultur. På samma sätt med en europé eller amerikanare, om han under liknande förhållanden satts in i det kinesiska samhället. Att en ras utvecklats till högre fullkomligheter, hvilka genom ärftligheten konstituerats, tror han absolut icke på, och allt hvad som gjorts för att just uppvisa ärftlighetens makt, synes vara honom absolut obekant. Det är milieuns inverkan, som för honom spelade hufvudrollen. Liksom man icke vid ett människolifs första början kan på den sig delande cellen urskilja, hvad slags djur derur skall utveckla sig, utan den milieu, i hvilken dess utveckling försiggår, helt och hållet synes bestämman dess kommande gestalt, likaså, menar G., är det den omgifvande milieuen, som bestämmer hvad det människolif, som blifvit födt, skall blifva till. »Hur föga af våra kunskaper, af vår lefnadsställning till och med af karakteren hos de bästa ibland oss få vi helt och hållet tillskrifva oss sjelfva, huru mycket de inflytanden, som bildat oss! Huru litet förmår ärftligheten i jemförelse med de yttre förhållandena!» G. ser icke det sammanhang, som verkligen finnes mellan individen och rasen, och då han omtalar den utvecklingslära, som mycket framhåller ärftlighetens betydelse, tyckes han glömma, att denna teori icke allenast talar om den organiserade erfarenheten, som yttrar sig i kropps- och själsmodifikationen, utan äfven om en samlad fond af erfarenhet, som kommer den senare födde individen genom meddelande till del, och som kan tjena honom till rättelse och varning i det lif, han lefver.

Den slutsats, han kommer till, är, synes mig, fullt riktig och den kan man vara med om utan att förneka den på ärftlighet grundade utvecklingen af människoslägtet: hvarje samhälle, som mera utvecklats, släpar med sig en massa sociala former, hvilka

stundom kunna vara främjande, stundom hämmande för utvecklingen, och då utvecklingen nått en viss punkt, kan denna hämmande inverkan vara så betydande, att den omöjliggör vidare framsteg. Häraf följer, att hvarje folk just i de yttre former, hvarmed det omgifver sitt samhällslif, kan bära ett frö till en kommande stagnation. Förutsättningen för vidare framåtskridande finner förf. vara att söka i morallagen; den är lagen för framåtskridandet. »Endast i den mån de sociala institutionerna främja rättvisan, erkänna jemnligheten i människornas rättigheter, tillförsäkra en hvar full frihet, inskränkt blott af hvarje annans lika frihet, skall civilisationen gå framåt.»

Den sista afdelningen är ett uttryck af förf:s personliga tro och står icke i något synnerligt samband med de nationalekonomiska läror, som i det föregående framställts. Han har med allt skäl icke kunnat afhålla sig från att framställa, hur han tänkt sig det individuella lifvet, då han så uttömmande behandlat det sociala.

(Slutet följer.)

Kgl. akademien för de fria konsterna i kampen för tillvåren.

Det vore ett intressant ämne att skriva den nu pågående konstnärsrevolutionens historia. Tiden dertill torde dock svårligen ännu vara inne. Men om saken ännu icke tillhör historien, så tillhör den desto mera dagens krönika, och en hastig skizz af hvad som passerat kan därför måhända ega ett visst intresse. Denna skizz gör icke anspråk på någon fullkomlig objektivitet, icke heller på någon likformig utförlighet i behandlingen. Förf. har tillåtit sig att alldeles en passant beröra många viktiga punkter, dem han trott vara allmänt bekanta, men har i stället här och der dröjt vid småsaker, dem han ansett förtjena någon belysning. Sakuppgifterne torde i regeln vara exakta, att kronologien icke alltid blifvit strängt följd, läser väl icke vara synnerligen klandervärdt.

Att förf. deremot kommer att klandras för bristande opartiskhet är icke omöjligt. Det må också gerna medgifvas, att denna uppsats skrifvits med en förhand bestämd mening om, hvilkendera af de tvistande parterna som i hufvudsak har rätt. Då emellertid så många bland dem, som skrifvit med den uppenbarligen förutfattade meningen, att opponenterna haft orätt, det oaktadt icke ansetts lida af någon partiförblindelse, så borde det ju också vara tillåtet att hysa samma tanke om akademien. Då dessutom de fakta, på hvilken förf. stödjer sig, väl i allmänhet svårligen kunna bestridas, så lära väl äfven de derur härflytande slutsatserna kunna förtjena något afseende.

Och nu torde det vara tid att komma *in medias res*.

Kongl. akademien för de fria konsterna har i år firat en jubelfest, dock utan något synnerligt jubel. Att denna fest skulle firas var en så godt som nödvändig följd af den starka jubileumtendens, som numera begynner blifva ett integrerande drag i vårt samhällslif; det skulle anses snart sagdt som ett sjelfmord, om en institution läte ett tillfälle till någon slags sekularfest gå sig ur händerna. Hade det ej varit för detta förhållandes skull är det knappast sannolikt, att akademien brytt sig om att med pomp och ståt fira sin hundrafemtionde födelsedag. Ty det är som bekant i regeln allenast de lifskraftiga gamla, som gerna erinra sig sin ålder.

K. akademien för de fria konsterna var sannolikt icke mycket lifskraftig, när dess jubelår ingick. Åtminstone hade den under snart ett decennium gjort sig lifvet så beqvämt som möjligt, i det den fullständigt afhållit sig från det, visserligen ansträngande, men också mycket gagnande värfvet att medels anordnande af årliga expositioner söka bilda en medelpunkt för det svenska konstlifvet. Emellertid var det icke obekant, att denna försummelse — åtminstone betraktades förhållandet af många som en försummelse — jemte åtskilligt annat hos många målsmän för svensk konst väckt ett missnöje, som näppe-ligen på längden skulle nöja sig med att knorra i tysthet. Tecken till detta missnöje hade också då och då visat sig, men allmänheten visste ännu icke, vare sig om eller när det skulle taga sig ett gemensamt uttryck.

Explosionen lät emellertid icke länge vänta på sig. Akademien hade inledt sitt jubelår med löfte att omsider anordna en konstexposition, och genom kunglig resolution voro de för året till inköp af konstverk tillgängliga statsmedlen för denna exposition reserverade, så att de endast kunde användas till inköp af *derstüdes* utställda konstverk. Man kunde sålunda anse allting vara väl bestäldt, och de funnos nog som så tyckte, men desse blefvo på ett föga angenämt sätt störde i sin lugna tillvaro, när det stora angreppet på akademien kom, under formen af de 86 konstnärernas bekanta skrifvelse.

Denna skrifvelse var, har det sagts, en krigsförklaring. Vi skulle emellertid tro, att detta ej är alldeles riktigt. Om opponenterna (för korthetens skull må detta uttryck, hvars betydelse är väl känd, begagnas) velat utan vidare förklara krig, hade de väl icke gått tillväga som de gjorde. Nu begärde de af akademien tillsättandet af en komité, hälften af akademien, hälften af opponenterna, hvilken komité skulle uppgöra förslag till aka-

demiens omorganisation. Till sin anhållan härom fogade de en promemoria med reformförslag, för att af *denna blifvande komité* pröfvas. Här förelåg alltså intet yrkande på, att just *dessa* förslag skulle godkännas, endast en begäran att de skulle tagas i öfvervägande. Men, om opponenterna velat utfärda en krigsförklaring, då hade de naturligen endast behöft ingifva denna promemoria och förklara: »vi fordra, att akademien omorganiseras sig på detta och intet annat sätt». Detta hade varit att yrka, det akademien skulle gifva sig på nåd och onåd, på en sådan begäran hade aldrig ett jakande svar kunnat väntas, detta hade alltså varit en krigsförklaring. Men så gingo opponenterna icke till väga. De framstälde ej utan vidare ett ultimatum, utan de framstälde ett förslag om samverkan, och det kunde svårigen vara deras fel, om man på många håll gjorde sitt bästa att få detta förslag betraktadt som en krigsförklaring.

Det var pressen som genast — dock endast delvis — tolkade det så. Det var pressen som, säkert i de mot akademien allra välvilligaste afsigter, gaf den det icke synnerligen goda rådet att lemna opponenternas framställning utan afseende. För att motivera detta råd begagnade man i regeln den utvägen att haka sig fast, icke vid hufvudsaken — tillsättandet af en komité för att göra förslag till akademiens omorganisation — utan vid en bisak, den ofvannämnda promemorian. Man sökte gifva saken det skenet, att opponenterna yrkat på, att just denna promemoria skulle följas, hvilket opponenterna såsom redan sagdt är alldeles icke hade gjort. Och när denna taktik icke befans fyllestgörande, hittade man på den ännu fyndigare utvägen att taga samtliga opponenter för hufvudet på grund af ett par utaf herr Ernst Josephson i Dagens Nyheter införde artiklar i konstfrågan, med hvilka opponenterna veterligen aldrig hade gjort sig solidariska.

Akademien, som måhända från början icke varit alldeles obenägen att träffa en öfverenskommelse med opponenterna, kände sig antagligen stärkt i sina positioner genom att erhålla ett så stort antal frivillige förespråkare. Med sådana bundsförvandter vore det måhända icke allt för vågadt att anse skrivelsen för en krigsförklaring. En sak fans här emellertid att taga i betraktande. Den bekanta »Parisutställningeu» i Blanchs salong, der utställarne samtliga voro opponenter, hotade synbarligen att, genom det intresse och det bifall, hvarmed den af allmänheten omfattades, mäktigt bidraga att åt oppositionen förvärfva den popularitet, som akademiens devouerade tidningsorgan ifrigt sträfvat att beröfva densamma. Akademien behöfde

alltså en eller flere popularitetstrumpf, som kunde »taga öfver» parisutställningen, och desse trumf trodde den sig förmodligen finna, när den utnämnde två nya professorer, Hellqvist och Kronberg, hvilkas namn den helt naturligt förmodade böra upp väga rätt många »parisares». I synnerhet måste det vara af vigt att förvärfva Kronbergs mäktiga hjälp, enär om honom det bevingade ordet »enten med os eller mod os» i hög grad syntes gälla. Kronberg ansågs nemligen hysa vissa sympatier för opponenterna, men dessa sympatier blefve naturligen kraftlösa i samma stund han mottog äran att vara professor vid akademien. Visserligen hade han tvenne gånger förut undanbedt sig denna ära, men om man nu, detta till trots, helt enkelt utnämnde honom, kunde han icke gerna vara hjertlös nog att brutalt svara nej.

Sådan var, förmoda vi, beräkningen, och den slog icke fel. Till stor öfverraskning för många mottog Kronberg den erbjudna utmärkelsen och lade sålunda sitt berömda namn i vågskålen till akademiens förmån, på samma gång han betog opponenterna allt hopp om någon medverkan i den strid, de — det blef allt mera uppenbart — skulle blifva nödsakade att föra.

Efter denna vunna förstärkning kände sig akademien antagligen lättare till sinnes och kunde nu gripa sig an med att besvara opponenternas skrifvelse, och besvara den nekande. Akademien begagnade sig härvid hufvudsakligen af formela skäl, de i akademiens stadgar befintliga föreskrifter: att förslag om ändring i akademiens stadgar skall behandlas af en *utaf akademien* utsedd komité; samt att, derest inom akademien förslag väckes om ändring i stadgarne för akademiens läroverk, detta först skall behandlas af *akademiens läroverksnämnd*. På grund af dessa stadganden förklarade sig akademien hindrad att tillmötesgå opponenternas anhållan. Dessutom förklarade sig akademien icke gilla vissa punkter i den ofvannämnda promemorian och anmärkte ett par föga viktiga oriktigheter i opponenternas skrifvelse.

Uppenbart är emellertid, att om akademien *velat* visa tillmötesgående, hade den ingalunda behöft finna sig hindrad af dessa stadganden. Akademien kunde exempelvis hafva förklarat, att *den sjelf* vore benägen att tillsätta en komité af hälften akademici, hälften opponenter, och begärt att under hand få veta, af hvilka opponenterna önskade att der företrädas. — Det lider föga tvifvel, att opponenterna gerna skulle accepterat ett sådant förmedlingsförslag. Eller akademien kunde erbjudit sig att jemte opponenterna tillsätta en *icke officiel* komité, hvars

förslag sedan finge genomgå den reglementerade behandlingen. Så formalistiska hafva ej opponenterna visat sig, att de icke skulle ansett äfven detta förslag tillfyllestgörande. Det vore lätt att finna ännu andra sätt, hvarpå det hinder, stadgarne föregåfvos lägga i vägen för ett tillmötesgående, kunnat häfvas, men de anförda exemplen torde vara tillräckliga. Att akademien sjelf ej betraktade de formela hindren som afgörande synes dessutom framgå äfven deraf, att den — tant bien que mal — dessutom ansåg sig böra bifoga ett par realitetsskäl. Och man torde alltså trygt kunna säga, att akademien ej visat opponenterna något som helst tillmötesgående.

Opponenterna svarade med sitt beslut att icke vidare mottaga akademiens utmärkelser eller deltaga i hennes utställningar. Detta var utan tvifvel en krigsförklaring, men den kom ej, förrän man förvissat sig om, att akademien icke ville göra sitt, för att frågan måtte varda löst i godo. Och detta är icke detsamma, som om opponenterna från början begynt med att utfärda krigsförklaringen.

Måhända hade akademien icke väntat sig detta resultat af sitt svar. Ätminstone vill det förefalla, som borde det hafva kommit temligen olägligt. Att stå i begrepp att omsider efter långa år anordna en exposition, till på köpet en jubelexposition, och så plötsligen finna sig beröfvad all medverkan från en stor del af landets konstnärer, deribland icke få af dess förnämsta, det är onekligen en situation, som, till och med för en kunglig konstakademi, måste förefalla mindre angenäm.

Nu gälde det att rädda äran, nu gälde det att ändå göra det bästa möjliga af sin exposition. Nu måste det arbetas och arbeta gjorde man, om också icke alltid på det sätt, som skulle förefallit som det naturligaste. Men hvar och en valde det sätt han ansåg lämpligast, och resultaten, till hvilka vi snart återkomma, visade sig, när expositionen öppnades.

Dessförinnan hade emellertid opponenterna hunnit göra akademien den ytterligare förargelsen att tillkännagifva, huru-
som de den 15 September ärnade öppna en exposition i Blancs salong, något som naturligtvis gjorde det än mer angeläget för akademien att af sin utställning göra det mesta möjliga. En lycklig omständighet var det nog härvidlag, att man hade kungligt beslut på, att endast de å akademiens exposition utställda konstverk finge för statens räkning inköpas. Der marknaden är så klen som hos oss, var naturligtvis detta en stark trumf, och detta insågo också opponenterna, hvadan de försökte få beslutet

ändradt. De vände sig emellertid först med sin anhållan till oriktig myndighet, och gäfvö derigenom sina ovänner ännu ett tillfälle att fröjdas åt och beskärma sig öfver deras bristande formkänedom. Men *denna* fröjd blef icke särdeles lång, ty snart funno opponenterna det enklast att utan onödiga omvägar vända sig direkt till kunglig majestät, och de inlemnade genom sina ombud underdåniga ansökningar, dels om tillsättande af en komité för akademiens omorganisation, dels om att deras utställning i fråga om inköp för statens räkning måtte likställas med akademiens. På denna senare anhållan torde man i allmänhet väntat sig ett bifallande svar — åtminstone för så vidt man ansåg det riktigast, att statsanslaget användes för att inköpa så goda konstverk, som möjligen kunde erhållas. Men statens inköpsnämnd — hufvudsakligen bestående af ledamöter af akademien — fick i uppdrag att lemna utlåtande öfver ansökningen och afstyrkte den på synnerligen kuriösa skäl. Vi skola ej ingå på någon närmare granskning af dessa skäl (en utförlig sådan kan den, som så önskar, finna i Stockholms Dagblad för d. 8 Augusti); vi skola endast erinra, att nämnden alldeles icke syntes fästa afseende — i allt fall ej hufvudsakligt afseende — vid hurudant statens inköp blefve. Det var, som om nämnden ansett, att opponenterna ej fingo annat än ett rättvist straff, när anslaget undandrogs dem; att detta straff äfven kunde komma att drabba den alldeles oskyldige köparen-staten, var* en småsak, som nämnden icke befattade sig med. Den tröstade emellertid opponenterna med, att om någon del af anslaget blefve öfver, så kunde denna möjligtvis komma dem till godo.

Konstakademien, talrikt företrädd som den var i statens inköpsnämnd, hade alltså onekligen gjort sitt allra bästa för att der bevaka sina egna intressen och hindra fienden att vinna några fördelar. Men det var icke allenast der, den arbetat. Den hade, som naturligt var, lifligt ansträngt sig för att åt sin utställning förvärfva konstnärer, hvilkas berömmelse och förmåga vore egnade att ännu en gång sprida glans öfver hvad som akademien, af dess medalj att döma, i devouerad rojalism synes anse såsom Fredrik den förstes skapelse. Resultatet af dessa ansträngningar var delvis egendomligt nog. Det synes förunderligt, att den icke först och främst lyckades förmå sina egna professorer att vid oppositionen lysa genom något annat än sin frånvaro. Ej talrikare, än aquarellkonstens idkare — i synnerhet de mera framstående — syntes komma att representeras, var det tvifvelsutan föga gagneligt för akademien

att i sin katalog sakna Gellerstedts namn. Och ehuru man lyckades anskaffa tvenne af Wahlbergs landskap, hade det väl icke varit annat än i sin ordning, om Holm äfven i någon annan egenskap än kommissarie medverkat. Men egendomligast af allt var det, att bland de utställande sakna Kronberg. Det var icke länge sedan han, under de för akademien kritiska förhållandena, derstädes mottagit professorsvärdigheten, och antagligen hade akademien förmodat, att han nu skulle vara beredd att visa någon erkänsla för den ära, akademien åt honom förlänat, antagligen önskade man intet högre än att få sätta någon duk af vår enligt mångas mening förnämste målare på jubelexpositionen. Men deraf blef intet. Den nye professorn lät bedja sig förgäfvets, sannolikt till mycken bedröfvelse för sina nya bundsförvandter.

Om akademien alltså ej af sina egna trommän vann all den hjälp, som kunde varit att önska, så hade den något bättre tur bland motpartiet, der man synes hafva arbetat med den trängnaste flit på att göra proselyter. »Det varder mer glädje i akademien öfver en opponent, som sig omvänder och bättrar, än öfver sju som allaredan akademiske äro», skulle man kunna säga om flere bland de till akademiens utställning värfvade opponenter, först och främst om Fagerlin, hvars holländska interiör, af den akademiskt välsinnade kritiken förliknad både vid Meissonnier och de gamle holländske mästarna, säkerligen beredde akademien en ogemen fägnad. Det var nog också med stor fröjd man såg sig i stånd att med benäget biträde pressa den populäre Törnå till deltagande i expositionen. Huru angelägen man var att förvärfva affälliga opponenter framgår dock allra bäst af förhållandet med Krumlinde, som verkligen tidigt på våren, långt innan schismen inträdde, anmält en tafla till expositionen, men på grund af det sedan inträdda krigstillståndet ansåg sig förpligtad att ej insända densamma, och detta oaktadt fann sin tafla, af hvilken akademien förmodligen aldrig sett minsta skymt, figurera i katalogen. På grund häraf blef han, jemte en annan, utsatt för ett anfall af opponentkommissarierna, hvilket desse, upplyste om verkliga förhållandet, genast afbådo.

Men det var icke nog med att värfva levande opponenter, äfven med de döde ansåg man sig böra göra ett försök. Teologien konstaterar möjligheten af en omvändelse i dödsstunden, akademien har gått ett steg längre och ansett en omvändelse efter döden icke alldeles otänkbar. Föremålen, att icke säga offren, för dess fromma nitälskan voro Carlsson och Skånberg. Att den förre snarare är att räkna till opponenter än akademi-

ster är väl ett påstående, som icke kan vara för vågadt; och att Skånberg, derest han lefvat, skulle hört till opponenternas »radikala venster», det vet hvar och en, som har något intresse för och någon kännedom om våra konstförhållanden. Men ändock aktade akademien ej för rof att pryda sin exposition med den förres berömda vas och tvenne af den senares taflor, förmodligen i den lugna öfvertygelsen, att de döda icke bruka protestera. Men de lefvande kunna det och göra det också ibland. Flere pressorgan uttalade sin förundran öfver, att man återfann Skånberg på *denna* utställning, men akademien lät sig deraf intet bekomma. Någon tid senare fick man i flere tidningar se en förklaring af konstnärens enka, att taflorna, som tillhörde henne, blifvit *utan hennes vetskap och mot hennes vilja* på expositionen utställda. Nu väntade man sig en förklaring från akademiens sida. Men nej, akademien teg och låtsade om ingenting, taflorna behöll den. Jag har tillfälligtvis fått kännedom om ett par detaljer i denna sak, hvilka äro så karakteristiska, att de ej böra undanhållas allmänheten. Med taflornas exponerande tillgick så, att en med akademien lierad person erhöill dem genom en nära vän till fru Skånberg, på den grund att de, i händelse de nu exponerades, enligt hvad denna med akademien lierade person från säkert håll förnummit, skulle komma att af staten inköpas. Emellertid var detta, som akademien ej kunde vara okunnig om, en formel omöjlighet, enär statens anslag endast får användas till inköp af *levande* konstnärers arbeten. Men det var icke nog härmed. När konstnärens maka fick kännedom om hvad som skett och kom till Stockholm, skyndade hon att upplysa utställningens kommissarie om förhållandet och begärde att genast återfå sin egendom. En så billig begäran borde, tycker man, genast efterkommas, men så tyckte ej kommissarien och professorn. Han vägrade helt enkelt och förklarade, att det stode fru S. fritt att, derest hon så behagade, processa med den som anmält taflan. Ett sådant tillvägagående från utställningskommissariens sida lärer ej behöfva kommenteras, det talar i sanning tydligt nog för sig sjelft.

Vi hafva med denna sannfärdiga historia kommit händelsernas kronologiska gång ett stycke i förväg, och böra nu återgå till den minnesrika första Augusti, den dag, då hans majestät konungen öppnade utställningen, och öppnade den med ett synnerligen märkligt tal. Det vore orätt att säga, att konungen i detta tal bestämdt tog parti, vare sig för akademien eller mot opponenterna. Men att denna tolkning af H. M:ts tal var

den, som låg närmast till hands, är obestriddigt. Och egendomligt förefaller det, att en så framstående och rutinerad talare som hans majestät just vid detta tillfälle skulle råkat använda en oklarhet i formen, som lät flertalet åhörare tro, att han menat något annat än hvad han syntes mena. Visst är, att talet allmänt uppfattades som ett beröm och en uppmuntran åt akademien, en skrapa åt opponenterna, och att ej mindre uppmuntringen än skrapan tycktes komma något öfverraskande just vid en tidpunkt, då konungen i regeringen skall sitta till doms mellan de tvistande parterna. Det låg åtminstone nära till hands att befara, att de konungens sympatier och antipatier, som man i talet allmänt trodde sig finna uttryckta, ej skulle kunna undgå att öfva något inflytande vid sakens konstitutionela pröfning, och det hade derföre säkert varit bättre, om detta högtidstal icke lemnat någon anledning till de farhågor det nu väckte.

I öfrigt hafva vi intet att anteckna från högtidligheten, utan öfvergå till den med så mycken möda sammanbragta utställningen.

En af våra populäraste författare låter någonstädes en herre yttra: »Ölost är nog bra, men inte gör den många människor glada». Det är icke otroligt, att de fleste tänkte om akademiens utställning, som denne herre om ölosten. Ty glad blef man icke, när man såg på den. Man kom icke i någon feststämning af att på akademiens staket se tvenne svarta plåtar med hvita bokstäfver förkunna, när expositionen var öppen. Och lokalens dekorerung gjorde icke heller det friska, lifvande intryck man så väl mindes, exempelvis från »parisarnes» utställning på våren. Och taflorna? Ja, låt oss fråga fackkritiken. *Posttidningens* recensent förklarar, att utställningen saknar mästerverk, men förutskickar tröstande den anmärkningen, att den derutinnan liknar alla goda utställningar; hvarförmedelst denna recensent gör oss underkunniga om en egenskap hos goda utställningar, hvarom vi förut svårigen kunnat drömma. *Dagbladet* förklarar, att akademiens utställning icke är egnad att visa, att svensk konst gått framåt på de senaste åtta åren. Och *Aftonbladet* karakteriserar hela utställningen som »succès d'estime». Nädigare är konstanmälaren i *Nya dagligt allehanda*, hvilket delvis torde bero på, att han synes recensera icke efter taflorna, men efter katalogen. Annars är det svårt att förklara, huru han kunnat uttala något omdöme öfver grefve Rosens icke exponerade porträtt af frih. Nordenskiöld.

Men deruti stämde, skulle jag tro, allt öfverens, att utställningen var belamrad af en mängd elev- och dilettantarbeten, som der ingenting hade att göra. Detta hade antagligen sin naturliga förklaring i den allt för starka reduktion en sträng gallring kommit att medföra i nummerstyrkan.

Pressens exempel af ljunhet följdes nog också af allmänheten, åtminstone har den, som skrifver detta, vid upprepade besök på akademiens utställning i regeln funnit densamma så temligen folktom. En i medio af September i tidningarne synlig uppgift, att expositionen dagligen skulle besökas af 150—200 personer, synes bero af ett tryckfel, möjligen en nolla för mycket. Aftonbladet torde funnit det mest träffande uttryck för det hela i: *succès d'estime*, hvilket väl enligt språkbruket noggrannast öfversattes med ett misslyckande, som alla försöka att ej låtsa om.

Statens inköpsnämnd hade nu att framträda på arenan. Den hade inför konungen förklarat, att man icke borde likställa opponenternas utställning med akademiens, bland annat derföre, att den förstnämnda öppnades senare, och man alltså genom dröjsmål kunde riskera, att de bästa arbetena då redan vore inköpta. Det var derföre nödvändigt att för konsekvensens skull skynda sig, och utställningen hade endast en vecka varit öppnad, då statens inköpsnämnd var färdig med sitt förslag. Till belysning af, hvad man har rättighet att om detta förslag anse, kan bland annat tjena, att en af inköpsnämndens medlemmar, professor vid akademien, då han af en person ansattes med förundrade frågor, huru det kunnat falla nämnden in att föreslå en viss uppgifven tafla till inköp, ej hade annat svar än: »*Ja, se man kan ju alltid skicka den till Upsala*».* Men, ehuru bland nämndens egna ledamöter sådana tankar om de föreslagna konstverken förefunnos, upprättade man likafullt ett förslag, som på några hundra kronor när slukade det tillgängliga beloppet, 14,000 kronor. Till statens fördel kunde väl detta icke gerna vara, men det hade förmodligen varit otrefligt för akademien, om öfver dess utställning afgifvits en sådan inkompetensförklaring, som det onekligen varit, om man der icke kunnat finna användning för beloppet, och vi få icke glömma, att inköpsnämndens stora majoritet bestod af akademiske ledamöter.

Beträffande hvad allmänheten inköpt på akademiens utställning, saknas derom exakta uppgifter. En notis i tidningarne

* Historiskt!

säger, att konstverk der hafva inköpts till ett belopp af 20,000 kronor. Härvid äro förmodligen de för statens räkning föreslagna konstverken icke medtagne, enär de då icke voro inköpta, men drager man från dessa 20,000 kronor först och främst den säkert högst betydliga köpeskilling, konungen erlagt för de konstverk, han förvärfvat, vidare konstföreningens 5 à 6,000 kronor, så läser icke synnerligen mycket återstå för den egentliga allmänheten.

I sex veckor hade akademiens utställning pågått, när opponenterna d. 15 september öppnade sin. Redan den festliga prägel, de förlänat åt lokalens yttre, gjorde sitt att väcka ett angenämt, upplifvande intryck, som ej vid inträdet förminskades. Efter allas enstämmiga utsago kände man sig uppfriskad, glad, när man kom in på denna exposition. Undantag bör kanske göras för de mest framskjutne akademiske partimännen. Se vi på pressens omdömen, finna vi, att man genast enades om, att denna utställning så godt som fullständigt bannlyst diletterteri och underhållighet, — detta i motsats till akademiens. Vidare finna vi från flere håll betonas det vittnesbörd om kraftig konstnärlig produktion, som ligger deri, att denna utställning låtit sig åstadkommas, trots parisutställningen i våras. Och vi finna det äfvenväl erkändt, att denna utställning är årets förnämsta.

Man och man emellan taga uttalandena en starkare färg, och som regel hör man de flesta, sedan de hunnit aflägga sitt besök på opponentexpositionen, uppdraga en jämförelse, som på ett utomordentligt decideradt sätt utfaller till akademiens nackdel. Dessutom torde böra bemärkas, att redan under de tvenne första dagarne, då denna utställning hölls öppen, inköp der gjordes för under våra förhållanden ej obetydligt belopp.

Hvad som också under utställningens första dagar, både man och man emellan och i pressen betonades, var det olyckliga sätt hvarpå statsmedlen disponerats. Man erinrade sig hvad som föreslagits till inköp och man jämförde. Utan att på något sätt vilja förneka de ytterst framstående egenskaperna hos Fagerlins holländska interiör kunde man dock ej förgäta, huru denne konstnär redan förut fans så fullständigt och förträffligt å Nationalmuseum representerad, att det kanske varit än mera önskvärdt, om t. ex. ett arbete af, låt oss säga, Hagborg i stället förvärfvats. Med lifligt erkännande af den etnografiska vigten af sådana taflor som Tiréns »Efter snöstormen» tyckte man sig finna, att opponentexpositionen nästan vimlade af konstverk, som långt bättre skulle prydt sin plats å muséet.

Forsells vårlandskap var nog vackert, men hvilka landskap kunde man ej på den senare utställningen erhållit, o. s. v. Särskildt i fråga om aqvarellerna var det ju rent af bedröfligt, att omständigheterna skulle pousserat fram fru Ericsson och fröken Kylberg till statens samlingar, der anförelsevis Zorn ännu saknades.

Med en bestämd öfvertygelse om, att opponenternas utställning står öfver akademiens, förenar man därför i regeln ett djupt beklagande deraf, att statens medel denna gång säkerligen icke användts till bästa bättnad för staten och konsten, och häda dessa intryck stärkas, ju mer man besöker de båda utställningarne.

Slutligen frågar man sig, hvad denna opponentutställning betyder för konstnärsrevolutionen. Vi skulle tro, att den betyder så mycket, att striden dermed är, visserligen icke afslutad, men i allt fall afgjord. Det lysande bevis på konstnärlig kraft och energi, som opponenterna afgifvit, skall, jemfördt med den skönjbara mattigheten i akademiens hållning, ej kunna undgå sin verkan, den skall mer och mer föra öfver våra unge konstnärer åt venster, och akademien skall slutligen stå der som en officerskår utan några underlydande, ur hvilka inträffande luckor kunna rekryteras. Men vi skulle tro, att akademien hellre finner för godt att genom en samverkan med konstnärsvenstern söka vinna ny lifskraft och sålunda på sig sjelf tillämpa det af professor Nyblom i högtidstalet citerade latinska tänkespråket: *Formata ad justum*, eller i den samtida öfversättningen: Den får skick efter det rätta.

Vill akademien icke gå in på en lösning på öfverenskommelsens och eftergifternas väg, då är, tro vi, dess öde föga tvifvelaktigt. Ty konstnärernes venster hafva energien och sammanhållningen, glädjen och produktionslusten, den segervissa tron på sin sak, akademien har det svårligen. Opponenterna kunna vara oense i form, men hållas orubbligen tillsammans af gemensam tro på gemensam sak, akademici hafva ingen gemensam tro på sin sak, utan deras föreningsband ligger mest i det formela. Men former hafva ingen egen lifskraft, och den institution, som har sitt hufvudstöd i formen, den måste pånyttfödas eller ramla.

Derföre tala också de begge expositionerna ett så olika språk. Besök en dag akademien, vandra genom de dyster rummen, der enstaka konstverk ej förmå besegra den tunga, tryckta stämning, det hela väcker, och när du stiger ut derifrån, skall det klinga i ditt öra:

Evigt kan ej bli det gamla
Ej kan vanans nötta lexa
Ständigt repas upp igen!

Och gå så derifrån till de ungas utställning, och känn den doft af lefnadsmod och fröjd som strömmar genom hela deras konstnärliga arbete, så skall du med glad förhoppning minnas, huru:

Hvad förmultnadt är skall ramla,
Och det nya, friska växa
Upp utur förstörelsen.

Sept. 1885
P. S.

Ur Heines "Buch der Lieder". *

Öfversättning af Herman A. Ring.

Sånger. VII.

Berg och börgar skåda neder
I den spegelblanka Rhen,
Der min lätta båt jag leder
Muntert fram i solens sken.

Vindens lek med blåa vågor
Solbeglänsta ser jag på,
Ack, hur vakna tysta frågor
Djupt uti mitt hjerta då.

Vänligt lockande der flyter
Flodens glitterströdda skatt,
Men med sol blott ytan skryter,
Ner i djupet död och natt.

Ytan vän, men slemhet under ---
Flod, du är min flickas bild!
Hon kan också dessa funder,
Le som du så from och mild.

* Såsom nyligen i pressen tillkännagifvits, utkommer till julen hos Carl Suneson en fullständig öfversättning af Heines verdensberömda »Buch der Lieder». Några profstycken hafva vi att bjuda på här ofvan.

Romanser. III.

Två bröder.

Lugnt i natten syns sig resa
 Slottet högst på klippans stup,
 Men der rassla svärd och hväsa
 Blixtar ner i dalens djup.

Bröder äro de som svinga
 Glafven der i vredesbrand;
 Säg, hvad vill du, skarpa klinga,
 Blottad i en broders hand.

Fröken Lauras ögon tände
 Denna strid på lif och död,
 För den hulda flickan brände
 Begge samma kärleksglöd.

Ack, men hvilken af de båda
 Anser hon sin ynnest värd?
 Ingen, ingen kan det skåda,
 Derfor ut, du skarpa svärd.

Blodet utaf vrede glöder,
 Klinga slår mot klinga ner,
 Men för nattens makter, bröder,
 Ondskefulla akten Er.

Ve dig dal, du blodbestänkta,
 Ve dig vilda kärleksharm,
 Bådas klingor falla, sänkta
 Uti hvarsin kämpes barm.

Sekel ha sen dess förrunnit,
 Slägten gått sin tysta led,
 Slottet ensamt ej försvunnit,
 Skådar än i dalen ned.

Och när midnattstimmen slår der
 Flyr ännu som förr dess frid,
 Och af mörkret skyddad står der
 Än den gamla brödrastrid.

Lyriskt Intermezzo. IX.

På sångens glänsande vingar
 Från nordens snö och is
 Med dig, o min älskling, jag svingar
 Till Ganges paradis.

Der ljufvaste dofter sig sprida
 I månens stilla glans
 Och lotusblommorna bida
 Dig i sin syskonkrans.

Violerna glänsande friska
 Der skåda mot himmelen opp
 Och glödande rosorna hviska
 Om kärleks rusande hopp.

Der lyssnar på vind som susar
 Gazellen i hejdadt språng
 Och långt uti fjerran brusar
 Den heliga flodens sång.

Der sjunka vi ned, min flicka,
 Vid skuggande palmens fot
 Och kärlekens fröjder blicka
 I drömmande lugn emot.

Återkomst. XVII.

Jag helsar dig, du stora
Och dystra stad igen,
Som slöt uti ditt sköte
Min flicka för längese'n.

Men sägen, torn och bommar,
Hvar är min älskling nu,
I skolen för henne svara,
Er gaf jag henne ju.

Dock ingen skuld ha tornen,
De kommo från stället ej,
När flickan med kistor och askar
Ur staden skyndade sig.

Men bommarne de dumma,
De hjälpte naturligtvis till;
En dumbom är alltid villig,
I fall en annan vill.

Literära ströftåg i Paris och London.

Föredrag i sällskapet Idun den 3 Okt. 1885

af »Dagens Krönikas» utgifvare.

M. h. Jag känner, eller jag borde åtminstone i detta ögonblick känna mig till mods såsom en af de aderton i svenska akademien, d. v. s. en *nyvald* sådan. Med andra ord, jag borde tala om min ovärdighet att taga till ordet i denna krets, i synnerhet som jag denna gång inte har haft mer än ett enda dygns beredsetid för mitt föredrag. Men sällskapet Idun har vid ett och annat föregående tillfälle visat mig så mycket välvilja, att jag verkligen i denna stund inte känner mig fullt så ängslig, som jag kanske borde vara. För öfrigt »när man har biskopen till morbror» så är det ju inte farligt. Akademiens direktör har behagat införa mig i egenskap af föredragande för aftonen. Herr Bibliotekarien Wieselgren får alltså stå sitt kast, då han låtit mig bjuda på några literära reseminnen från i somras, hvilka jag till en del nedskref ute på sjelfva Nordsjön vid midsommarstiden ombord å Hävre-ångaren *Marguerite*, men hvilka hittills blifvit liggande oanvända i portföljen.

Jag vet inte, om ni, mina herrar, tycken om att resa på hafvet, men för min ringa del älskar jag särskildt Nordsjön, alldeles med passion, och det har ofta förvånat mig, att de ärade landsmän, som ämna sig öfver Hamburg till Seinestaden och inte ha dess värre brådska — med neddammad resväska och sotiga »fadermördare» vilja uppvakna i Köln, då det nämligen fins minst tio charmanta båtar, blott från ett och samma kompani, hvilka underhålla trafiken mellan Hamburg och Hävre. Dessutom har man den fördelen, att man då redan på Elben blir delaktig af det franska köket och de franska

vinerna i st. f. att på jernvägen ömkligt uppehålla lifvet med »belegtes Butterbrot» och »dunkles Bier».

Ursprungligen hade jag, sanningen att säga, något funderat på att styra kosan direkt från Köpenhamn till London, men båten dit hette denna gång »*Kristian IX*», och jag befarade, att jag kunde glömma att taga hatten af mig, när jag passerade landgången, eller begå något annat majestätsbrott, i hvilket fall jag naturligtvis blifvit arresterad, och dertill hade jag icke tid. En gammal bekant försäkrade mig visserligen, att det icke var så farligt i Danmark som det låter, och han anförde ett ordstäf, kanske icke så artigt som expressivt: »De danske hunde gjøe (skälla), men de bide ikke». Sjelf hade jag dock tillfälle erfarat, att något slags krigstillstånd måtte råda på mer än ett sätt i det gamle Kongens Kjöbenhavn. Jag hade nämligen fått i uppdrag att till en vän derstädes medföra några flaskor vin från Stockholm, naturligtvis icke hemmagjort, utan en gång i verden verkligen importeradt. Att jag fick betala tull i Köpenhamn för att föra det med mig upp i staden, var ju alldeles i sin ordning, men jag debiterades på tullnotan derjemte ett litet extra belopp under rubriken »*krigsskatt*». (Honni soit qui mal y pense!)

För öfrigt var sig allt temligen likt. Väl stod ruinen efter Kristiansborgs slott och gapade med sina vidöppna fönster, men utanför satt Frederik den syvende på sin gångare, lika gemytlig som alltid, utsträckande handen åt sitt trogna danska folk, helt godmodigt påpekande förödelsens styggelse och behöfvat af en restaurerad konungaborg. I fall de politiska förbrytelserna bli alltför talrika, kan det ju dock kanske snart nog uttänkas någon användning för de tomma salarne.

Nog af, jag lemnar den danska politiken i sitt värde och återgår till min resa. Eftersom färden till London på redan anförda skäl föreföll mig något vågad, återstod det att finna någon annan utväg, och si »*Aurora*» låg vid Toldboden med kurs på Kiel. Jag tog alltså morgonrodnadens vingar och flög, om icke ytterst i hafvet, så åtminstone så pass långt, att jag sedan till lands lätt kunde nå den fria riksstaden Hamburg.

Och nu — nu skulle jag nästan våga hålla ett vad, att herrarne icke kunna gissa, hvilket intresse som förde mig dit. Derför så godt först som sist: det var, för att tala med Crusenstolpe, »*stamfaderns antecedentia*». För ett par år sedan utkom i Frankrike ett särdeles intressant arbete om Napoleon I:s fältmarskalkar, särskildt om Bernadotte. I korthet nämdes

der och hans guvernörskap öfver Hamburg, och det föll mig därför in, att ett eller annat dokument från den tiden skulle kunna uppletas i stadsarkivet.

Det var 1807, som Bernadotte utnämndes till guvernör öfver hansestäderna, ett uppdrag olikartadt med hans föregående styrelse af Hannover, nämligen väsentligen militäriskt. Han kunde i Hamburg egentligen ingenting annat godt uträtta än att så mycket som möjligt mildra eller, om man så kan uttrycka sig, rättvist fördela de oundvikliga krigspålagorna. Att döma af den literatur öfver Hamburg under ifrågavarande tid, som jag genomgick på dervarande bibliotek, synes fursten af Ponte-Corvo i nämnda afseende ha lemnat ett godt minne efter sig. Hvad beträffar handskrifterna i rådhuset, aktstyckena rörande Bernadottes förhandlingar med Hamburgska senaten under åren 1807—1809, så voro de dess värre illa åtgångna vid den stora branden i Hamburg 1842, men broschyrer öfver Hamburg från ifrågavarande tidpunkt påträffade jag i riklig mängd i biblioteket — i förbigående sagdt en mycket väl ordnad inrättning, som man knapt skulle väntat att finna i den åt Mercurius helgade staden. Vid föregående besök i Hamburg har det varit mig påfallande, hur oändligt litet antalet boklädor der är i jemförelse med öfriga butiker, och då jag för ett par år sedan roade mig med att inspektera en bokhandel, fann jag nästan blott resehandböcker och romaner; t. ex. svenska literaturen var representerad endast genom ett par häften af August Strindbergs »Svenska öden och äfventyr». — Men går man upp från Jungfernstieg och sedan förbi Peterskyrkan, så kommer man till en åt de idéela intressena ägnad institution, det s. k. Johanneum, en väldig bygnadskomplex i fyrkant, på hvars rymliga gårdsplats just vid mitt besök sista handen lades vid en staty öfver Bugenhagen med anledning af hans i de dagarne inträffade jubileum. Man passerar en ganska praktfull vestibul, der filosofen Wolff och andra berömda män blicka en till mötes från väggarne, man kan på nedra botten taga det naturhistoriska muséet i skärskådande och man finner en trappa upp bibliotekets beqväma och svala läsesalong.

Literaturen öfver Hamburg under franska väldet är, som jag redan antydt, ganska omfattande. I de broschyrer jag genombläddrade fäste jag mig bland annat vid ett par rätt lustiga anekdoter. Jag kan icke påminna mig ha sett dem i svenskt tryck, ehuru det ju är alltför möjligt, att de äro intagna i något arbete öfver Karl Johan — men jag vågar föreställa

mig, att åtminstone de flesta af mina ärade åhörare skola finna nyhetens behag i dessa om en ganska oväntad godmodighet vitnande Bernadottesdragen — man erinre sig, huru marskalken i Wien uppträdde som ett rytande lejon, enligt de nyligen äfven på svenska* offentliggjorda aktstyckena.

Det nu följande är ett par bagateller, om man så vill, men ganska karakteristiska.

I Hamburg fans det nämligen vid vårt århundrades början en gammal fransk emigrant, Debonale, bekant som utgifvare af en diger grammatika, rätt egendomlig i sitt slag, hvars alla tre upplagor (af 1806, 1807 och 1813) jag för kuriositetens skull nu reqvirerade fram. Boken vimlar af korta berättelser och infall, hvarom redan innehållsförteckningen vitnar — ett register hvartill man väl aldrig i en grammatika får se ett motstycke. Vid en regel hade emellertid förf. som exempel anført: »Bonaparte anses som en stor general, men han är blott en lycklig röfvare». Då nu Napoleons herravälde alltmera utbredde sig, började Monsieur Debonale frukta, att glåpordet skulle kunna bekomma honom sjelf illa, hvarför han i en ny upplaga af grammatikan insatte *Bernadotte* i stället för Bonaparte. Men då ville olyckan, att Bernadotte icke långt derefter anlände till Hamburg som högste befälhafvare! Någon beställsam frambar grammatikan och i första uppbrusningen lät Bernadotte seqvestrera alla tillgängliga exemplar af boken. Derjemte lät han kalla till sig hr Debonale, men sedan fursten hållit för honom en välförtjent straffpredikan, erhöll han exemplaren tillbaka jemte ett kontant bidrag ur Bernadottes kassa för en blifvande ny upplaga, utan något exempel på lyckliga röfvare!

Det andra humoristiska påhittet af guvernören är detta, att då Bernadotte en afton mot vanan ville besöka teatern, fann han den af honom betalda logen redan besatt och för öfrigt hela teatern så proppfull, att han utan vidare måste bege sig hem igen. I förargelsen lät han följande dagen häkta teaterdirektören och satte honom inom lås och bom i sjelfva guvernementsbyggnaden. En senator infann sig då, bedjande om nåd för direktören och erbjudande sig att i hans ställe utstå fängelsestraffet. Fursten förklarade sig benägen antaga anbudet, men fäste derjemte senators uppmärksamhet på, att han icke kunde bjuda på någon anständig arrestlokal, eftersom man icke försett honom (Bernadotte) med annat än gamla maskstungna

* I sjunde bandet af »Ur svenska hovvets och aristokratiens lifs.

möbler, hvilket visserligen kunde vara godt nog för honom själf såsom en gammal soldat, men ingalunda anstode en senator. Vinken togs ad notam, och snart var guvernementshotellet försett med alla möjliga bekvämligheter.

Så mycket om Bernadotte i Hamburg. Jag skall nu öfvergå till mina handskriftstudier rörande Bernadotte i Sverige, nämligen i arkiven i Paris och London. Det var de franska och engelska ministrarnes depescher från Stockholm under de första årtiondena efter Bernadottes ankomst, som jag önskade studera i verdensstäderna, och detta var min resas egentliga mål. Jag hade sedan rätt lång tid planerat för dessa studier, och det var, som man lätt kan föreställa sig, med icke ringa glädje jag omsider såg planerna krönta med framgång. Det är nämligen icke allom gifvet att få tillträde till franska utr. departementets samlingar, och i Foreign Office i London är det kanske nog så kinkigt. Till och med om man får den önskade tillåtelsen, kan det i följd af de oändliga formaliteterna i London draga omenskligt ut på tiden.* Så t. ex. hörde jag omtalas en tysk professor, som var vederbörligen genom sitt lands diplomatiska beskickning legitimerad hos Foreign Office och som privat erhållit den försäkran, att hans önskan icke skulle möta något hinder. Emellertid fick han i tre veckor vänta på den officiela bekräftelsen. Samtidigt med att denna anlände, var professorsn semester slut, och han måste alltså med oförrättadt ärende vända hem till sitt land igen.

* Proceduren är följande. Först måste en skrivelse om saken från kongl. utrikesdepartementet i Stockholm afgå till de olika svenska legationerna i utlandet. Sedan har jag å ort och ställe gjort min uppvaktning hos bemyndigade beskickningar. Derpå har svenska legationssekreteraren personligen framställt hos vederbörande utrikesdepartement en anhållan om tillträde för mig till arkiven. Härefter har ärendet blifvit föredraget i utrikesministerierna, och omsider har en officiell skrivelse utfärdats, deri jag erhållit bemyndigande att få begagna arkiven.

Såsom lätt inses, har jag icke kunnat — då ej årslång vistelse varit mig förunnad på utländsk botten — ensam sofra materialet och utföra arbetet. Derfor framträder ock det snart på herr Oscar L. Lamms förlag utkommande första bandet af *Utländska diplomaters minnen från svenska hofvet* under den kollektiva signaturen *Janus*, hvilket särskildt motiveras dermed, att liksom den gamle romerske guden Janus, hafva **diplomaterna** så att säga tvänne ansigten, liksom Janus hafva de ock nyckeln till statshemligheterna och herska liksom han öfver krig och fred. Då nu utgifvaren eller utgifvarne kommit i tillfälle att upprulla diplomatens sibyllinska böcker, har man trots sig berättigad att använda denna signatur.

För min del hade jag den turen att icke behöfva vänta mer än tio dagar, och då kom plakatet med sjelfva lord Salisburys namn. För öfrigt hade jag mycket nöjsamt under väntningstiden i sällskap med en medarbetarinna i Dagens Krönika, Helen Zimmer, en liten förtjusande *Miss*, alls icke blåstrumpeaktig, och med Edmund Gosse, hvilken var korrespondent från London, på den tiden *Ny Ill. Tidning* utgafs af dr Wieselgren. Gosse är numera professor i Cambridge men bor qvar i London.

Detta i förbigående nämndt. I Paris voro väntans dagar icke mer än tvänne, och efter jag kom att nyss nämna i hvad sällskap jag dvaldes under min förbidan i London, så kan jag ju också få omtala en bekantskap från Paris — *Max Nordau*.

Då jag trädde in till honom, kom jag besynnerligt nog att tänka på en hvithårig och rödlätt Upsalaprofessor, och det var riktigt med ett slags tentamenskänsla, som jag såg en liten jovialisk figur träda ut från ett inre rum och välkomna mig. Jag vet inte egentligen hvad jag var rädd för, ty nog var *Konventionela samhällslögner* m. m. qvicka och skarpa böcker, men inte ville jag precis svärja på deras innehåll och behöfde därför inte heller känna någon så outgrundelig respekt för författaren.

Men sanningen är dock, att jag nästan väntade att han, redan innan jag hunnit sätta mig i soffan, skulle säga till mig, liksom min Upsalaprofessor i verlden: *Hvad förstår herrn med praktisk filosofi*, och att han derefter skulle göra liksom Münchhausen med vargen: vända ut och in på mig.

I stället frågade han emellertid mycket vänligt: *Hur länge stannar ni i Paris, Monsieur*. — *Så länge*, svarade jag, tills jag får ert löfte, *Monsieur*, om en originalartikel till *Dagens Krönika*.

Detta tyckte han visst icke var illa svaradt, ty han blef nu mycket meddelsam och utvecklade bl. a. en ny teori rörande brottslingar, af en italienare vid namn Lambroso, om jag minnes rätt. Italienarens bok var ett digert arbete med många illustrationer. Max Nordau visade mig det och redogjorde för dess hufvudinnehåll, hvilket tycktes mig helt och hållet förneka all slags ansvarighet och låta brotten bero på medfödda anlag och fysiska organ. Man kan inte säga till en brottsling — yttrade Max Nordau bland annat — *Du gör orätt*, ty han rår inte sjelf för hvad han gör — men *vi* hafva rätt att, för vårt eget skydd, knipsa nacken af honom!

Då jag hörde denna teori utvecklas, kom jag att tänka på hvad en humoristisk författare en gång yttrat med anledning

af frenologien. Han sade nämligen att då man funne miss-tänkta brottnölar i hufvudet på små barn, så vore det en väl-gerning både mot barnen och mot samhället, ifall man genast hängde ungarne, eftersom man sålunda räddade *dem* från brott och *samhället* från brottslingar.

En vacker dag få emellertid herrarne kanske läsa i Dag. kr. en artikel af Max Nordau om Lambrosos bok — åtminstone lofvade han mig någonting dylikt.

Jag öfvergår emellertid nu från Nordau till utrikesdepartementets arkiv. Om jag haft litet bättre tid på mig, skulle jag kanske kunnat utarbete en någorlunda systematisk öfversigt af innehållet i de papper jag studerat. Nu har detta icke varit mig möjligt. Men jag vill försöka att kasta ett om jag så får säga elektriskt ljus öfver någon sida af Karl Johans intressanta personlighet. Till glödlampa väljer jag först Gustaf Mauritz Armfelt.

Och nu gör jag med herrarnes tillåtelse först ett litet skutt öfver Kanalen, från trakten af Place de la Concorde till Chancery Lane nära the Strand.

Det var en dag mot slutet af juli, som jag, med det förut omtalade plakatet med lord Salisburys höga namn på min ficka, kom från Svenska legationen vid Berkley square, om jag mins rätt, till *the yard of rolls*, d. v. s. ungefär hvad vi kalla riksarkivet, beläget som sagdt vid Chancery Lane. Denna förvaringsplats för heliga diplomatiska papyrusrullar såg ut nära nog som ett Tower i miniatyr. Det var åtminstone en komplex af fängelse-liknande byggnader, och fångknektar saknades inte heller. En dylik i full uniform, som tjenstgjorde såsom portvakt, stack hufvudet ut ur en ruta och sporde med dundrande stämma: Hvem söker ni? *The master of the rolls*, svarade jag förtröstansfullt och drog upp plakatet ur bröstfickan. Fångknektens anlete ljusnade, han kom fram i hela sin kroppsstorlek, följde mig öfver gården, in genom flera korridorer, och öfverantvordade mig åt en annan fångknekt, i hvars sällskap jag slutligen hamnade i ett torn med små galleraktiga rutor, men för öfrigt mycket komfortabelt. Här kunde jag nu få requirera in så många luntor jag ville, men *the master of the rolls* såg jag aldrig till. Han satt väl i det allra heligaste, kan jag tro.

En af de första afskrifter jag här gjorde var af ett par bref från Gustaf Mauritz Armfelt till svenska legationssekreteraren i London, baron Rehausen.

Som herrarne torde erinra sig, var det Bernadotte, som 1811 jagade Armfelt från Sverige. Ett bref från franske ministern i Stockholm, baron Alquier, till franske utrikesministern hertigen af Bassano innehåller härom följande rader daterade Stockholm 5 apr. 1811.

»Baron Armfelt reste den 31 mars, såsom jag på förhand meddelat. Enligt prinsens ordre skulle han hafva lemnat Stockholm kl. 8 men behöfde ännu 4 timmar för att ordna en familjeangelägenhet. Drottningen skref till prinsen för att utverka uppskof. H. k. h. beviljade det, på samma gång förkunnande, att om baron Armfelt befunne sig i Stockholm kl. 1, skulle han der arresteras. Han lemnade staden kl. 12, medförande sin son och ledsagad af två vaktkarlar med ordres att följa honom ända till Grisslehamn och att bevaka honom till det ögonblick han steg ombord för att begifva sig till Finland.»

Rörande de anklagelser man gjorde mot Armfelt skrifer han sjelf bland annat till den nyss nämde baron Rehausen så här:

»Hvilken dårskap har man skrivit på min räkning? Om det är af dumhet, kan det få passera, men om det är af elakhet, är det skändligt. Jag skulle tala och handla i engelska regeringens namn! Hvem är ett sådant dumhufvud, att han icke i dylikt fall skulle skratta mig midt upp i ansigtet? och hvar till skulle det tjena att göra mig skyldig till denna löjlighet? Det är sant, att jag spridt ett stort antal broschyrer af genevaren Ivernois rörande den engelska handeln, att jag låtit en annan skrift af en amerikanare hinnaända fram till ryska kejsaren, att jag inbillat välsinnade men svaga hufvuden, att Ryssland förlorade mer på kontinentalsystemet än England och att detta sistnämnda land aldrig skulle låta tvinga sig till fred af så löjliga åtgärder. Det är hvad jag sagt och gjort — — Jag skulle vara i stånd att låta trycka ett tillkännagifvande derom, ty jag håller före att man kan ursäktat allt utom löjligheten, som aldrig utplånas.»

I samma bref uttalar Armfelt sina förhoppningar om, att Gustaf Adolf skulle förhålla sig lugnt, ty med honom var det ute i alla fall. Annorlunda med hans son, som lemnat efter sig minnen af sin oskuld och af partiernas orättvisa förfaringsätt mot honom, minnen som aldrig utplånas.

Men hvad jag egentligen ville komma till, är att Armfelt i ett bref till Rehausen af den 4 mars 1811 yttrar om sig sjelf: *»Inom kort skall jag lemna detta land kanske för alltid,*

jag har här intet mer att göra och jag vill icke hafva någon gunst eller några fördelar, men sanningen måste triumfera öfver alla föregifvanden och om hatet till korsikanen är en religion hos alla goda svenska patrioter, har öfverste presten för denna kult anländt midt ibland oss.»

Så långt Armfelt — det är just rörande den nämnda kulten och dess öfverste prest som jag skall be att få anföra några ganska märkliga aktstycken. Att hatet till korsikanen var med den mest glödande bitterhet besvaradt, framgår på många sätt af den i Paris förvarade diplomatiska korrespondensen.

Sålunda skrifer utrikesministern, hertigen af Bassano, på ett mycket karakteristiskt sätt till baron Alquier i Stockholm, 26 febr. 1811:

»Kronprinsen har efter sin ankomst till Sverige i hela sitt uppförande och sina samtal visat så föga takt och hofsamhet, att h. kejs. majestät icke fäst någon vikt vid det meddelande han gjort er. H. m. ämnar till och med ställa sig okunnig derom så länge omständigheterna tillåta.

Ni skall noga taga er värdighet i akt i ert förhållande till kronprinsen, tala aldrig med honom om några statsangelägenheter och vänd er i stället till kungen eller kabinettet.

Detta är den ställning ni bör intaga. Betrakta hvad jag tillskrifvit er blott såsom allmänna uttalanden, hvilka meddelas er till er ledning. Ni skall utveckla dem såsom edra egna idéer, der tillfälle dertill osökt erbjuder sig, och ni skall framförallt undvika att väcka den tron, att kejsaren har sina tankar riktade på ett land, hvars politiska system syns så föga stadgadt, eller planer, hvilka blott hvilat på falska grundvalar.

H. m. befaller er att vara uppmärksam på Sveriges minsta rörelser och att underrätta mig derom genom chifferbref, hvilka ni adresserar till franske ministern i Köpenhamn.»

Med hvilken ytterlig retlighet kejsaren följde händelserna i Sverige, visar ett annat bref från hertigen af Bassano till chargé d'affair'n i Stockholm, hr Desaugier, som på riksdagen i Örebro tyckes hafva tillåtit sig att samtalsvis uttrycka sympatier för Bernadottes val.

Brefvet är dateradt Paris den 26 juli 1810 och lyder som följer:

»H. kejs. m. har sett er depesch af den 6 Juli. Det språk ni har fört med en af borgerskapets deputerade och med konungens adjutant har försatt kejsaren i ytterlig förvåning. Han har icke kunnat fatta, hur ni utan instruktioner, utan ordres, utan

någoting, som kunde upplysa er om, eller ens låta er ana hans tänkesätt, och endast på grund af slutsatser, tagna ur en tidningsartikel, dristat att af er själf yttra någon mening om så ömtåliga ämnen. Om ni än hade uttryckt denna mening så, att man ej kunde betvifla, att den blott och bart vore er egen, skulle det redan varit ett ganska allvarsamt fel, ty den värdighet ni innehar tillåter icke, att er personliga öfvertygelse är helt och hållet utan betydelse, och försigtighet är en af edra första pligter. Men då ni, såsom nu är fallet, ehuru kanhända afsigtslöst, användt ett slags bevisföring och till och med ordalag, hvilka kunde förleda en att tro, eller åtminstone att misstänka, att hvad ni föreslog, vore enligt med hofvets syften, önsknningar och planer (och eder depesch synes utvisa att de haft just denna verkan på edra båda interlokutörer), har ni begått ett fel, hvilket det nit, som twifvelsutän förledt er dertill, icke kan ursäktas i h. m:s ögon.

Desaugier fick här ofvanpå snöpligen sitt afsked, ehuru han tiggde och bad, att kejsaren måtte visa förskoning och ej förstöra hans karrier.

Huru kejsaren ville att saken skulle bedömas, finner man af följande meddelande från Paris af 1 sept. 1810.

»Svenska riksdagen har nyss med enhälligt rätt utkorat fursten af Ponte Corvo till Sveriges tronföljare. Att en fransman valts till denna höga värdighet kommer kanske att tillskrifvas kejsarens inflytande. Om man härmed menar det ofrivilliga inflytande, som namnet på en stor man, beklädd med stor makt, och äran, hvarmed en hjelte höljer sina vapenbröder, utöfva, är det möjligt att svenska riksdagen böjt sig för kejsarens inflytande. Men om man menar ett direkt och afsigtligt utöfvadt inflytande är ingenting mindre grundadt än en dylik förmodan. Kejsaren, som befinner sig allt för långt bort från svenskarnes för att kunna bedöma hvad som bäst öfverensstämde med deras intressen, har icke velat blanda sig i ett val, som föga intresserade hans politik. Det fans icke ett enda skäl för honom att önska fursten af Ponte Corvo vald, utan är det således svenska folkets vilja som förestafvat furstens val. Konungen själf synes hafva rådfrågat denna vilja för att rätta sig derefter. Kejsarens chargé d'affaires i Sverige fick befallning att icke taga något parti eller uttrycka någon önskan, och Alquier, kejsarens minister i detta land, var i Hamburg då valet pågick.»

Den likgiltighet, som här framträder, öfvergick inom ett par månader till stor hätskhet å kejsarens sida.

På följande sätt refererar hertigen af Bassano inför baron Alquier ett samtal, som franske kejsaren hade d. 18 okt. 1810 med svenska hovvets representant i Paris, baron Lagerbjelke.

»Skall Sverige ensamt — yttrade kejsaren — göra anspråk på att få vara ett medium, genom hvilket alla engelska varor kunna fritt kringspridas på kontinenten. Icke en gång om en ny Karl XII lägrade sig på Montmartres höjder, skulle han kunna utverka detta af mig; på den punkt sakerna nu stå, bör Sverige röja sitt uppsåt; det måste förklara sig för eller emot Frankrike. Kontinentalsystemet kan icke fördraga någon neutral makt på fastlandet. Hr Alquier skall få befallning om att uppfordra svenska regeringen att förklara England krig, att stänga sina hamnar, bestycka sina batterier, att icke tillåta engelska fartyg att nalkas Sveriges kuster, utan att man skjuter på dem, och att ändtligen sequestrera och konfiskera de engelska fartyg och handelsvaror, som befinna sig i Sveriges hamnar. Om svenska regeringen motsätter sig dessa förordningar, skall ni hr baron Lagerbjelke lemna Paris, hr Alquier afresa och jag skall skaffa er krig på halsen genom Danmark och Ryssland. Jag har redan skrifvit till Ryssland, att dess kabinett måtte återkalla ert land till dess pligter såsom kontinentalmakt, och tro icke, att det val ni gjort af en fransk furste kan ändra något i mitt beslut; detta val är en förolämpning, då man icke följer mitt politiska system; detta val är ännu ett hinder för mig, ty det kunde gifva Ryssland anledning till misstankar. Ni vet, att jag icke önskat det, att ni med allt ert görande och låtande före valet icke kunnat erhålla ett ord af samtycke från min eller mina ministrars mun. Om en kurir från fursten af Ponte Corvo har fått gälla för en kurir från regeringen, är det emedan man velat bli förd bakom ljuset. Men om ni med en fransk furste i ert råd icke följer mitt system, hvilken fara skulle ej uppstå af ett dylikt exempel?»

Detta är ju onekligen ord och inga visor. Vi skola nu höra, huru poetiskt vackert det deremot lät i de båda f. d. vapenbrödernas korrespondens *sinssemellan*. I ett långt bref af 1810 skrifer Bernadotte till Napoleon:

»Eders m., ett af de lyckligaste ögonblick jag erfarit, sedan jag lemnade Frankrike, är det, som förskaffade mig vissheten, att e. m. icke helt och hållet glömt mig. E. m. har riktigt bedömt mitt hjerta. Ni har insett, hur det skulle plågas af den smärtsamma utsigten att se Sveriges intressen på väg att skiljas från Frankrikes, eller att uppföra det lands intressen, som upptagit mig med obegränsadt förtroende.—E. m., ehuru svensk genom

ära, pligt och religion, identifierar jag mig ännu genom mina önsningar med detta sköna Frankrike, som sett mig födas och som jag tjänat troget sedan min barndom. Hvarje steg jag tager i Scerige, hvarje helsning jag der emottager, uppväcker i min själ dessa sköna, ärofulla minnen, hvilka varit förnämsta orsaken till min upphöjelse, och jag döljer icke mer för mig, att Sverige, då det utnämde mig till tronarftagare, ville bringa det franska folket en gärd af sin aktning.»

Mot uttalandena i detta bref från Bernadotte svär nu på ett betänkligt sätt hvad som står att läsa i Bernadottes korrespondens med sin maka, efter det hon åter utflyttat till franska hufvudstaden. Man har ofta uttalat sin förvåning öfver, att hon reste så snart efter sin ankomst till det nya fosterlandet; man har skjutit skulden på hennes sällskapsdam, m:me de la Flotte o. s. v. Att dylikt kan ha inverkat är ju allt för möjligt, men derjemte framgår af handskriftsamlingarna i franska utrikesdepartementet, att Desideria icke varit så främmande för politiken som man i allmänhet trott. Dessa handskriftsamlingar äro excerperade af hufvudmannen i detta företag (signaturen Janus) som vistas i Paris, under det han lemnat åt mig att verkställa forskning i London.

Som man torde erinra sig, är det en ofta upprepad sägen, att Napoleon hos den rike Marseilleköpmannen Clary anhållit om hans dotter Desirées hand. Huruvida detta rykte verkligen är grundadt, torde numera vara kinkigt att afgöra. En utmärkt kritiker har muntligen delgifvit mig sina tvifvel härför, i betraktande af Desiderias ungdom vid ifrågavarande tid, jemte andra omständigheter. Härmed må nu vara hur som helst; säkert är, att Desideria sökte mäkla mellan Napoleon och Bernadotte samt att den senare i ett temligen kallt svar till sin gemål afböjde försöket. Hvad utgången blef, veta vi alla. Att Desideria efter katastrofen en så rundlig tid kvarstannade i Frankrike, kan väl förklaras på de vanligen anförda skälen; men det är väl inte otroligt, att dertill också bidragit, att hon kände förstämning öfver sitt misslyckade mäklingsförsök. Med ett ord, denna intressanta trio: de båda uppkomlingarne, fältherrarne, monarkerna, och köpmansdottern, Sveriges drottning, de gifva i sina ömsesidiga förhållanden i de nya vitnesbördens ljus åtminstone ett rum för gissningar om ännu ett prof på den sanningen, att lika litet som *gammalt hat*, lika litet *rostar gammal kärlek*.

Den uppgående stjernan.

(Några drag ur Christine Nilssons ungdom.)

Af Frithiof Cronhamn.

»Kan Ni i er familj mottaga en ung, sextonårig smålandstös, som har en utmärkt vacker röst, sjunger mycket musikaliskt, och lofvar det bästa, så var god svara mig med omgående post», skref friherrinnan Adelaide Leuhusen en höstdag 1859 från Göteborg till den bekante tonsättaren Franz Berwald i Stockholm. »Låt henne komma», blef svaret. Och på det viset kom Kristina Nilsson — ty det var hon — upp till Stockholm. (Här behöfver väl knapt erinras om, att hon under närmast föregående år åtnjutit frih. Leuhusens undervisning.)

Förutsägelseerna i brevet hade icke öfverdrifvits. Den unga sångerskan egde verkligen en utmärkt vacker röst, ty redan de första dagarna af hennes vistelse i Stockholm kunde man bland mycket slagg spåra detta silfver i rösten, som beredt densamma verldsrykte. Det var till och med med förtjusning man hörde en enkel skala, framförd med denna stämma. Ja, äfven hennes skratt hade något sällsynt klingande i sig: det lät, som om silfverperlor störtat fram ur halsen. Om den framtid, som förestod den unga flickan som sångerska, egde man således de bästa förhoppningar, men hennes förmåga som skådespelerska satte man i starkt tvifvelsmål.

Visserligen hade hon mycket lätt att attrapera, men vid de små barnspektakel, som anordnades i Berwaldska familjen och hvari hon deltog, visade hon sig temligen stel. För piano hade det unga artistämnet föga håg, men spelade desto flitigare violin, helst detta instrument beredde henne ett synnerligen stort nöje.

Men det var icke endast musikens gåfva, som var den lilla flickan i en sällsynt grad beskärd. En gifmild natur hade äfven i andra afseenden så välvilligt utrustat henne, att doktorinnan R. visserligen kunde ha rätt deri, att om alla Kristina Nilssons gåfvor fördelades på tio flickor, så skulle hvar och en af dem blifvit till fullo belåten. Sålunda egde hon en snabb och fin uppfattning, ett ovanligt minne och en ihärdig arbetslust. Hon hade lätt för språk och lärde sig på otroligt kort tid både franska och tyska. Hon tecknade väl och hade tillegnat sig stor färdighet i träsnideri. Ännu finnas i behåll åtskilliga små näpna miniatyrer i möblemangsväg, som Kristina Nilsson under sin första vistelse i Stockholm snidat för hand med en liten pennknif.

I Berwalds familj egnades henne all omvårdnad, så väl i intellektuellt som musikaliskt hänseende. Man tog henne med på teatrar och konserter, och hennes sinne och smak utbildades. Hon fick till och med vara med på de musikaliska hofsoaréerna i slottet, ej endast som åhörarinna, ty violinen och sångnoterna finga då alltid göra sällskap.

Hvarje söndagsförmiddag fick hon åhöra quartettföredragen hos musikhandlaren Edv. Josephson, der såväl klassisk som modern kammarmusik utfördes af framstående ledamöter af hofkapellet, Ludvig Norman m. fl. Den lilla uppmärksamma åhörarinnan var alltid trogen på sin post och försummade aldrig något af dessa bildande musiknöjen.

Franz Berwald sökte för öfrigt hos en mängd personer intrussera sin lilla elev. Till grefve Malcolm Hamilton, egaren af Husaby gods i Småland, yttrade han vid ett tillfälle med sin vanliga rättframhet: »Herr grefve, en stjärna har runnit upp der nere i Er socken... Ni kan gerna bestå flickan en snygg klädning.» På detta sätt fick Kristina Nilsson sin första sidenklädning, som, i parentes, kostade hundra riksdaler.

Emellertid blef nu fråga att låta den unga novisen framträda offentligt inför hufvudstadens publik.

Denna märkvärdiga händelse inträffade den 28 februari 1860 i De la Croix' salong vid Brunkebergs torg, den på sin tid så flitigt anlätade musiklokalen. Konsertsalen var fullsatt till sista plats. Ända ut på torget stod en kö af menniskor — ett betydelsefullt omen för framtiden —, som yrkade att komma in, fast det var »lapp på luckan». Bland dem befunno sig ett par riksdagsgubbar från Kristina Nilssons hembygd, och de förklarade bestämdt, att de knapt vågade resa hem, utan att ha

varit och hört den redan namnkunniga landsmaninnan. Man måste till sist gifva vika för deras enträgna yrkanden. Nu anlände de kungliga: drottning Lovisa, enkedrottning Josefina, hertigen och hertiginnan af Östergötland samt prinsessan Eugenie jemte en talrik uppvaktning.

Konserten tog sin början. Inne i artistrummet stod aftnens debutant, omgifven af välvilliga tanter, sysselsatta att lägga sista handen vid hennes toalett. »Är du rädd?» frågade man. »Nej visst inte! Hjertat bara bultar litet, — känn, känn! — men det går nog öfver, bara jag varit framme och helsat på publiken!» Och så skedde ock.

När de sista tonerna af Hummels septett förklingat, visade sig på estraden, ledd vid Berwalds arm, den blifvande primadonnan: en liten smärt sextonåring, med blonda lockar och underbart ljusblå, själfulla ögon, iförd en hvit låghalsad tyllklädnad. Hennes hållning egde en allvarligt majestätisk värdighet, som stod i en lustig kontrast till hennes år och utseende för öfrigt. Sedan hon framskridit till estradens midt, gjorde hon en ytterst gravitetisk nigning för det månghöfdade odjuret, det der ock publik kallas — en nigning så efter alla etikettens regler, att själfvaste »hofffruntimbret» knapt skulle gjort den bättre. Men hur kom det sig att den unga damens armar och händer, som annars voro så röda, nu sågo helt mjellhvita ut? Jo, tyst för all del, men de hade bestrukits med — pomada, hemtad från närmsta apotek.

Nu började hon. Det var en liten tillfällighetssång af Berwald med ord af Wilhelmina Stålberg af följande rätt karakteristiska innehåll:

»Intill konstens tempel jag
Tveksamt närmar mig i dag;
Ljusen, man der skimra ser,
Locka mig allt mer och mer.

Men ack! de blända mig också.
Männ' jag väl skall tillbaka gå?
Skall bygdens dotter vända om?
Nej — sängens engel ropar: kom!

Glad jag lyder denna röst.
Känslan hviskar i mitt bröst:
Hvarje fågel sjunger ju
Himlens lof — hvi tvekar du?

Och nu jag rädes icke mer;
 Ty Han, som goda gåfvor ger,
 Väl stämmer menskors hjertan så,
 Att de min sång uppmuntra må.

Flyg då tonens dufva, flyg
 Och till goda hjertan smyg;
 Ack, måhända finner du
 Många sådana ännu.

Musiken ifrån späda dar
 Min fröjd, min tröst, mitt sällskap var,
 Och till dess gudastämman jag
 Skall lyssna till min sista dag.»

I följande nummer slog hon sitt auditorium med häpnad genom att sjunga sådana saker som en aria ur »Figaros bröllop» (på tyska) och Kavatinan ur »Robert» (på franska). Dessutom gaf hon romansen och rondoletten ur Berwalds operett »Jag går i kloster» (ett af Jenny Linds favoritnummer) samt folkvisan »I Sverige der ligger en skogig trakt». En liten surpris, som tycktes mycket roa publiken, hade nu anordnats utom programet. Applåderna efter konsertmästaren Meyers violinsolo besvarades nemligen dermed, att — lilla Kristina framträdde med sin violin och spelade ett stycke. Publiken var välvillig, tidningskritiken likaså, ehuru man på ett par håll, i följd af något slags antagonism mot Berwald, serverade temligen beska utlåtanden. Allehandas — *u*— (Wilhelm Bauck) skref bl. a. uppmuntrande: »Kristina Nilsson, utgången från folket, från allmogen, har endast med ledning af denna underbara instinkt, som ingen konst förmår gifva, sökt sig en väg in uti tonernas verld, och sedan hon med sin friska och naiva musik länge glädt sin okonstlade omgifning, hafva några konstälskande och välgörande personer, som upptäckt hennes naturgåfvor, beslutit att låta henne höra sig offentligt. Hennes uppträdande tyckes afsett att för allmänheten framställa arten och vidden af hennes anlag. Dessa måste ock i hvarje hänseende kallas utmärkta: hon eger en hög sopran af synnerlig välklang och friskhet, som i sinom tid bör kunna vinna betydligt i styrka och fullhet. De ojemnheter, som förmärktes i timbren, skola försvinna genom vokalisöfning och sedan rösten hunnit stadga sig. Hennes intonation antyde ett särdeles rent öra. Uti folkvisan røjde hon en ande, som uppfattar lifligt och i ögonblicket finner ett sant och lefvande uttryck, och detta är för en blifvande dramatisk sångerska en oskattbar gåfva. Hennes violinsolo utfördes med mycket lif

och hurtighet, äfvensom med samma renhet i intonationen, som utmärkte sången, och skada vore det, om hon ej finge tillfälle att odla detta intressanta instrument.»

Strax efter konserten tillkännagaf Berwald i tidningarne, att inkomsten tillfölle den unga sångerskan, utom en mindre del, som lemnades till hennes obemedlade föräldrar. Tilläggas må, att dessa sålunda undfingo 100 rdr »för att köpa sig ett par kor».

Härtill inskränkte sig dock icke, såsom man öfverallt sett uppgifvas, Kristina Nilssons debut i Stockholm.

Ännu en gång lät hon nemligen samma år höra sig för hufvudstadspubliken: det var den 24 april s. å. på en af pianisten Hilda Thegerström föranstaltad musikalisk soaré i nyssnämnda konsertlokal. Hon sjöng då: »Tårarnes lof» af Schubert, en ariett: »Blomman» af Berwald, »Jag vet ej hvarför jag sjunger» af Taubert, »Je suis la Bayadère» af Bochsa och Värendsvisan samt spelade till sist ett Potpourri för violin.

Bauck anmärkte, att åtskilliga af sångstyckena voro väl svåra för henne, samt ville nu på fullt allvar göra henne till violinist: »Hennes violinspel är vida intressantare och utgör ett fält, der hon rör sig med långt mera lust, frihet och vana. Hennes anlag för violinen äro omisskänneliga och förtjena likaledes en allvarsammare odling, den vi önska ej längre måtte vägras denna lofvande natur.» Violinist blef dock Kristina Nilsson aldrig!

Ett par dagar derefter gaf Hilda Thegerström en konsert i Upsala. Kristina följde med och biträdde då med samma nummer, med undantag af att Schubertska romansen var utbytt mot något ännu mera storståtligt: kavatinnan ur »Robert». Recensionen i Upsala-Posten, antagligen af J. A. Josephssons hand, andades mycken skärpa och tycktes, med afseende å den lilla sångerskans repertoar, gå i samma riktning som Baucks uttalanden här ofvan.

Genom sin gynnarinna, friherrinnan Leuhusens bemödanden hade emellertid Kristina Nilsson af Tornérhjelm erhållit medel att i Paris fortsätta sina studier. Men efter ett års förlopp tröto medlen, och hon var nära att få anträda återtagget, då konung Carl XV, som förut hört henne, erbjöd sig att bekosta hennes fortfarande vistande i Paris, ehuru man drog i betänkande att utan vidare begagna sig af det ädla och frikostiga anbudet. »Låt det icke bekymra er», sade en konstvän i Göteborg, grosshandlaren Rudolf Koch, »jag skall draga

försorg om saken». Och han höll ord. På hösten 1860 anlände Kristina Nilsson till verldsstaden vid Seinens strand, ledsagad dit af sin välgörarinnas syster, målارينnan B. Valerius.

Hon sjöng först någon tid för Masset; placerades sedan i fru Collinets engelska skola och erhöjll till sånglärare professor Wartel. Trebelli, som också studerat vid denna läroanstalt, gjorde sin första offentliga debut samtidigt med att Kristina Nilsson inträdde der; Marie Roze blef skolans elev, när Nilsson utträdde derur. Med brinnande ifver studerade hon nu här i fem års tid. Den tafatta bondflickans framsteg i den dramatiska sångkonsten, i scenisk säkerhet och elegans voro ovanligt snabba. Inom kort hade hon nått den punkt, der den öfverfinade franska smaken ovilkorligen vill se konstnären, och på samma gång hennes modersmål förblef den hederliga smålandsdialekten, talade hon franska med en förvånande pariseraccent. Redan nu tyckes hon ådragit sig uppseende, att döma af musiktidskriften »France musicale», och erhöjll kort efter avslutandet af sin kurs ett förmånligt engagementsanbud vid teatern i Marseille. Anbudet blef dock icke antaget.

Wartel, stolt öfver sin elev, vände sig till Carvalho, direktör för Théâtre Lyrique, samt Rossini och Meyerbeer med anmodan, att de ville höra den unga sångerskan. Motsträfvigt villforo de hans önskan. Men i samma ögonblick Christine Nilsson satt sig till pianot och lätit höra de första tonerna af sin herrliga stämma, blefvo de entusiastiskt stämda, och genast började man planera för hennes offentliga uppträdande inför verldsstadens publik.

Här hemma hade man nog i det närmaste glömt den lilla småländska näktergalen från soarén 1860, då plötsligt under rättelsen om Christine Nilssons utomordentligt lyckade debut på Théâtre Lyrique den 27 oktober 1864 med ens gjorde hennes namn uppmärksamadt, till och med i det aflägsna fosterlandet.

Hon hade just då inträdt i sitt tjuogoandra år. Hennes debut egde rum som Violetta i »Traviata». Théâtre Lyriques salon var fullsatt af elegant, otåligt väntande publik. Deribland märktes Napoleon III med gemål och en talrik svit. Aftonens debutant bar en tyllklädning, garnerad med lefvande blommor. Hon eröfrade sitt grantyckta auditorium med storm, man var ense i att förespå henne en lysande framtid.

Pariserpressen ända från Le Moniteur till skillingsbladet L'Entreeacte öfverbjödö hvarandra i att frambära sin hyllning

till dagens hjeltinna. »Hon eger en sällsynt klar och böjlig röst, och sedan hon öfvervunnit den första rädslan, gjorde hon den gällande i alla dess hänförande nyanseringar. De högsta tonerna eger hon förmåga att framandas på ett eget, till hjertat talande sätt och så perlrent, att publiken flere gånger satt liksom förstenad, innan bifallsstormen bröt lös»; en annan kritiker såg i den »tjusande 18-åriga blondinen från de svenska skogarne» en »personifikation af den immateriella poesien hos Nordens döttrar». Man anmärkte dock, att hennes röst ännu vore ojemn, och att mellanregistret ingalunda motsvarade de högre tonernas ovanliga klarhet och skärpa; hvarjemte ett franskt öra stöttes af den ännu tydliga nordiska brytningen i hennes uttal.

* * *

Den lilla blyga stjernan tindrade inom kort med allt klarare sken, och nu — nu har den ju länge strålat bland sångfirmamentets allra mest lysande konstellationer.

“Utopier i verkligheten“.

Fyra berättelser af August Strindberg.

Stockholm. Albert Bonniers förlag.

Hvarje nytt arbete af August Strindberg har beredt öfverraskningar. Ej nog dermed att denne författare — som med sitt sangviniska lynne ej alltid ger sig tid att desto nogare pröfva halten af en åsigt, som funnit gensvar hos honom, innan han sjelf gör sig till dess förkunnare — ofta efter någon besinning har måst uppgifva en gång framställda påståenden såsom ohållbara; äfven känslöstämningens inslag i diktens väfnad har hos honom gång på gång skiftat färg, från den ungdomsvarma hänförelsen i »Mäster Olof» till den kalla bitterheten i »Röda rummet», från den hväsande ilskan i »Det nya riket» till den öfver alla betänkligheter höjda uppsluppenheten i »Giftas».

Derför är det utan mycken förvåning man varsnar, att äfven »Utopier i verkligheten» uttalar åsikter, som förut varit främmande för författaren, och belyser drag hos honom, dem vi förut icke klart kunnat skönja.

De nya åsigtarna i denna bok finnas ingenstades i sitt sammanhang utvecklade; de måste hopsamlas från olika håll och de måste framför allt läsas mellan raderna. Ty det i chifferskrift skrifna företalet — som, i förbigående sagdt, genom sin stil lifligt erinrar om Tomas Thorild, det adertonde århundradets oppositionsman par préférence inom vår litteratur — utsäger icke bokens verkliga grundtankar.

Det nya i boken består i indirekta återtaganden.

Författaren har uppgifvit sin gamla formel: låtom oss kämpa mot kulturen för naturens rätt! Han säger nu: låtom oss kämpa för kulturen mot öfverkulturen!

Att här är fråga om mera än omstufvandet af en olycklig fras, blir sannolikt genom en episod i berättelsen »Öfver molnen». Författaren omtalar i denna novell upprättandet af »verldens post- och telegrafbyrå» i Bern såsom en historiskt betydelsefull tilldragelse. Efter vissa uttalanden i »Likt och olikt» att döma, hänförde författaren, på den tid denna bok skrefs, post, telegraf och dylika anstalter till hvad han då med oändlig ringaktning benämde kultur; nu erkänner han att dessa inrättningar, långt ifrån att lägga hämsko på utvecklingen, tvärtom äro för den samma

af ingripande betydelse. Strindbergs gamla slagord »kulturen» är sålunda icke kongruent med hvad han kallar öfverkulturen och ännu mindre med hvad han numera innefattar under begreppet kultur.

Märkligt är hvad Strindberg har att säga om toleransen, helst detta utgör en skarp kritik på ett och annat, som tidigare flutit ur hans penna. I berättelsen »Återfalls», som skildrar nihilisten Paul Petrowitschs och hans familjs lif i landsflykten, omtalas huru Pauls hustru kommer och ber sin man, att deras nyfödde lille gosse skall få bli döpt. Detta be- dröfvar Paul, men han förmår icke neka henne det. Under det att modern är hos presten med barnet, sitter Paul hemma och grubblar på hvad han skall svara, när Anna en gång ber att få sätta barnen i skola — »i skola, der de skulle lära sig bli lika dåliga som han en gång var». — »Han, som sökte samvetets frihet åt alla, skulle börja med att göra våld på hennes samvetsfrihet! Nej! Men gjorde han det icke, då skulle ju aldrig det börja, det nya, som skulle komma! Och gjorde han icke början med sina barn, hvem skulle då börja? Jo, han skulle fortsätta att arbeta för det helas förändring, meningarnes förändring, så skulle de nog komma efter de andra. Och hoppet att få börja med de sina måste han lemna i sticket för det helas skull. Så skulle det bli.» Aldrig förr har Strindberg visat prof på en så finkänslig uppfattning af deras skyldighet, som kämpa för samvetsfrihetens grundsatser, att i sina egna åtgöranden undvika allt som kan få namn af tvångsåtgärder. Reformerna måste genomföras i kärlek och öfvertygelsen måste bana deras väg.

I sammanhang härmed står författarens tvifvel på möjligheten af de förestående omstörtningarnes genomförande i vår tid — ett tvifvel, som i berättelsen »Öfver molnen» får ett gripande uttryck, då den döds- sjuke skriftställaren uppe på alpsanatoriet i ett samtal med sin forne medtäflare om allmänhetens ynnest utbrister:

»O, här stunda tider, Henri! O! strider! Men stora strider, der släkten skola ge sina lif, icke små, der man tog lungсот för att komma i en akademi. Vi få icke se det nya, icke mina barn, ty de skola draga genom öknen och lära sig bli nya fäder och nya mödrar, de skola lära sig glömma, de skola lära sig tänka nya, friska tankar, och så dö i ökn- en bland hvitnade ben, fallna pelare och grushopar, men deras barn skola kanske se Kanaan, der mjölk och honing skall flyta för alla.»

Slutligen har Strindberg gjort ett rön, som för hans blifvande för- fattarskap är af stor betydelse — ett rön, som på ett ställe i boken tar formen af en fråga: »är det icke synd om människorna?» säger han; »äro de icke värda att älskas?» Han tyckes ha insett att ingen men- niska är så ond, att icke någon försonande sida kan upptäckas hos henne, att brottet är sitt eget straff och att det illa höfves en människa att lägga sten på nästans börda. När f. d. nihilisten, nu mera kaptenen i hans kejsrerliga majestäts gendarmeri Ivan under gammal vänskaps mask smyer sig in i Paul Petrowitschs hem och då han blir afslöjad, stam- mar något om hustru och barn och att »man måste lefva» samt låter förstå att han är olycklig i sin nya roll, har hans nya forne kamrat ej ett förebrående ord till honom, spionen; han säger blott tankfullt: »att man måste lefva, det tror jag ej; ett är visst, att vi måste dö». Ja, författaren låter Paul — mot all rimlighet — försäkra Ivan att han icke föraktar honom, och Ivan får gå utan att ett hår krökes på hans hufvud. Hvarför icke låta Paul, som nyss förut hållit ett försvarstal för det po- litiska lönmordet, begagna tillfället att tillämpa sina idéer på ett för

dem så moget föremål som Ivan? Författaren själf är må hända benägen att urskulda sig med Anna Ivanownas ord: »Jag kan icke alltid se sakerna från de nya synpunkterna». En annan kan endast svara att konsekvens icke är författarens starka sida — en iakttagelse, till hvilken boken för öfrigt på flera ställen ger anledning.

Det har vid det nu sagda ej så mycket legat mig om hjertat att gifva en allsidig skildring af bokens innehåll som fast mera att framhålla i hvilka hänseenden den ger vinkar om nya kosor för författarens rastlöst vankande ande. Och öfvertygad att böcker lika litet gifvet få antagas innehålla just hvad författaren velat säga, som man kan lita på att magnetnålen alltid visar mot nordpolen, har jag af många omständigheter trott mig berättigad att sluta att just i detta arbete en *missvisning* förefinnes. Oaktadt de många stridfärdiga utgjutelserna har det förekommit mig som om Strindbergs mycket långa »Sturm-und Drangperiod» nu lackade mot sitt slut och som om »Utopier» må hända skulle bilda afslutningen af densamma; det synes mig som om författarens lynne, mera än hans åsikter, på grund af inflytanden, om hvilka jag icke har någon kännedom, ej ens en gissning, vore underkastadt en väsentlig omdaning, och det enär vi i detta arbete möta honom väl icke mindre revolutionär än förr, men mindre retlig, väl icke mindre ny och dristig, men säkrare på sig själf och i följd deraf aktningsfullare mot andras känslor och ädelmodigare mot sina fiender.

* * *

Märgen i Strindbergs författarskap har alltid varit och är fortfarande ett hyperrevolutionärt patos. Han har från sin ungdom förnummit ett pligtbud i sitt inre att i sin mån deltaga i det stora nydaningsarbetet. Redan af skådespelet »Mäster Olof» framgår att författaren är medveten om ett på honom hvilande ansvar. I det samtal mellan Olof och Lars, som inleder dramat, utbrister den förre: »Jag känner huru jag vill qväfvas, då jag tänker på detta arma folk, som suckar efter förlösning. De ropa efter vatten, lefvande vatten, men der fins ingen som har något att ge.»

Dialogen fortsättes på följande sätt.

Lars.

Rif ner det gamla murkna huset först, det kan du! Herren själf skall bygga dem ett nytt.

Olof.

Men då bli de utan tak öfver hufvudet en tid.

Lars.

Då få de åtminstone frisk luft!

Olof.

Men att rövva ett helt folk på deras tro; de skola förtvifla.

Lars.

Ja, de skola förtvifla!

Olof.

Men man skall ropa ve öfver mig och smäda mig och dra mig inför de öfversta.

Fruktar du?

Lars.

Olof.

Nej! — Men förargelsen —

Lars.

Olof! Du är född till förargelse; du är född till att slå. Herren skall nog hela.

I berättelsen »Återfall» finnes en episod, i hvilken författarens lifssak återigen vidröres i ord af skakande allvar. Paul Petrowitsch omtalar för sin hustru, huru han efter utgifvandet af sin första bok, »Kända saker» — en skrift innehållande skarpa utfall mot rådande missförhållanden — invaldes i den literära klubben »Artistitscherski kruskoj» i Moskwa. Man höll tal till honom och prisade hans talang. Han gladdes öfver den endragt, som här rådde mellan personer af olika lifsåskådningar. Jag låter nu Paul berätta det följande.

»Jag hade vid efterspelet fattat mitt glas för att säga något, jag visste icke hvad, ty mitt hjerta var fullt, då en stark hand tar glaset ifrån mig och hviskar i mitt öra: akta dig, Paul Petrowitsch! Njut, men akta dig! Hör, men tala icke! Du är en öfvergångsmänniska, men du skall göra öfvergången, icke återgången! Du skall förhärda ditt hjerta, du skall gå ut i ensamheten och hata, ty den som kan älska som du, den kan också hata mer än andra!

Det var Ivan, som vi kallade »den förskräcklige».

— Hvarför skall jag hata? — frågade jag, ännu varm af mina känslor.

— Du skall hata lögnen, att du må älska sanningen! — svarade han.

— Äro dessa människor lögnare nu? — frågade jag.

— Icke nu, Paul, nu äro de sanna, små, älskliga, men i morgon, när du icke ser dem, äro de lögnare!

— I morgon, — tänkte jag. Hvad gör dem då till lögnare i morgon, Ivan?

— De bindande banden, som vi skola lösa, Paul! Som du skall lösa.»

Uttalanden sådana som dessa ställa Strindbergs personlighet i ypperlig belysning. Man spårar i dem detta hat mot nutida samhällsformer, åt hvilket han stundom gifvit luft i ovägda uttryck af hätskhet, men de gifva derjämte läsaren del af hans hjertas barnsliga tro på genom enskilda människovänners framtida åtgöranden väsentligt förbättrade existensvillkor för menskligheten i dess helhet. Man må inordna Strindberg under hvilken kategori som helst, pessimist är han sist af allt!

* * *

»Utopier i verkligheten» innehåller fyra berättelser. Den första af dessa, »Nybyggnad», är ett barn af fadern nyttan och modern poesien. Det är ett gemensamt drag för alla frukterna af de moderna förbindelserna dessa båda parter emellan, att de mest brås på fädernet. Ej heller »Nybyggnad» utgör något undantag från denna regel, och det samma kan sägas om senare hälften af »Samvetsqual», den sista berättelsen i boken. En estetisk granskning af dessa, för dem som önska taga del af författarens

sociala idéer mycket lärorika stycken vore därför förspild möda. Det är med denna bok som med jordklotet: den är ofruktbar vid båda polerna, och det är i de mellanliggande bältenas mildare luftstreck som åringen spirar.

Berättelserna »Återfall» och »Öfver molnen» äro båda konstverk af bestående värde. Den förra ger oss en rad fängslande och liffulla skildringar ur de på grund af revolutionär propaganda landsflyktige rysarnes lif i Schweiz. Berättelsens grundtanke är den, att länge sedan vårt förstånd måst öfvergifva gängse åskådningssätt, vårt hjerta hänger fast vid med dem förknippade förhållanden. *Derför* kan Paul Petrowitsch aldrig utan saknad och grämlse tänka på den lilla jordlappen, som han ryckt ur steppens qväfvande omfanning, ehuru begreppet fädernesland ej längre för hans förstånd ter sig som ett geografiskt begrepp och ehuru han måste erkänna, att moderjorden var karg att odla. Hans tankar »gå till torfvan, der hans föda växte, till de hvita björkarne, der han tänkte nya, friska tankar, till de svarta granarne, som söfde hans smärta». *Derför* utbrister också Anna Iwanowna, då Paul gör invändningar mot hennes bön att få sin gosse döpt: »Jag kan ej hjälpa det, men jag får ingen ro, förr än barnet är döpt! Det är enfaldigt, det är vidskepligt, men jag kan icke hjälpa det, hör du!» *Derför* knäpper slutligen schweizaren Bernhard samman sina händer hvarje gång han sätter sig till bords: »det sitter i värre än det hvita vinet» — det är hans sätt att förklara saken.

»Öfver molnen» är en döende mans afskedstal till lifvet, som han lemnar utan saknad, *derför* att det så föga motsvarat hans förhoppningar, men med en oryggelig tro på en lycka, som i sena led skall varda hans efterkommande beskärd. Och såsom när man åker på jernväg och röken från lokomotivet, lik en ändlös karavan af spökhamnar, länge skymt bort nejden för oss, plötsligt en kastvind kan föra den åt sidan och en hänförande utsigt upprulla sig för våra ögon, så glider här de från glömskan uppståndna lefnadsminnenas sorgliga tåg stundom bort i fjerran för att lemna rum för härliga schweiziska alplandskap, belysta af lifvets strålände sol och sedda af ögon som äro vidöppna för lifvets skönhet, *derför* att de nu se den kanske för sista gången.

I förra hälften af novellen »Samvetsqual» skildrar författaren, huru en preussisk officer, hvilken på hög befallning låter aflifva tre franska friskyttar, som tagits med vapen i hand — händelsen tilldrager sig under sista fransk-tyska kriget — omedelbart efter orderns utfärdande råkar i en psykisk kris af så outhärdligt kvalfull art, att vansinnet, när det ändtligen aflöser hans förtviflan, nästan kommer som en befrielse. Jag kan icke inom allt hvad jag känner af modern literatur, när jag undantar Dostojewskij, påminna mig hafva påträffat en skildring af ett abnormt själstillstånd, som i kraft kan jämföras med denna.

I den episodiska målningen visar Strindberg hvad han förmår som stilist. Det är ej blott färg i hans skildringar, det är sol öfver färgen, det är lefnadslust och pukor och trumpeter! Dertill har han en instinktlig känsla för den för vårt språk naturliga satsbyggnaden, hvilken ej hos honom såsom hos ett stort antal af våra författare blifvit förvanskad genom latinläsning. Jag vill såsom bevis för min uppfattning endast exempelvis framdraga: i »Nybyggnad» den inledande naturbeskrifningen samt skildringen af, huru Blanche sitter i sitt rum och tänker parfymen ut i luften till dess hon blir yr i hufvudet och börjar fantisera — en

skildring, hvars sammanhang med berättelsen för öfrigt är svårt att förklara; i »Återfall» den hänförande målningen af Pauls rosenplantage och skildringen af foglarnes morgonqvitter, samt i »Samvetsqval» den ypperliga trädgårdsexteriören.

Vid användandet af liknelser ådagalägger författaren stor fyndighet och koncis kraft. Följande för honom mycket karakteristiska exempel må tjena som ett bevis derpå. Han satiriserar öfver skriftställarnes verdagna rätt att meddela hvad de erfarit af andra med anspråk att få det betraktadt som något eget: »skalden gör som boormen: han drar sitt slem öfver bytet och så är det hans. Han spinner vackra nät, ur sig själf, heter det, men ingen såg, hur många flugor han sög ur först.»

Strindbergs diktning har förut mest påmint om koltrastens toner, sådana han själf beskriver dem: starka, mjeltsjuka, ostämda.

Men i samma mån som erfarenheten mjuknat hans lifsuppfattning, har hans stil erhållit en varmare och mera fyllig klangfärg, liknande den hos en konsertflygel, hvars anslagshamrar äro öfverklädda med dubbel filt.

* * *

Gång på gång har under läsningen af »Utopier i verkligheten» en scen ur Mäster Olof runnit mig i minnet. Olof har haft sin dust med munkarne vid moderns dödsbädd, han har förhindrat dem att läsa sina messor och modern har dött under förbannelser öfver sin guddlöse son. Olof inser för sent, till hvilken hjertlöshet hans nitälskan drivit honom, och under inflytandet af en ångerfull stämning går han bort och tänder de vigda ljusen, som till en försoningsgård åt den aflidna. Lars inträder och utbrister förvånad: »hvem har ställt till de der ceremonierna?» Brydd och förlägen svarar Olof: »jag var svag ett ögonblick.» Men Lars, som förstär bevekelsegrunden, går fram och fattar hans händer och ser honom i ögat: »du var ändå en menniska! Tack för det!»

Karl Wählin.

“Brytningar“.

Nutidsroman af **Wilhelm Jordan.**

Öfversättning från tyskan af *Frithiof Hellberg.*

Stockholm, Carl Suneson.

De, som förfäktat modern vetenskap och moderna ideer, hafva ofta den meningen, att kristendomen är ett lik, som det är deras uppgift att skaffa ur världen, och de tro vanligtvis, att detta skall lyckas dem utan några större svårigheter. Emellertid är väl detta ett misstag. Under vägrödningsarbetet för den moderna upplysningen skola de helt visst träffa menniskor, som alldeles icke kunna förmås att kasta kristendomen öfver bord.

Dessa menniskor hafva en gång befunnit sig i den olyckliga belägenheten att, figurligt taladt, helt och hållet sakna fotfäste. De hafva känt, att de icke kunde hjälpa sig sjelfva, och de hafva intagits af mörk förtviflan, i det de ansett sig förlorade. Ur detta tillstånd ha de emellertid blifvit räddade genom att erhålla tro på en faderlig gud. Och till denna tro ha de kommit genom Kristus. I följd deraf har han för den stora välgerning, han sålunda visat dem, kommit att framstå i gudomlig glans. Deras förnuft har visserligen gjort oppositionella frågor, men dessa hafva de tillbakavisat, i det de menat, att detta förnuft, som en gång var deras stolthet, nu borde underordna sig, då det icke kunde utträta något i det mest kritiska ögonblicket af deras lif.

När nu den moderna upplysningens banérförare, som för öfrigt ofta genom sin häftighet skada sin sak, komma till dessa menniskor och vilja rifva ned kristendomen för dem, så är det icke troligt, att detta kommer att lyckas. De skola tvärtom snarare väcka misstro och kanske afsky för den moderna upplysningen. Men då är det godt, om någon uppträder, som kan försona modern upplysning och kristendom, ty det är helt visst nödvändigt.

Ty utan kristendom och utan vetenskap kan näppeligen världen reformeras. Allraminst utan kristendom. Det har nämligen visat sig, att ensamt genom kristendomen karaktererna kunna ändras derhän, att de lära sig göra det goda och rätta för dettas egen skull, att de lära sig ofra äfven sig sjelfva för det godas och rättas främjande. Genom tvingande lagar och dylikt kan man visserligen åstadkomma ett tillstånd, som förefaller godt. Men en vacker dag skall det säkert visa sig, att godheten endast är skenbar, och mot denna skenbara godhet skall det

så resas en lika häftig opposition som i våra dagar mot den konventionella moralen och mera sådant.

Alltså är det, som sagdt, godt, om någon kan försona kristendom och modern upplysning. Och hvarje försök dertill bör helsas med glädje af alla den verkliga upplysningens vänner. Derför bör också W. Jordans bok »Brytningar» mottagas med glädje, ty den är just ett sådant försök.

Jordan anser, att det är kristendomen, som banat väg för vetenskapen. Redan detta är ett skäl för vetenskapen att icke vilja kristendomen till lifs. Kristus, säger Jordan vidare, blef dödad af Judarne. Men rundt omkring oss ser man honom återuppstånden i den moderna kulturens bästa frukter. Dock har han icke fått göra sig gällande så kraftigt som han hort och kunnat. Och till detta äro hans prester och kyrkor skulden. De ha gjort det omöjligt för många människor att förstå honom, därför att de framställt honom i en klädnad af dogmer och liknelser, som visserligen begrepos af den tid, som skapade dem, men för senare tider äro obegripliga. Rifver man nu bort denna dogmklädnad, så skall man finna en bild, som till och med darwinisten måste omfatta med kärlek och hylla som gudomlig på samma gång som han kan stå fast vid sin vetenskap.

Detta är kärnpunkten i Jordans bok: att kristendomen ingen fiende är till vetenskapen, så snart kristendomen blifvit löst ur den petrificering, i hvilken den kommit genom presternas oförsvärligt usla sätt att vårda densamma. Huru detta närmare utvecklas, lemna jag åt läsaren sjelf att taga reda på i Jordans egen bok. Läsaren skall icke ångra, att han personligen gör denna bekantskap. Först och främst skall han träffa en intressant och åskädliggörande stil, så att han icke behöver anstränga sig för att förstå eljes ganska svåra saker. Hvad beträffar boken som konstnärlig, lifsskildrande roman, så torde likväl vara mycket att anmärka, trots det att den bland Tysklands kritici fått namn om sig att vara ett mönster i detta hänseende.

Högsta konstnärlighet kan naturligtvis endast den objektivt hållna romanen uppnå. I densamma röra sig personerna fullt sjelfständigt. De lefva, utan författarens oupphörliga påtryckning, sitt eget lif, tala sina tankar af sig sjelfva o. s. v. I den subjektivt hållna romanen har författaren icke varit tillräckligt konstnär för att skapa dylika personer, utan för att få fram hvad han vill måste han oupphörligt uppträda, än bakom den ena, än bakom den andra, och tala genom deras munnar. I den objektiva romanen är det således lif af verkliga människor; i den subjektiva är det diskussion mellan människoliknande figurer.

Nu är Jordans »Brytningar» en dylik subjektiv roman. Dess personer äro icke verkliga människor, utan figurer. Dessa figurer låter författaren röra sig om hvarandra och föra en om människolif påminnande tillvaro. Dessa figurer äro mycket ståtliga. Det sätt, på hvilket de röra sig om hvarandra, är mycket spännande. Dessa figurer äro till och med så sympatiska, att man skulle önska, att de vore verkliga människor. Men samma intresse, som verkliga personer, förmå de dock icke tillkämpa sig. Och icke heller verkar boken tendensiöst på samma sätt och i lika hög grad, som om den vore en verklig lifsskildring. Den verkar tendensiöst genom sin diskussion, genom att vara en *afhandling*.

Som en afhandling bör man därför också *egentligen* betrakta densamma. Då är den förträfflig genom sitt utmärkta språk och genom den ganska stora åskädlighet, som författaren gifver de olika meningarne.

Mera nytta skulle dock boken, aldeles otvivelaktigt, medföra, om den vore objektiv lifsskildring. Lifvet talar, som ofvan sades, kraftigare, mera öfvertygande, talar bättre till hela människan, än en diskussion, hvilken hufvudsakligen vänder sig till hufvudet, förståndet. Och detta gäller särskildt beträffande kristendomen. Dennas verkliga kraft och väsen visar sig tydligast vid karakterers pånyttfödelse. Genom att skildra en dylik företeelse i ett människolif kan man således bäst belysa och bäst försvara kristendomen. Gent emot envisa tviflare torde det till och med vara omöjligt att diskussionsvis häfda kristendomen. Särskildt för deras räkning borde således »Brytningar» hafva varit en objektiv lifsskildring och visat att, hur besynnerlig den dogmatiska kristendomen än förefaller, så får den ett mycket begripligt utseende, då den kommer till användning i verkliga lifvet och får göra sitt moraliska innehåll, som är dess egentliga väsen, gällande med full kraft.

Detta är i korthet de anmärkningar, som jag skulle vilja göra om denna bok. Om jag sammanfattar dem, så skulle de således innebära, att Jordans »Brytningar» icke skildrar verkligt lif och att den därför icke så kraftigt som den kunnat bevisar hvad den vill bevisa. Men på samma gång har jag framhållit dess talangfulla språk samt vill ytterligare tillägga, att dess innehåll är fängslande, frappant och lärorikt. Dertill kommer så den stora förtjenst, som ligger deri, att den försöker hålla fram det positiva, efter hvilket verden längtar, sedan den blifvit uppledsen på den nuvarande literaturen, hvilken säger och bevisar att det står illa till, men icke kommer längre.

Öfversättningen är utförd af hr Frithiof Hellberg, som redan gjort sig känd som skicklig öfversättare, af Bebels »Kvinnan». Öfversättningen af »Brytningar» är särdeles god, icke blott korrekt, hvad orden beträffar, utan äfven återgifvande språkets konstnärlighet. Derjemte synes öfversättaren genom den svenska titel, han gifvit arbetet, visa, att han förstätt arbetets konstnärliga värde bättre än författaren sjelf. Denne här kallat boken »Die Sebalds» d. v. s. Sebaldarne, människorna af släkten Sebald. Dermed har han således velat säga, att det skulle vara en slägthistoria. Men så är det icke, emedan boken icke, såsom ofvan sagts, är en verklig lifsskildring. Fastmer är det då, som öfversättaren säger, *brytningar* — meningsbrytningar.

Gottfr. P.

“Germinal“.

Några anmärkingar öfver Emile Zola och hans sista verk.

Af Oscar Levertin.

Hur många år var det icke som Emile Zola var vår »hvita kritiks» ständiga »bête noire», på hvilken den litet då och då utöste sin vredes skålar, syndabocken, på hvilken hela den realistiska litteraturens synder skulle läggas; hur många år var det icke som de offentliga omdömenas män, blott de nämde hans namn, korsade sig i dygdig och ideel harm och med sjelfbelåtenhetens feta leenden på sina läppar utropade: si, vi äro icke som den publikanen. Så ropade de och fortsatte som förut att vara fariséer. Och den goda och beskedliga publiken, som icke kände mer af Zola än hans Nana, tänkte sig denna förskräckliga Zola som en lastens och smutsens koryfé, och de refvo upp stenarne ur gatläggningen och slungade dem mot den ensamme mannen, liksom de gjorde det mot dr Stockmanns fönsterrutor.

Men det bekom icke Zola stort, ens hvad hans hemlands kriticerande publik förklarade. *Nulla dies sine linea* lär det stå skrifvet i hans arbetsrum i Médan, och hvart år sände han ut ett nytt arbete, som väckte nytt buller och nya strider. Hvert verk af hans hand ernådde ett större bifall hos samtidens stora läsekretsar. Den utfattiga sydlänningen, som under sin första tid i Paris dagar i ända måste ligga insvept i en filt — hans kläder voro på assistancen — och lifnära sig af olja, den okände literatören, hvilken för att icke hungra och icke frysa i sin stripiga, grönaktiga paletot måste taga tjänst som bokhållare hos Hachette, kan triumfera. Med en sydfransk jordbrukares sega ut hållighet har han bestått sin fejd, och nu går hans namn med sin skarpa, sonora klang (Maupassant har liknat det vid en trumpetstöt) genom världen som ett klart och ljudeligt rop på natursanning i konsten.

Och också här hemma har han småningom vunnit sin publik; derom vittna nogsamnt de talrika öfversättningarne af hans saker såväl som det intresse, med hvilket hvarje nytt arbete af hans penna emottages. Härom qvällen såg jag till och med en liten skiss af honom införd i »Nya Dagligt Allehanda». Lyckliga Zola! Nu kan han riktigt sjunga *te deum* — om han skulle gitta slikt — nu när den sista, urgamla isbjörnen häruppe i »Ultima Thule» försönligt sträcker emot honom sin hvita ram.

När man i våras läste en tidningsuppgift om, att Emile Zola be-
 gifvit sig till Monceau-les-mines för att studera den stora strejken,
 som brutit ut dernere i kolgrufvorna, tänkte hvar och en älskare af
 hans författarskap med förväntan och spänning på det nya verk af hans
 hand, som skulle skildra arbetarförhållandena. Ty ingen skönliterär
 författare, som lefver i dessa dagar, torde vara mer kompetent än Zola
 att skriva en dylik bok. Allt ifrån sin första ungdoms sträfsamma och
 bekymmerfyllda dagar har han oafslätligt studerat den franska arbetaren.
 En af hans tidigaste småskisser »Grofsmeden» (*Contes à Ninon*) skildrar
 en smedja och arbetet der med hamrar och blåsbalg i ett språk, hvilket
 i sin klangfyllda styrka har något af den dånande rytmiken hos en ham-
 mare, som i regelbundna slag faller ned mot städet. Och sedan dess
 har han framställt de flesta olika yrkesmän, framställt dem i utförvandet af
 sitt yrke med ett lif och en natursanning, som icke annorstädes åter-
 finnas. Speciellt är »*L'assomoir*» att betrakta som kroppsarbetets stora
 epopé, ja mer än så en skildring af arbetarnes lif i helg och söcken,
 hemma och ute, hvartill verldslitteraturen icke har make.

Nu har »*Germinal*» kommit, och om den också icke i konstnärlig
 styrka, i rikedom på djupa och belysande iakttagelser kan jmföras med
 »*L'assomoir*» har den dock en social betydelse, som icke står efter dennas.
 En strejk — det är ju ett ämne, som man icke sällan råkar i böcker;
 ett tacksamt ämne för skildringar med dramatisk verkan af sådant slag
 som Coppée t. ex. åstadkommit i sitt vackra poem »*Grève des forgerons*».
 Men Zolas bok är något annat — det är en nästan vetenskaplig fram-
 ställning af en strejks orsaker, förlopp och följder, en framställning, som
 genom sin diktande kraft, sin gripande, omutliga sanningskärlek kommer
 att inverka på många människors åsigtter om arbetarörelserna vida
 mera än lärda och tunga sociala arbeten, dem publiken icke orkar läsa
 till slut... Och med vanlig kärlek till sitt ämne har Zola behandlat det.
 Just denna pietet för allt mänskligt, som låter Zola är efter år försänka
 sig i olika samhällssferer och afteckna dem med fotografisk noggrannhet,
 synes mig vara just det drag, som närmast förenar honom med hans
 stora lärare *Balzac*. Liksom denne i sin »*Comédie humaine*» t. ex.
 skildrade en parfymfabrikörs lefnad och skiftande öden (*César Birotteau*)
 med den detaljerade omsorgsfüllhet, som en historieskrifvare använder
 vid tecknandet af någon stor mans lefnadssorger, eller en dålig
 qvinnas knep för att lura sina älskare (madame *Marneff* i »*La cousine
 Bettie*») med samma strategiska omsorg som en krigshistoriker i färd
 med att beskrifva en fältherres manöver, så fördjupar sig också »*Les
 Rougon-Macquarts*» häfdetecknare till den grad innerligt i sitt ämne, att
 han kan skildra sina personer, som han kände »deras bekymmer i sitt
 sinne och deras trasor på sin rygg».

Nåväl, vi slå upp »*Germinal*». Framför oss ligger ett flackt slätt-
 land utan berg eller höjder, ett slättland, vid hvars horisont himmel
 och mark tyckas flyta samman. Det är grufdistriktet Montsou med sina
 rader af kolgrufvor, sina massor af likstora arbetarbostäder med detta
 pinsamt lika, fabriksmessiga snitt, som dylika bostäder hafva öfver sig.
 Det är tidigt på morgonen, och gryningens bleka dagsljus hvilat grått
 och tungsint öfver trakten, då familjerna vakna i de trånga rummen,
 der föräldrar och barn, bröder och systrar sofva tätt nära hvarandra,
 och ut ur de mörka, kala husen strömmar en flock af arbetare och
 arbeterskor för att fara ner i grufvorna och börja sitt tunga, släpande

dagsverke. Ner i grufvorna, ner i de djupa svalgen med sina skumma labyrinth af slingrande gångar och schakter, der den dryppande fuktigheten i den unknå luften dränker deras kläder som ett regn, der den kvalmiga, underjordiska hettan drifver dem att med febrila fingrar rivna af sig kläderna och halfnakna streta fram sin dag, medan osunda ångor lägga sig qväljande på deras lungor, och kolsmaken fastnar i deras gom... Slägte föds efter slägte, det ena sämre än det andra, men de mörka grufvsvalgen liksom uppsluka alla, fäder och söner, mödrar och döttrar, alla dessa, hvilka är ut och är in hvar morgon stiga in i hisskorgarne för att dernere förtjena sitt knappa otillräckliga bröd. Vål hade man vid nedfarningsstationen kunnat inrista de förfärliga orden: *Lasciate ogni speranza voi ch'entrate...*

Det lever många tusentals människor i Montsou, men småningom få vi kunskap om dem alla. Vi lära känna grufvstyrelsen och dess ingenjörer och arbetarne ända ner till de sämst aflönade kolbärrarne. Zola är icke förgäfvad massverkningsarnes skald. Men tack vare sin rent underbart säkra individualiseringskonst kan han också lära oss, hur de enskilda äro i den stora hopen, hvad de tänka, när de sitta ensamma i de kala salarne, der gökklockan accompagnerar deras trötta tankar med sitt monotona pickande, hur de roa sig på de små krogarne eller i danssalarne, der paren svänga vildt om på de nersölade golfstijorna.

Här är det nu strejktanken vaknar, långsamt men säkert växer missnöjet till en lavin af hat och förtrytelse. Så samlas man en vinternatt i ett afläget skogsdjup, och i en scen, som i vältagit patos icke står Rüttli-scenerna i Wilhelm Tell efter, skildrar Zola, hur näfvarne knyts mot de der herrarne derborta i Paris, hvilka ingen känner, de der som för en usel aflöning suga deras svett och blod. Och strejken kommer; floden sväller öfver sina bräddar — man måste gripa till en medeltidsskildring eller någon krönika från Hugenott-krigens år för att få ett sådant pregnant intryck af en uppretad folkmassas vilda våldsamhet, som det Zola förmår gifva oss. Sedan följer så bakslaget — hur arbetarne af hunger och nöd tvingas att gifva upp sina anspråk, och med mästarhand äro alla öfvergångarne från den första entusiastiska oppositionen ner till förtviflans resignerade stumhet återgifna.

Men detta följdriktiga och högtragiska slut fördröjes — och detta är den svagaste punkten i »Germinal» — af ett fantastiskt drag, en episod om några, som blifvit öfvergifna i en grufva och långsamt pinas ihjäl så när som på en, en episod, som påminner om Jules Verne och icke ens saknar ett ohyggligt och onödigt bimotiv à la Xavier de Montépin...

Detta är »Germinal» — historien om en strejk.

Hvad det tekniska angår, är boken ytterst likartad med sina äldre syskon. Kompositionssättet är Zolas vanliga, lugna, episkt långdragna kulmineringsmetod. Förr i världen, den tiden det skrefs tjocka luntor i filosofisk estetik, brukade tyskarne åskådliggöra romanens kompositionssätt med figuren \sphericalangle — en dylik linie visar förträffligt handlingens gång såväl i Germinal som i Zolas öfriga verk.

Hvad karaktersteckningen deremot beträffar, har den något trädt i skuggan för det stora sociala ämnet, som icke lemnat författaren någon plats till några minutiöst utförda själsanalyser. Men några typer finnas dock i Germinal, som tillhöra de ypperligaste Zola skapat — och det vill säga mycket. När »L'assomoir» kom ut, såg man mågenstädes det

omdömet, att Zola förtalade de franska arbetarne. Det var icke sant — ty äfven här presenterade han för läsaren åtminstone en arbetare af rent ideel art, eller hvem minnes icke smeden Goujet med sitt ljusa helskäg och sina klara ögon, den präktiga, kärnsunda mannen, som i vördnadsfull tysthet dyrkade den stackars Gervaise — men ännu grundlösare torde en sådan beskyllning blifva gentemot »Germinal». Särskildt är det ett arbetarpar, som der får en rent storartad karakteristik — grufarbetaren Maheu och hans hustru. Båda äro de typer för trägna, redbara, hederliga arbetare, båda hafva de från sina barnår utan knot arbetat i grufvorna vid Montsou, liksom deras föräldrar före dem. Men så mycket mera fanatiskt måste de deltaga i strejken, när de märka, hur styrelsen dag efter dag söker nedtrycka deras dagpenning för att genom sänkta löner kunna stå emot konkurrensen och de dåliga tiderna.

En intressant profil är också Souvarine, en nihilist, som efter vexlande äfventyr förirrat sig ner till Montsou och der tjänstgör som maskinist. Han rycker på axlarna åt arbetarnes strejk, och som fanatisk anhängare af dynamitardprincipen förklarar han allt annat än mord och brand för barnsligheter. Och när Zola till sist låter honom förstöra grufverken och skildrar, hur han med fullkomligt förakt för eget lif i nattens mörker med knifeggen fulländar sitt förstörelseverk, faller det öfver hans bleka ansigte som en reflex af blod, och der han smyger sin väg genom dunklet, glänsa anarkismens röda spår efter hans fötter.

Mindre väl lyckad är sjelfva strejkens hufvudman — den unge Etienne Lantier — en son till Lantier och Gervaise i L'assomoir, genom hvilken »Germinal» anknutes till »Les Rougon-Macquarts». Det är drömmaren med hufvudet fullt af jäsande och halfsmälta idéer från en planlöst skött lektyr, en något matt kopia af den utopistiska, på en gång ytterst radikale och ytterst vekhertade konspiratör, som bär hufvudrolen i »*Le ventre de Paris*»...

Det fins författare, hvilka en gång hafva den olyckan att blifva försedda med en så bestämd etikett, att deras namn sedan aldrig nämnas utan den. Så har det gått med Zola — och begreppen objektivitet och människoförakt.

Alltid heter det, att Zola är tendenslös, objektiv... Jag vet icke hvarföre? Ty hvem finnes väl, som icke under den lugna, faktiska framställningen märker hans fasta, demokratiska sinnelag, och hvem märker icke, hur tendensiösa sjelfva valen af hans ämnen äro. Nej, tendensiös i ordets goda och stora mening har nog Zola alltid varit och allra mest i den slutprofetia, som avslutar *Germinal*, och der han ovanligt oförbehållsamt uttalar sin sympati för arbetarnes sträfvanden.

Zola människohatare! Hvarifrån har en sådan dumhet kommit! Jag vill icke vara nog oartig att utpeka en del recensenter utomlands och hemma; nej, vill blott erinra om, att man inte är någon människohatare, därför att man skoningslöst skildrar människolif. Det är ingen konst att älska det menskliga, när man ser det på afstånd i bengalisk belysning, men konsten är att kunna hålla af människor, hvilka man känner i såväl godt som ondt. Och det gör Zola, och hans känslighet har år för år blifvit mera sensibel. Under det han tidigare som i »*La curée*» t. ex. företrädesvis älskade de brutala, dramatiska scenerna, än vidare i »*La Faute de l'abbé Mouret*» och »*Le ventre de Paris*» gaf fritt lopp åt sin lust att skildra sinnesintryck, hela orgier för syn och lukt-

organerna, har han på sistone mer och mer öfvergått till att episkt med djup känslighet framställa menniskolif. Läs t. ex. skildringen om, hur den stora modehandeln »*Au bonheur des dames*» småningom ruinerar hela traktens smärre handel, eller tänk på Pauline Quenu's i »*La joie de vivre*», denna nästan med en fars ömhet skildrade unga flicka, och svara sedan, om den mannen, som kunnat skriva så, är en menniskohatare! Han har visserligen icke Daudets gråtmilda, feminina vekhet, men hans ömhet har desto större djup. En stor menniskoälskare är man, när man som Zola kan som i *Germinal* förmå sig att sätta upp ett noggrant konto öfver en stackars smutsig fan till kolbärares karakter och dock kan rätta sympatierna åt honom, fast intet blifvit glömdt, som hörde till skuldkontot.

Och därför är det *Germinal* gör ett sådant mäktigt intryck. Zola har skrivit mycket och mycket med mera glänsande färger, mera rusande dofter, mera glödande ord, men något så djupt känt har han aldrig förr skrivit. Liksom en korsett kan sluta inom sig en värld af förtviflade qvinnokänslor, liksom trädet i en Stradivarius kan gömma tonmassor af oändlig sorg och qual, så omsluta permarna till »*Germinal*» tusendens röst, klagan och förtviflan, tusendens ångerfulla rop på förbättring.

Zola är född 1840. Han står således i sin bästa ålder, och outtröttligt som han arbetar, skall han ännu kunna gifva oss många verk, till hvilkas betydighet vi knappast kunna gissa. Det finnes i Zolas literära lif en mängd förlöpningsar, liksom det i hans böcker lätt råkas massor med onödiga hårdheter och bryskiteter. Men det finnes också ingen nu lefvande författare, som har så mycket stort, modernt lif öfver hvad han skriver.

Ni erinrar er utan tvifvel, hur de stora franska författarne i våra dagar se ut? . . . Edmont de Goncourt med det själfulla ansigtet och den liksom beslöjade blicken, Daudet med sin koketta fysionomi och det långa pianisthåret, Dumas fils med den kraftiga pannan och den militärriska mustachen, Guy de Maupassants snobbiga hufvud med det utsökt koifferade håret och de pigga ögonen? Ingen af dem är Zola lik. Han är liten och satt, det intelligent hufvudet med de skarpa ögonen och det litet föraktliga löjet kring munnen, sitter så säkert och fast på den korta, kraftiga halsen. Visste man det icke förut, skulle man, bara man såg hans breda, starka skuldror, förstå, att han är den nutida litteraturens stora demokrat.

Musikalisk höstrevy.

Af Volontaire.

Om våren är naturfoglarnes förlofvade tid i vårt land, så tycks deremot hösten med förkärlek väljas af de ur Europas stora konstvolière utflugna sångfoglur, som hedra våra öron och börsar med sin ankomst till ulti^ma Thule. Och detta ulti^ma Thule, som förr af så många ambulerande stjernor ansågs som björnars och isbergs hemvist — Adelina Patti måtte tro så än. — har omsider blifvit taget till nåder och infattadt i rese-tournéernas plan. Den ena storheten efter den andra började finna, att de här kunde skörda både guld och lagrar, och till slut kom till och med — *Christine Nilsson*.

Men det är att beklaga, att hon knappast mer än en gång — den första år 1876 — kom, så att säga, *riktigt* d. v. s. såsom operasångerska. Hennes »cadeau de nocce»-uppträdande 1881 var alltför fragmentariskt för att kunna lemna några starkare intryck efter sig och nu — denna höst — har hon konserterat, endast konserterat, och detta till — 12 kronor biljetten. *Guld* och lagrar!

— Christine Nilsson såsom konsertsångerska är nog en mycket angenäm, intressant och lifvande företeelse, men icke är hon denna Christine Nilsson, som hänfört världens främsta musikmänniskor och lagt både gamla och nya världen beundrande för sina fötter. Allraminst *nu* — då det säger sig sjelft att hennes sångmaterial icke kan verka med samma bedärande trollmakt som i ungdomens vår. Nu behöfver hon mer än väl en scen, för att visa hvad Christine Nilsson är i sin högsta potens. Och det var detta man beklagade icke blef af denna gång. Och *nästa* —?

Då nu Nilsson icke kom att uppträda på en riktig opera-scen, sökte hon ersätta skadan med att förvandla tribunen till opera-tilja. Att hon gjort detta med mycken konstfärdighet, med förtrollande grace och esprit, lär dock ej kunna hindra ett opartiskt bedömande att finna denna »konsternas sammanblandning» betänkelig, ja nära nog vådlig. Om hon ock understundom med sina rika medel verkligen förmådde åstadkomma illusion, så låg det ju i sakens natur, att den skulle bli af så efemer art, att åhöraren kom i den obehagliga dilemma, som Napoleon I sägs ha uttryckt i de orden: Du sublime au ridicule etc. Och för öfrigt — hur gick det med den majoritet, som ej hade resp. »Lohengrin», »Trubaduren» etc. på sina fem fingrar? För dessa blir utan tvifvel detta Nilssons manér mera konstighet än konst.

Rent af öfver målet sköt sångerskan i Beethoven och Wagner. »Ah, perfido» är af sin kompositör ämnad till konsert-aria; därför bör en sångerska, som sjunger en Beethoven, också rätta sig efter hans anvisningar och ej söka arrangera en föregifven opera-scen, om än aldrig så »touchante». I röst och föredrag kan en stor sångerska inlägga så många känslor, så mycken dramatisk åskådlighet och liffull expression, att hon mer än väl kan umbära sin gestikulationsifver dervid, då den icke är på sin plats. Uppträdde än Nilsson på scenen i Elsas skepelse (Lohengrin) och utförde dennas dröm med en så vidlyftig plastisk apparat, så kan det ej vara tu tal om att sångerskan denna gång hyllar en tvifvelaktig smak. Hur gaf gamle Titschascheck »Profetens» till långt större effekt-sökerier frestande dröm-scen? — *så*, att man hela tiden kände att det var en dröm, något konturlöst, mystiskt, inåt-vändt — och offrandet af »effekten» blef här — som det stundom sker — den största verkliga effekt.

Att Nilsson verkligen är en snillrik artist, bevisar väl knappast något så mycket som hennes romans-sång. Ty man må betänka hur svårt det är för en sångerska, som gått så upp i den sceniska framställningens konst, att träffa den rätta tonen för äkta, lugnflytande epik. Och detta gör hon med snillets slagruta ofta nog. Rent af underbart är, att hon kan få fram en så innerlig, hjertegripande verkan på åhörarne med sina folkvisor, då man tänker på hur hon styr ut dem. Det *är* något af *snille* i detta — om ock ej af smak. I detta sistnämnda hänseende kan man med rätta förebrå Nilsson att aldeles förrycka »fjorton år», åtminstone sista versen, der den starka, mognade passionen, den fullt medvetna brinnande smärtan får ett uttryck, mot hvilket intet som helst kan anmärkas, förutom att det — alls ej hör dit.

Som koloratursångerska exponerade sig Nilsson hufvudsakligen i Semiramis' stora scen: Bel raggio lusinghier. Då artisten i denna aria hörbarligen ej var fullt disponerad, är det kanske ej honnet att der-efter döma hennes teknik, som likväl i storhet och glans aldrig tycktes oss uppnå Louise Michaëli, för att hålla oss till sångerskans landsmaninnor. Att en af bondpolskorna blef ett charmant fioritynummer, må väl erkännas, men — det var så det...

Bleknar Nilsson redan i koloratursång för Michaëlis minne, blir detta dock fullständigt i oratoriestil. Dea som hört Michaëli sjunga: »Jag vet min förlossare lever» och »Inflammatu et accensus» kan nog med nöje och njutning lyssna till Nilssons särdeles i Rossinis aria förträffliga tolkning, *men* det blir ej ändå detsamma. Nu eger ju Nilsson som bekant hvarken Michaëlis fenomenala jättestämma ej heller hennes stora breda legato-stil, men äfven uppfattningen syntes oss icke så ädelt enkel och varmt andaktsfull, om ock både värme och höghet fanns i Nilssons med säkerhet lifligare och rörligare föredrag. En särskild otur hade Nilsson denna gång med Ave Maria, som hon förr härstädes gifvit så väl men som nu icke aflöpte rätt väl, enär den för tillfället tröttade rösten i flera lägen svek sin herskarinnas intentioner.

Annars klang den uppburna sångerskans organ förvånande friskt. F², g², a², som alltid varit beundransvärda, voro det ännu, men hvad deröfver gick blef klangen ej mer så ymnig. Der blef det att forcera. Äro Nilssons höga kristalltoner mestadels sin kos, så har hon deremot ett bröstregister som få sopranister och till och med altsångerskor. Att hon sjunger öfverlägset skickligt, är känd sak, och i att »spinna toner»

är hon mästarinna. En noggrann kritik skulle kunna anmärka på munställningen, som förträffligt praktisk, ej är lika jemn och vacker som t. ex. Trebellis eller Artôts. Men skulle man ock kunna anmärka mycket, mycket mer, hvad betyder det, då man har att göra med en sängerska, som trots allt »lyser som en stjerna» tack vare denna sällsynta trollformel, om hvilken skalden sjunger:

O föll uti ditt varma hjerta
En gnista af den stråle blott,
Som tändar fröjd, som väcker smärta,
Blef *snilletts gudaskänk* din lott!

Då detta nedskrifves, har vår kgl. opera-scen ännu icke hunnit med någon »Haupt und Stats-action». Repriser och intet annat än repriser!

Detta må nu vara godt och väl, då repriserna tolkas så som »Roméo och Julia», »Mefistofeles», »Trubaduren». Men ledsamma känslor väcker det — helst då man minnes bättre tider — vid åhörandet af t. ex. Friskyttan eller Den stumma. Den förra af dessa mästerdikter har af ålder varit hemsökt af debutanter. För några år sedan var den dock med Pyk, Arnoldson och Willman i särdeles god utrustning, men nu! Debutant i Anna, debutant i Max och debutant i Kaspar. Dertill en otillräcklig Agatha och röstfattiga bipersoner! Det tyckes mig verkligen, att k. teaterdirektionen ej skulle vara allt för skrupulös, om sådana representationer gäfves till nedsatt pris, liksom under Edholmska tiden — riktigt nog — de klassiska sorgespelen. Ger man Weber debutanter och nybörjare, så församlar man personalens — hur skall jag säga — minst sköna stämmor åt Auber. Herrar *Torslow, Rundberg, Håkansson, Sellman* och *Strömberg* i all ära, men icke ta de något pris i »bel canto». Låt vara att fröknarna *Strandberg* och *Karlsohn* (Elvira) begge absolvera sina skalor och drillar med fermeté, men partiet är tragiskt och sängerskorna hemma i opéra-comique. Fenella, en rol för en tragedienne, dansas af tvenne dansöser, af hvilka ingendera kan sägas prestera något helgjutet trots aktningvärda försök. Då Gurli Åberg ej mer är å prendre, kunde ej *Olga Björkegren* med sin sydländska apparition och uttrycksrika förmåga här vara lämplig?

Dessa begge klena framställningar föra tanken osökt till personalens beskaffenhet, de nya engagementen och reengagementen. De senare i synnerhet äro egnade att slå operavännen med häpnad. Ingen utom vederbörande sjelfva kunna väl begripa hvad operascenen har af hrr *Rosén* och *Grevillius* eller fröken *Jacette*, om ej den senare skall fungera som s. k. sjukbudssängerska, som man tar till i »Faust», då Ek—Margaretha är hes, eller i »Bergtagna», då Ingeborg—Grabow insjuknat. Och tror verkligen teaterstyrelsen, som dock borde vara hemma i Mefistoroler, att hr *Södermans* Mefisto, trots anlag o. d., *kunnat* ersätta hr Langes? Och stode det ej i mensklig makt att något reducera mängden af f. d. röstegare, för att värfva en enda jente hr *Ödman* presentabel tenor?

Sängerskorna vid operan äro många, ganska många. Så ha vi ej mindre än tre Mignons, tre Neméor (Konung för en dag) och ända till fyra

Zelidor i nyssnämnda operett, att nu ej tala om alla dubbla prinsessor, pager och subretter. Men hvar ha vi någon Donna Anna, någon Fidelio någon Agatha eller Valentine? Jag vet att man visar mig till fröken *Ek* för de sistnämnda. Må vara. Allmänheten har nu vant sig vid fröken Ek och att se henne i Hebbes och Stenhammars partier. Men ändå lär man väl ej kunna påstå, att fröken Ek är en dramatisk primadonna. Rösten, af naturen allt för spröd och vek för stora partier, lider som bekant af ett störande mjäkigt biljud, och hennes sätt att sjunga är Gudnäs allt för »hemmalärdd». Hennes ansatser att *spela* sin rol äro högst berömliga, och t. ex. i *Mefisto* framgångsrika, men de inskränka sig mestadels till vissa detaljer, och i konsten att fullständigt uppfatta och konsekvent genomföra ett parti är hon underlägsen, såsom naturligt med den underbyggnad, hon härstädes kunnat få. En utländsk studiekurs vore för fröken Ek som för vår opera en högst önskvärd sak. Med sådana anlag och sträfvanden, som fröken Ek utmärkt sig för, skulle en sådan kurs kunna utträta ofantligt mycket godt.

Så har åtminstone varit fallet med *Zulamith Wellander*, i hvilken operascenen eger en altsångerska sådan den ej egt på långliga tider. Hennes framställning af *Fides'* och *Azucenas* stora partier påminna till och med om *Trebelli* och *Luisa Cari*. dessa partiers yppersta tolkar på vår scen. *Detta* är en acquisition, till hvilken man trygt kan lyckönska teaterstyrelsen. Angående de öfriga nykomna måste jag spara mitt omdöme till en annan gång, för att under tiden hoppas det bästa möjliga.

Att orkestern och kören vid operan göra sina saker duktigt och bra är upprepadt ända till enformighet. Så är det nog också i allmänhet, och de gånger, då drabningar levereras, måste man skylla på de sittande herrar orkestercheferna, hvilkas olyckliga förkärlek för denna position stundom bär allt annat än skönklingande resultat. Hela pekippen är ju stundom gömd bakom partituret, och de svängningar fram och åter, som den gör framför notlinierna, äro ofta nog allt annat än vägledande, mycket mindre sammanhållande och eldande! Mins *Svensen!* Det var annat.

Då man skall tala om våra sekundteatrars verksamhet på lyrikens fält, blir det genast om operetten, således ofta nog om saker och ting, som knappast nog ha något i en musikalisk revy att beställa. Det är dock skilnad på operett och operett. Nya teatern har denna höst visat detta, då den spelat »*Corneilles klockor*» och »*Fortunios visa*», begge innehållande verklig musik och god musik. Att *Arlberg* och de *Wahl* i den förstnämnda ej kunnat ersättas af sina efterträdare är ju mindre att undra på, men duktigt gjordt var det af den unga, här alldeles okända fröken *Sjöberg* att så pass väl kunna i *Offenbachs* lilla godbit efterträda fru *Horwitz*, publikens förklarade gunstling. Apropos »*Fortunios visa*», så borde man erinra sig, hur mycken god musik ligger gömd i dessa äldre eller yngre små enaktsoperetter, som kosta så litet och äro så tacksamma. Utom »*Fortunios visa*» har ju *Offenbach* i detta sitt bästa manér skrifvit »*Byspelmannen*», »*N:o 66*», »*Fritz och Lisa*», »*Rosen i S:t Flour*» m. fl., och af de äldre mästare finnes ju ett rikt

florilegium, Monsigny, Bertou, Gretry, Dalayrac, Méhul, Dittersdorf, Lortzing och Marschner m. fl.

Detta vore för Nya teaterns lyriska afdelning det värdigaste sättet att häfda det skönas och värderikas ställning emot den operetteflod, hvarmed Södra och Nyaste teatern tänka öfversvämna musiksäsongen.

Till "Dagens krönikas" läsare.

Såsom tillkännagafs redan å innevarande årgångs första häfte, förbehöll sig utg. rättighet att allt efter omständigheterna utgifva »Dagens krönika» i enkel- eller dubbelhäften, endast utfästade sig att låta årgången innehålla minst 50 tryckark (800 sidor), ett omfång som redan med föreliggande häfte är *öfverskridet*. Alltså erhålla subskribenterna på »Dagens krönika» i sjelfva verket nästkommande dubbelhäfte (för november-december) gratis. Det stora tillflödet på intressanta original-upsatser har nödgat utgifvaren att öfvervägande använda publiceringssättet i dubbelhäften, men i betraktande af nyss anförda omständigheter, hoppas han att detta icke varit för läsarne ovälkommet.

Innehåll:

	Sid.
Guldägget, som glashönan värpte. Svensk originalberättelse af <i>Ernst Arpi</i>	693
Politiska masker och ytterligheter. Några iakttagelser af <i>Scævola</i>	721
General Grant. En minnesruna, ur amerikansk källa meddelad af nordamerikanske generalkonsuln i Stockholm <i>Nore A. Elfving</i>	731
Moderna verldsförbättrare. Henry George. Af <i>Karl af Geijerstam</i>	748
Kgl. akademien för de fria konsterna i kampen för tillvaron. Af <i>P. S.</i>	764
Ur Heines »Buch der Lieder». Några profstycken ur en snart utkommande öfversättning af <i>Herman A. Ring</i>	777
Literära ströftåg i Paris och London. Af »Dagens krönikas» utgifvare	781
Den uppgående stjernan. Några drag ur Christine Nilssons ungdom. Af <i>Frithiof Cronhamn</i>	793
August Strindbergs »Utopier», anmälda af <i>Karl Wählin</i>	800
Jordans »Brytningar», anm. af <i>Gottfr. P.</i>	806
Zolas »Germinal», anm. af <i>Oscar Levertin</i>	809
Musikalisk höstrevy af <i>Volontaire</i>	814